

HAASTE

Haastateltavana Heidi Hautala **s.4**

Väkivaltarikollisuuden sukupolvien
välinen siirtyminen **s.14**

Väkivallan uhrin asemaa Pohjois-
maissa pohdittiin Helsingissä **s.16**

ASIAANTUNTEVASTI RIKOKSENTORJUNNASTA JA KRIMINAALIPOLITIIKASTA

Nuorisorikosoikeuden piirteitä Suomessa s.7

4 KRIMINAALIPOLITIIKAN VAIKUTTAJIA

Lainsäätäjä tarvitsee viileää harkintaa

Riikka Kostiainen

Haasteltavana on kansanedustaja, lakivaliokunnan puheenjohtaja **Heidi Hautala**. Hän haluaa oikeushallinnolle riittävät resurssit. Niukat voimavarat uhkaavat hänestä uuden vankeuslain toteutumista ja jopa kansalaisten oikeusturvaa. Myös oikeuspoliittiseen tutkimukseen on saatava lisäresursseja, jotta päätöksenteon pohjaksi saadaan tarpeeksi tutkimustietoa.

7 Nuorten rikokset lastensuojelun ja rikosoikeuden rajapinnassa

Matti Marttunen

Suomalaisen järjestelmän peruspiirteisiin kuuluu verraten korkea rikosoikeudellinen vastuukäräjä sekä nuorten erityis-seuraamusten vähäinen määrä, mutta vastaavasti muita maita laajamittaisempi turvautuminen lastensuojelullisiin toimiin. Suomessa noudatettu malli selvisi kansainvälisessä vertailusta hyvin.

10 Nuorten miesten rikollisuus yhtä yleistä 1962 ja 2006

Venla Salmi

Nuorten miesten itse ilmoitetut rikokset ovat yhtä yleisiä 2000-luvun nuorilla miehillä kuin heidän ikätovereillaan lähes puoli vuosisataa aikaisemmin. Näin on siitä huolimatta, että useiden rikosten tilaisuusrakenteessa on tapahtunut suuria muutoksia

12 Ryöstöt pääkaupunkiseudun nuorten rikollisuutta

Martti Lehti

Ryöstörikokset ovat suurelta osin nuorten välisiä. Ne tapahtuvat iltaisin ja öisin kaduilla, puistoissa ja toreilla. Saaliina

on tavallisimmin uhrin kännykkä tai lompakko. Uhri saa vammoja puolessa rikoksia ja viidesosa uhreista tarvitsee sairaala- tai lääkärihoitoa vammoihinsa. Etniset vähemmistöt ovat yliedustettuna tekijöiden joukossa erityisesti pääkaupunkiseudulla, missä tehdään lähes puolet kaikista ilmi tulevista ryöstöistä.

14 Väkivaltarikollisuuden sukupolvien välinen siirtyminen

Anu Putkonen

Vakavien väkivaltarikosten tekijöiden lapset ovat väkivaltarikollisuuden ja rikollisuuden riskiryhmä. Korkean riskin lasten tunnistamisen kautta tukitoimet voidaan aloittaa riittävän aikaisin ja kehittää erikoistuneita ennaltaehkäisyohjelmia.

16 Väkivallan uhrin asemaan huomiota Pohjoismaissa

Riikka Kostiainen

Helsingissä pidettiin maaliskuussa kolmas pohjoismainen uhrikonferenssi teemalla Väkivallan uhrit – meidän vastuumme. Ohjelmassa keskityttiin lapsiin, vanhuksiin ja muihin väkivallan uhreihin, jotka ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Lisäksi painopisteenä oli väkivalta ja terveys sekä vähemmistöryhmien kohtaama väkivalta. Konferenssiin osallistui parisataa tutkijaa ja uhriasioiden parissa työskentelevää ammattilaista.

20 Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eri maissa tutkittu

Markku Heiskanen

Helmikuussa New Yorkissa julkistettiin miesten naisille tekemää väkivaltaa eri maissa käsittelevä tutkimus. Väkivalta oli yleistä tutkituissa maissa, Costa Ricassa, Tsekissä ja Mosambikissa 40 prosentin luokkaa. Toisaalta erot maiden välillä olivat suuria: Hong Kongissa, Filippiineillä ja Sveitsissä joka kymmenes nainen oli kokenut väkivaltaa parisuhteessa.

21 Paritusta vai ihmiskauppaa?

Venla Roth

Ihmiskaupan ja parituksen välisen eron linjaaminen on ollut vaikeaa, mutta sillä on suuri merkitys. Esimerkiksi ihmiskaupan vastainen toiminta riippuu siitä, miten ihmiskauppa rikoksena määritellään, mihin rajat ihmiskaupan ja sen kaltaisten rikosten välillä vedetään ja kuinka hyvin ihmiskaupan uhrit tunnistetaan.

24 Lissabonin sopimuksen oikeus- ja sisäasioiden yhteistyö

Kimmo Nuotio

Lissabonin sopimus joulukuulta 2007 jatkaa yritystä uudistaa Euroopan unionin rakennetta koskeva sääntely. Uudistuksen taustana on Perustuslakisopimuksen laatiminen. Ranskan ja Hollannin kansanäänestysten jälkeisen tuumaustauon jälkeen käynnistyi uusi neuvotteluprosessi, jossa sopimuksesta poistettiin erityisesti perustuslaillisuutta ilmentäneitä kohtia. Lissabonin sopimuksen läpimenoon uskotaan.

27 Syytetyn puolustus EU:ssa

Dan Frände

Pyrkimykset yksilön oikeuksien suoja koskevan rikosprosessuaalisen lainsäädännön lähentämiseen unionissa eivät ole olleet tähän mennessä kovinkaan menestyksekkäitä. Suurin puute koskee epäillyn tehokasta puolustusta rajat ylittävissä esitutkinnassa ja pääkäsitelyssä.

30 KRIMINOLOGIA

32 AJASSA

39 HISTORIAA

HAASTE

ASiantuntevasti
rikoksentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

Julkaisijat

Oikeusministeriö
Rikoksentorjuntaneuvosto

Päätoimittaja

Kauko Aromaa

Toimitussihteeri

Riikka Kostiainen

Yhteystiedot

Osoite: Mannerheimintie 4,
PL 25, 00023 Valtioneuvosto
Puhelin (09) 1606 8289
Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi
Internet: www.om.fi/haaste

Toimitusneuvosto

Kimmo Nuotio (pj.)
Helsingin yliopisto
Tapio Lappi-Seppälä (varapj.)
Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos
Aarno Arvela
Helsinki
Stefan Gerkman
Sisäasiainministeriö
Timo Harrikari
Helsingin yliopisto
Heimo Kangaspunta
Rikosseuraamusvirasto
Olavi Kaukonen
Oikeusministeriö
Riitta Koivisto
Vantaan turvallisuusohjelma
Leena Metsäpelto
Valtakunnansyyttäjävirasto
Göran Sannholm
Hangon kaupunki
Hannu Takala
Rikoksentorjuntaneuvosto
Joona Vuorenpää
Finanssialan Keskusliitto

Taitto

Riikka Kostiainen

Kansikuva

Kimmo Mäntylä / Lehtikuva

Tilauhinna

Vuosikerta 25 euroa
Irtonumero 6,50 euroa

Tilaukset ja osoitteenmuutokset

Faksi: (09) 1606 7518
Sähköposti: haaste@om.fi

Painopaikka

Kirjapaino Uusimaa, Porvoo

8. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
ISSN 1458-0314 (Painettu)
ISSN 1458-2759 (Verkkojulkaisu)

Lehden kirjoitukset ovat kirjoittajiensa kannanottoja.

P Ä Ä K I R J O I T U S

■ K A U K O A R O M A A

Demokraattista rikoksentorjuntaa

Paikallista rikoksentorjuntaa koskevissa arvioinneissa on tullut esille, että toiminta on saattanut kärsiä demokratiavajeesta. Siksi se ei aina ole ollut myöskään kovin vireää. Havaittuun ongelmaan on nyt tarjolla apu kanadalaisen aloitteen pohjalta julkaisussa uudessa käsikirjassa, joka käsittelee paikallisen turvallisuustilanteen arviointia (*Guidance on Local Safety Audits. A Compendium of International Practice*). Käsikirjan on julkaissut EFUS (European Forum for Urban Safety), jonka päämaja on Pariisissa. Asian ymmärtämiseksi voi olla hyvä tietää, että EFUS on suurten kaupunkien pormestareiden yhdistys, siis paikallishallinnon edustajien yhteenliittymä.

Kirjaan on koottu paljon käytännön esimerkkejä eri puolilta maailmaa. Tarkoituksena on auttaa käytännön rikoksentorjuntatyötä erityisesti siinä, miten paikallinen rikollisuusongelma voidaan tunnistaa ja rajata. Kirjassa esitetään kymmenen periaatetta:

1. rikoksentorjuntastrategian tulee perustua tosiasioihin. Siksi pitää tuntea paikallinen rikollisuus ja siihen liittyvät sosiaaliset ongelmat sekä niiden syyt
2. rikollisuus syntyy sosiaalisten, taloudellisten, oikeudellisten, ympäristö- ja muiden olosuhteiden monimutkaisessa vuorovaikutuksessa
3. käytäntöjen tulee luoda ja vahvistaa hyvää paikallista hallintotapaa ja kestäväää kehitystä
4. tulee kunnioittaa lakia ja ihmisoikeuksia, tulee edistää laillisuuden kulttuuria
5. rikoksentorjuntaan on saatava osallistumaan keskeiset intressitahot, joilla on vaikutusta olennaisiin politiikka-alueisiin, ja näiden on oltava vahvasti motivoituneita, koska onnistuminen riippuu näiden tahojen kyvystä reagoida työn tuloksiin
6. rikoksentorjunnassa on sovellettava osallistavaa otetta, joka ottaa huomioon paikallisyhteisön ja kansalaisyhteiskunnan intressit
7. aktiivisuutta tarvitaan, jotta myös köyhien ja eniten uhriksi joutuvien ihmisten ääni tulee kuulluksi, koska viranomaistiedot eivät riittävästi kuvasta heidän kokemuksiinsa
8. on erityisesti otettava huomioon sukupuoli-, vähemmistö- ja nuorisonäkökulmat
9. tulee paikallistaa alueen keskeiset voimavarat, myös sosiaalinen pääoma ja onnistuneet aiemmat hankkeet, jotka voivat tarjota lähtökohtia tehokkaiden ratkaisujen luomiselle
10. arviointi ei saa rohkaista tai oikeuttaa lain ottamista omiin käsiin, vaan sitä tulee käyttää yksinomaan rikoksentorjuntaan.

Tässä on esitetty tiiviisti modernin rikoksentorjuntatyön keskeisiä periaatteita. Ne ovat tässä melko abstraktissa muodossa, mutta käsikirjassa asiat tulevat puiduiksi myös varsin konkreettisesti monilukuisten käytännön esimerkkien avulla.

Erytystä on esityksen korostettu demokraattisuus: se ei selitä, kuinka viranomaisten tulee toimia yhteiseksi hyväksi, vaan tarjoaa ratkaisun sille, miten kaikki keskeiset toimijat, jotka "omistavat" paikallisen rikollisuusongelman, voidaan saada tasaveroisesti osallistumaan yhteiseen hankkeeseen. Tässä yhteydessä käytetään käsitettä "stakeholder" (osakas, taho, jolla on intressi asiassa). Juuri tämä on hankkeen uudenlaisen demokraattisuuden ydinkäsite: kansalaisyhteiskunta eri toimijaryhmineen on aivan keskeinen paikallisen rikoksentorjunnan osakas, eikä sen mukaan saamiseksi riitä, että se saa äänestää kerran vaalikaudessa, vaan sen tulee saada olla osallisena, ja jopa vastavana, ongelmanmäärittämisestä ohjelmien toimeenpanoon saakka. Ajatuksen ytimessä on käsitys, jonka mukaan paikallinen rikoksentorjunta voi onnistua, jos se toteutetaan välittömän demokratian hengessä ymmärtäen, että ylhäältä annettu paikallinen rikoksentorjunta ei toimi, koska se ei ole aidosti paikallista. Paikallista se on vasta, jos paikalliset toimijat tuottavat, omistavat ja omaksuvat sen.

Lainsäätäjä tarvitsee viileää harkintaa

Lakivaliokunnan puheenjohtaja **Heidi Hautala** haluaa oikeushallinnolle riittävät resurssit. Niu-
kat voimavarat uhkaavat hänestä uuden vankeuslain toteutumista ja jopa kansalaisten oikeus-
turvaa. Myös oikeuspoliittiseen tutkimukseen on saatava lisäresursseja, jotta päätöksenteon
pohjaksi saadaan tarpeeksi tutkimustietoa.

Kansanedustaja Heidi Hautala (vihr) on toiminut reilun vuoden lakivaliokunnan puheenjohtajana. Valiokunta uudistui keväällä 2007 suuresti edellisestä vaalikaudesta ja enemmistö jäsenistä on ensimmäisen kauden kansanedustajia. Lakivaliokunta ei yleensä ole kansaedustajien suosikkilistalla ensimmäisenä, koska asioita pidetään vaikeina eikä siellä päästä jakamaan satoja miljoonia euroja. Hautala kertoo, että koko valiokunta on kuitenkin työhönsä hyvin motivoitunut ja henki on erittäin hyvä. Ajan myötä on myös huomattu, miten arjen läheisiä käsiteltävät asiat itse asiassa ovat, esimerkkinä EU:n avioeroasetus tai laki ulosottovelkojen vanhentumisesta.

– Lakivaliokunta on melko yksimielinen, ehkä johtuen juuri siitä että siellä ei liikutella isoja rahoja vaan puhutaan periaatteista. Minua pidetään räväkkänä poliitikkona, mutta toisaalta mielelläni haen yhteistä näkemystä ja yritän löytää siltoja näkemyserojen yhdistämiseen. Valiokunnassa äänestetään erittäin harvoin. Voi äänestyksiä tulla, mutta sitten ne koskevat poikkeuksellisia asioita, kuten oikeutta hedelmöityshoitoihin, hän arvioi.

Hautala kertoo, ettei varsinaisesti hakeutunut lakivaliokunnan puheenjohtajan tehtävään, vaan tilaisuus tarjoutui hänelle, kun aikaisemmasta puheenjohtajasta **Tuija Braxista** tuli oikeusministeri.

– Mietin sitä hetken, koska olin sivusta seurannut laki-

valiokunnan ja sen puheenjohtajan työtä ja nähnyt, että asiat ovat oikeasti vaikeita. Mutta sitten ajattelin sen olevan minulle ihannepaikka eduskunnassa, koska olen kovin kiinnostunut oikeudellisista kysymyksistä. Olin jo Euroopan parlamentissa oikeusvaliokunnan jäsen. Silloin huomasin, että tällaisissa valiokunnissa tarvitaan ehdottomasti juristien lisäksi maallikoita. Toinen perusteeni oli se, että oikeusvaltio on arvo, jota olen ollut paljon pohtimassa ja kehittämässä. Minua kiinnostaa Suomea laajempi näkökulma ja se miten oikeusvaltio voidaan juurruttaa maihin, joissa on autoritaarinen hallinto. Esimerkiksi Venäjällä, Kiinassa ja Turkissa on kyse aivan perusasioista kuten tuomioistuinten riippu-

mattomuudesta. Tiedän, että Suomessakin on paljon petyneitä ihmisiä, jotka kokevat, että eivät saa oikeutta ja että ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa erityisesti sosiaalipalveluihin nähden. Suomi on kuitenkin oikeusvaltio ja se, mitä meillä täytyy tehdä, on hienosäättöä.

HUOLENA OIKEUSHALLINNON RESURSSIT

Heidi Hautalan mukaan lakivaliokunnan jatkuvana tavoitteena on varmistaa oikeushallinnolle riittävät resurssit. Valtion talouden suunnittelussa ns. kehysmenettely on tullut yhä tärkeämmäksi, ja myös eduskunta on alkanut ottaa vahvemmin osaa kehyksen käsittelyyn. Kaikki valiokunnat käsittelevät vuosittain monivuotista kehystä aivan kuin

Heidi Hautalan mukaan kriminaalipolitiikassa on päästävä jälkien siivoamisesta vaikuttamaan niihin prosesseihin, jotka ongelmia tuottavat.

valtion tulo- ja menoarviota. Hautala harmittelee, että nykyään edes kustannustason nousua ei tahdota saada valtiovarainministeriön sallimiin menolisäyksiin. Oikeushallinnon kaltaisella henkilökunta-valtaisella alalla joudutaan karsimaan ydintoimintoja, mikä puolestaan tarkoittaa käytännössä heikennystä kansalaisten oikeusturvaan tai sitä, ettei viime kaudella säädettyä uutta vankeuslakia voida oikeasti toteuttaa.

– Oikeushallinto on siinä suhteessa ainutlaatuinen, että siellä puhutaan suhteellisen pienistä rahoista, joilla on iso periaatteellinen merkitys. Olin iloinen, että pystyimme järjestämään oikeusministeriön kanssa kuulemistilaisuuden valtion tuottavuusohjelmasta, jossa olivat läsnä

kaikki keskeiset oikeushallinnon toimijat, Rikosseuramusvirastosta Korkeimpaan oikeuteen ja käräjäoikeuksista Asianajajaliittoon. Tilaisuudessa esitettiin monia hyviä ajatuksia siitä, miten tuottavuutta voitaisiin parantaa ilman, että se välttämättä pelkästään lisäisi kärsimyksiä. Eduskunnassakin on mahdollista syventää näkökulmaa tuottavuuteen. En ollenkaan kiistä tuottavuusohjelman tarvetta sinänsä, mutta raja tulee nyt vastaan ainakin tällä hallinnonalalla.

SAKON MUUNTORANGAISTUS PUHUTTA

Toinen tärkeä rikoksiin ja rangaistuksiin liittyvä asia, jota valiokunnassa on tänä keväänä pohdittu, on eräiden sakkokojen muuntorangaistuksen

poistaminen. Suurta osaa lakivaliokunnasta on kovasti mietityttänyt, onko se lainkaan oikeudenmukaista ja johtaako se tilanteeseen, jossa rikollinen teko tai rikkomus ei oikeasti johda mihinkään seuraamuksiin.

– Perustuslain näkökulmasta muunto on ongelmallinen: lievistä rangaistuksesta eli sakosta hypätään suoraan lähes ankarimpaan. Minusta uudistukseen on myös hyvin vahvat kriminaalipoliittiset perusteet. Sakot menevät kuitenkin ulosottoon ja ihmisille tulee monia harmejia ja seuraamuksia niiden maksamatta jättämisestä. Ehdotusta on kritisoitu siitä, että yhtenä selvänä tavoitteena on vähentää vankilukua. Mutta se ryhmä, joka näistä poliisin määräämistä sakoista joutuu

istumaan muuntorangaistusta, on monin tavoin vaikea. Lakivaliokunnan on viestitettävä hallitukselle, että täytyy pystyä kehittämään vaihtoehtoisia seuraamuksia. Toinen asia on se, että vaikka eri laeissa asetetaan sosiaaliviranomaiselle ja eri alojen viranomaisille velvoite tehdä yhteistyötä, se ei näytä toteutuvan, Hautala perustelee.

– Kun puhutaan sakon muuntorangaistusta kärsivistä ihmisistä, emme voi lähteä siitä, että vankilaan mennään katkolle, talveksi lämpimiin tiloihin tai saadaan jonkinlainen tauko kuluttavaan elämään. Olen käynyt riipaisevia keskusteluja esimerkiksi ratiikassa asunnottomien päihdeongelmaisten kanssa. He sanovat, ettei sitä elämää vain kestä selvin päin, ja siihen →

→ liittyen tulee pikkurikollisuutta. Nämä ihmiset ovat myös itse hyvin alttiita rikoksille ja väkivallalle. Meidän pitäisikin kannustaa eri viranomaisten yhteistyötä niin, että tälle ryhmälle pystytään antamaan tarvittava hoito. Hallitus on lähtenyt ratkaisemaan ainakin asunnottomuusongelmaa, joka liittyy sakkovankien tilanteeseen hyvin yleisesti. Mutta tässä tulen suurimpaan huolenaiheeseeni vankeinhoidossa eli päihdehoitoon. Vangeista 90 prosentilla on päihderiippuvuus ja uuden vankeinhoitolain hengessä heille pitäisi pystyä tarjoamaan päihdehoitoa, katkaisuhoidon, korvaushoidon ja muuta.

SUKUPOULINÄKÖKULMA KRIMINAALIPOLITIIKKAAN

Lakivaliokunnan asialistalle Heidi Hautala haluaa ottaa myös pureutumisen siihen, miten väkivallan eri muotoja saadaan kitkettyä Suomesta. Lakivaliokunta oli mukana järjestämässä huhtikuussa eduskunnan seminaaria naisiin kohdistuvasta väkivallasta. Siellä sekä peruspalveluministeri **Paula Risikko** että Tasavallan Presidentti **Tarja Halonen** näkivät tarvetta lähisuhteiden väkivaltaa käsittelevälle kansalliselle ohjelmalle.

– Meidän täytyy aktiivisesti miettiä eduskunnassa ja lakivaliokunnassa, miten tätä asiaa viedään eteenpäin ja mitä kaikkea tarvitaan. Kuten presidentti sanoi, meidän pitäisi pyrkiä poistamaan väkivallan käyttö ihmisten välisten erimielisyyksien ratkaisemisessa ja kannustamaan väkivaltatonta konfliktinratkaisua. Nähdäkseni naisiin kohdistuvassa ja lähisuhteiden väkivallassa on pohjimmiltaan kyse maskuliinisista toimintamalleista. Tilannetta ei millään

tavoin autua se, että varsinkin jotkut nuoret naiset näyttävät omaksuvan näitä samoja malleja. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan puheenjohtajana näen, että naisiin kohdistuvan ja muun sukupuolistuneen väkivallan asiassakin täytyy mennä syvemmälle. Sukupuolinäkökulma pitää tuoda kaikkeen päätöksentekoon, myös kriminaalipolitiikkaan. Rikoksissa, rikosentorjunnassa ja rangaistuksissa pitäisi avata enemmän sukupuolen merkitystä, Hautala pohtii.

KESKUSTELUSSA TARVIKKAAN TUTKIMUSTIETOA

Usein moniin ongelmiin tartotaan ratkaisuksi lainsäädäntöä, ja kun puhutaan rikoksista, ratkaisuksi tarjotaan tiukempia rangaistuksia. Vakavan, järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tähän saatetaan joutuakin. Heidi Hautalan mielestä kriminaalipoliittista keskustelua pitäisi kuitenkin viedä enemmän ennaltaehkäisyyn suuntaan. Silloin ollaan sosiaalipolitiikan tai vaikka talouspolitiikan puolella. Kriminaalipolitiikka joutuu usein rooliin, jossa yritetään epätoivoisesti korjata muilla hallinnonaloilla tehtyjen laiminlyöntien, säästöjen tai lyhytnäköisen päätöksenteon seurauksia. Jälkien siivoamisesta pitää päästä vaikuttamaan niihin prosesseihin, jotka ongelmia tuottavat, hän korostaa.

Kriminaalipoliittisessa keskustelussa asettuu usein vastakkain asiantuntijoiden ja iltapäivälehtien tarjoama kansan näkemys. Tämä asettelu näkyy hänen mukaansa eduskuntatyössäkin, jossa voi huomata vähän erilaisia linjoja ja koulukuntia. Lisäksi esimerkiksi lapsiin kohdistuvat rikokset ja huumeet ovat niin tunteita herättäviä asioita,

että lainsäätäjänkin on vaikea pysyä analyttisenä. Keskustelua kuitenkin pitäisi jaksaa käydä ja etsiä ratkaisua, joka aidosti toimii. Lainsäätäjät tarvitsee tutkimustietoa ja viileää harkintaa.

– Usein kun yksittäistapauksiin liittyy kysytään heti toimenpiteistä, minun on ollut pakko vastata, että ennen kuin lähdetään esimerkiksi tiukentamaan rangaistuksia, pitää saada tutkimukseen perustuva kuva nykytilanteesta. Joskus todellinen ongelma voikin olla se, että tuomioistuimet määräävät erilaisia rangaistuksia samasta teosta tai jotkut rikostyyppit ovat niin harvinaisia, ettei rangaistustaso ole käytännössä syntynyt. Esimerkiksi jotkut seksuaalirikokset ovat tuomioistuimissa suhteellisen harvinaisia, joten tuomareilla pitäisi olla pääsy sellaiseen tietokantaan, josta löytyvät samantyyppisistä rikoksista annetut tuomiot ja niiden perustelut. Tärkeää on saada voimavaroja tuomari-, syyttäjä- ja miksei myös lautamieskoulutukseen. Tiedon lisääntymisen myötä lain soveltaminen olisi yhdenmukaisempaa, hän uskoo.

EU-YHTEISTYÖ TIIVISTYÄ

Lakivaliokunnan työssä korostuu myös eurooppalainen näkökulma. Vakiintunut linja on, että Suomi kannattaa EU:n rikosoikeudellista yhteistyötä, mutta on varuillaan sen suhteen, ettei EU saa toimivaltaa määrätä rangaistusasteikosta.

– Tätä vahdimme lakivaliokunnassa valppaasti. EU-mailla on kovin erilaisia oikeudellisia kulttuureita ja oikeusperinteitä. Jos verrataan esimerkiksi vankimääriä väestöön nähden Britanniassa ja Suomessa, nähdään

olevan kyse aivan erilaisesta kriminaalipolitiikasta. Tässä asiassa todella uskon pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksiin. Sen pohjalta pitäisi kehittää laajempaa rikosoikeudellista yhteistyötä EU:ssa, Heidi Hautala kertoo.

Hän oli huhtikuussa laki-valiokunnan kanssa tutustumassa Haagissa ja Luxemburgissa käytännön rikosoikeudelliseen yhteistyöhön EU:ssa. Heille esiteltiin syyttäjien yhteistyöelimen Eurojustin toimintaa ja poliisiorganisaatio Europolia. Parhailaan on käynnissä keskustelu Eurojustin tiivistämisestä.

– Mielestäni on hyvä tiivistää Eurojustia niin, että näillä 27 eri maan syyttäjä- tai tuomarijäsenellä olisi suurin piirtein samanlainen mandaatti. Jotkut joutuvat hoitamaan tehtävää oman toimen ohella, ja se on liian vaativaa. Lisäksi jäsenillä pitäisi olla syyttäjävaltuudet. Olen varma, että Eurojustilla on ollut ratkaiseva merkitys tiettyjen rajat ylittävien rikosten selvittämisessä. Hieman herkkä kysymys on kuitenkin Eurojustin ja Europolin tietojenvaihto. Eurojustilla pitäisi olla oikeus hyödyntää nykyistä syvällisemmin Europolin analyysitietokantoja, jotta se voisi toimia entistä tehokkaammin.

Eurooppalaisessa yhteistyössä parhaimpien käytöjen leviäminen on usein parasta, mitä voi syntyä. Esimerkiksi keväällä EU:n oikeusministerit päättivät pyytää katsauksen siitä, millaisia käytäntöjä eri EU-maissa on lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten ehkäisemiseksi. Lisäksi Hautalan mukaan tarvitaan eurooppalaista kriminologista tutkimusta. ■

■ MATTI MARTTUNEN

Nuorten rikokset lastensuojelun ja rikosoikeuden rajapinnassa

Suomen nuorisoriikosoikeusjärjestelmä pärjäsi vertailussa hyvin

Väitöskirjassani tarkastellaan nuorten rikosten käsittelyä ja seuraamuksia Suomessa, Saksassa ja Englannissa. Tutkimuksessa kartoitetaan nuoriin sovellettavien seuraamusten sääntelyratkaisut ja soveltamiskäytännöt vertailumaissa sekä arvioidaan eri järjestelmistä saatuja kokemuksia pääosin tilastollisen materiaalin valossa. Puhtaasti rikosoikeudellisen käytäntöjen tutkiminen ei osoittautunut mielekkääksi; tämän vuoksi perusteellisen tarkastelun kohteena ovat myös lastensuojelun ja

rikosoikeuden rajapinnat.

Suomalainen lasten ja nuorten rikosten käsittely on organisoitu kahden toisistaan poikkeavan järjestelmän väliin. Tuomiolle rikoksestaan ja siten varsinaisen rangaistusjärjestelmän piiriin voi joutua vain 15 vuotta täyttänyt henkilö. Monet rikosoikeusjärjestelmää sivuavat toiminnot koskevat kuitenkin yhtälailla alle 15-vuotiaita. Näiden ohella kaikki alaikäiset eli alle 18-vuotiaat voivat laissa säädettyjen kriteerien täytyessä päätyä lastensuojelun asiakkaiksi ja siten tukitoimien mutta

myös pakkotoimien kohteiksi. Rikosoikeusjärjestelmälle on ominaista tekojen tutkinta ja seuraamusten määrääminen, lastensuojelun toimien tulee puolestaan perustua aina lapsen etuun. Raja eri viranomaistoimien välillä ja niiden luonteessa voi kuitenkin olla häilyvä.

Lastensuojelun toimet ovat rikosoikeudellisiin seuraamuksiin verrattuna voittopuolisesti dominoivia. Näistä lähtökohdista huolimatta emme kuitenkaan tiedä kovinkaan tarkkaan, millainen rooli rikoksilla on lastensuojelun käytännöis-

→ sä. Kun sovellettava nuorisorikosoikeusjärjestelmä pohjautuu ajatukselle, että lastensuojelun toimet alaikäisten ongelmien ratkaisemisessa ovat ensisijaisia, tulisi tiedossa olla myös, millaisia ne ovat ja milloin niitä käytetään. Ei ole tyydyttävää, että esimerkiksi 15 vuoden rangaistusvastuukärajaa puolustetaan lastensuojelun interventioilla osaamatta kuitenkaan kuvata niiden yleisyyttä.

RANGAISTUKSET EIVÄT ANKAROITUNEET, LASTENSUOJELUN TOIMET LISÄÄNTYNEET

Lastensuojelun ja rikosoikeusjärjestelmän osalta väitöskirjani havainnot ovat kahdensuuntaisia. Rikosoikeusjärjestelmän osalta yksi perustuloksista on, etteivät nuorten rangaistukset ole ankaroituneet 1990-luvun alkuun verrattuna. Lastensuojelun puolella kehitys on ollut toisensuuntaista.

Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat viimeisen 10 vuoden aikana kaksinkertaistuneet. Huostaanotettujen lasten kokonaismäärä on vastaavana aikana kasvanut noin kolmanneksen. Viimeisen 15 vuoden aikana 15–17-vuotiaita koskevien kiireellisten huostaanottojen määrä on kymmenkertaistunut ja pakkohuostaanottojen määrä yli viisinkertaistunut. Vastaavana ajankohtana nuorten tekemien rikosten määrä on pysynyt vakaana. Lastensuojelun asiakasmäärien nousu ei johdu nuorten rikollisuudessa tapahtuneista muutoksista. Lastensuojelun avohuollon ja pakkotoimien kohteena on olennaisesti suurempi määrä nuoria kuin ikäryhmään kuuluvat tekevät rikoksia taikka heitä on vankilassa.

Suomen, Saksan ja Englannin nuorisorikosoikeusjärjestelmien vertailu osoitti, että Suomessa lastensuojelujärjestelmän piirissä toteutetaan niitä toimenpiteitä, joista vertailumaissa ja monessa muussakin maassa päättävät nuorisotuomioistuimet. Tämä selittää merkittävän osan esille tulleista eroista nuorten seuraamusjärjestelmien sisällössä ja seuraamusten käytössä. Pohjoismaissa käsitellään lastensuojelun kehyksessä tekoja, joihin muualla reagoidaan rikosseuraamusjärjestelmän kautta.

10 VÄITETTÄ NUORISORIKOSOIKEUDESTA

Pohjoismaisen ja suomalaisen järjestelmän peruspiirteisiin kuuluu verraten

korkea rikosoikeudellinen vastuukära- ja sekä nuorten erityis-seuraamusten vähäinen määrä, mutta vastaavasti muita maita laajamittaisempi turvautuminen lastensuojelullisiin toimiin. Suomessa noudatettu malli selvisi vertailusta hyvin. Esitän seuraavaksi 10 väitettä nuorisorikosoikeudesta, jotka olen väitöskirjassani pyrkinyt perustelemaan oikeiksi:

1. TASAPAINOTTELUA RANKAISEMISEN JA TUEN VÄLILLÄ

Nuorisorikosoikeuden ydinkysymys on rangaistuksellisten ja toisaalta sosiaalistavien ja kasvatuksellisten näkökohtien välinen suhde nuoriin kohdistetuissa seuraamuksissa ja niiden käyttökriteereissä. Matalan rangaistusvastuukärajan maissa rikosoikeudelliset seuraamukset ovat suomalaista lastensuojelutyötä muistuttavia, tukevia ja auttavia. Kun rangaistusvastuukära on korkea, seuraamusjärjestelmä on rangaistus-painotteisempi ja perustuu moitteiden osoittamiseen, koska ikään perustuvalla erityiskohtelulle ei tällöin ole samanlaista tarvetta.

2. SOSIAALISTAVAT TAVOITTEET UDELLEEN PUNNINNASSA

Viime vuosina toteutetut nuorisorikosoikeuden uudistamishankkeet johtuvat tarpeesta ja halusta harkita uudelleen, mikä rooli rikosten ehkäisylle ja sosiaalistamiselle tulee antaa seuraamusharkinnassa, rangaistusten sisällössä sekä yleisemmin koko rikosoikeusjärjestelmän toiminnassa.

3. IKÄRAJAT KOHDALLAAN

Eri järjestelmistä saatujen kokemusten pohjalta ei ole perusteita rikosoikeudellisen 15 vuoden vastuukärajan muutokseen Suomessa.

4. SAKOLLA SUURI ROOLI

Rikosoikeudellisten seuraamusten poikkeava rooli suhteessa vertailumaiden järjestelmiin näkyi tutkimuksessa monin eri tavoin. Sakkorangaistuksella on Suomessa poikkeuksellisen suuri asema myös nuorten rikosseuraamuksena. Meillä noin kolme neljäsosaa nuorten tuomioistuinrangaistuksista on sakkoja. Saksassa vastaava osuus on kymmenesosa ja Englannissa viidesosa.

5. VÄHÄN AVOSEURAAMUKSIA

Nuorten saamien avoseuraamusten osuuksissa on vertailumaiden välillä hyvin merkittävä ero: osuus on Suomessa noin neljännes, Saksassa ja Englannissa kolme neljäsosaa. Suomen avoseuraamukset – nuorisorangaistus ja ehdollisen vankeuden valvonta – eivät ole kansainvälisessä katsannossa järin intensiivisiä. Tästä huolimatta niillä saavutettu hyöty ei ole sen vähäisempi. Esimerkiksi Englannissa avoseuraamuksiin määrätty nuoret tekevät uusia rikoksia enemmän kuin nuorisorangaistusnuoret Suomessa.

6. VANKILAN KÄYTTÖ HARVINAISTA

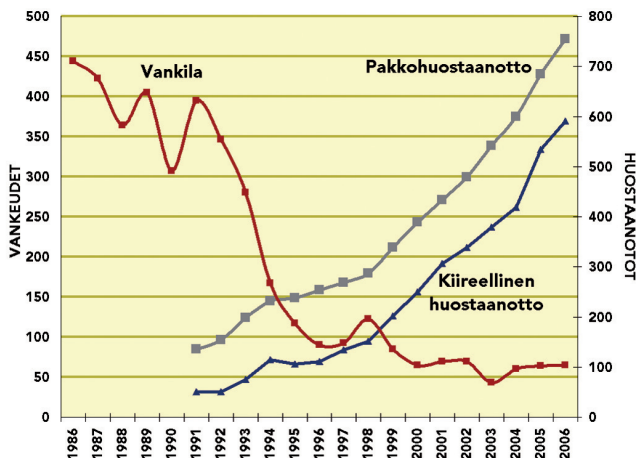
Vertailumaissa tuomioistuinten määräämistä rangaistuksista huomattavasti Suomea suurempi osa on ehdottomia vapausrangaistuksia. Suomessa tuo osuus on yksi prosentti, Saksassa mittarista riippuen 4–18 prosenttia (riippuen siitä miten arestirangaistukset luokitellaan) ja Englannissa 7 prosenttia. Vankilaa käytetään siis Suomessa nuorten seuraamuksena vertailumaita selvästi harvemmin, mikä selittyy ennen kaikkea erillisellä lastensuojelulaitosten järjestelmällä. Jos nuoreen on välttämättä kohdistettava vapaudenrajoitustoimia, nuori tulisi sijoittaa lastensuojeluun erikoistuneeseen yksikköön, ei vankilaan. Käytännössä Suomessa tapahtuu juuri näin. Alaikäisten lainrikkokojen paikka ei ole vankilassa vaan lastensuojelun huollollisten toimien piirissä, olkoonkin, että näiden yksiköiden käytössä on raskaita pakkotoimia.

7. NUORISOVANKILUVUT HARHAANJOHTAVIA, LASTENSUOJELUN MUKAANOTTO MUUTTAA KUVAA

Englannissa ja Saksassa nuorisovankien määrä on ikäryhmien kokoon suhteuttamisen jälkeenkin monikymmenkertainen verrattuna Suomeen. Nuorisokriminaalipolitiikan mittarina pelkkä nuorisovankiluku on kuitenkin hyödytön. Lisäämällä nuorisovankien määriin lastensuojelun tahdonvastaiset toimet, ero esimerkiksi Englantiin supistuu noin kaksinkertaiseksi ja ero Saksaan häviää kokonaan. Vaikka erot ovat osin edelleen suuria, lastensuojelun pakkotoimien ottaminen huomioon tekee niistä ymmärrettäviä.

Lastensuojelulaitoksissa on sijoitettuna

Kuvio 1. 15–17-vuotiaiden vankilatuomiot, pakkohuostaanotot ja kiireelliset huostaanotot.

noin 150 rangaistusvastuukärrän ylittänyt nuorta osittain rikoskäyttäytymiseen liittyvällä perusteella. Alle 15-vuotiaita on vastaavin kriteerein noin sata. Alaikäiset vangit on puolestaan laskettavissa yhden käden sormilla. Termi ”lastensuojelulaitos” saattaa olla kuitenkin turhan latautunut kuvaamaan alaikäisten sijoitusyksiköitä, joissa suurimmassa osassa lapsia on alle 10 ja tilat ovat ”kodinomaisia”. Suomessa on usea sata yksityistä ja satakunta kuntien ylläpitämää lastensuojelulaitosta sekä kuusi valtion koulukotia.

Pakkohuostaanotot ovat yleistyneet viime vuosina merkittävästi – samaan aikaan yksityisten lastensuojelulaitosten määrä on yli kaksinkertaistunut. Huostaanottojen kasvun oletetaan melko riidattomasti olevan automaattisesti seurausta suoje-lutarpeen kasvusta. On kuitenkin syytä miettiä myös sitä mahdollisuutta, voisiko laajentuneella ja yksityistetyllä ”hoivabisneksellä” olla vaikutusta huostaanottojen kasvuun. Viime aikoina on tullut selväksi, että lastensuojelupalvelujen tuottaminen saattaa olla hyvin kannattavaa liiketoimintaa. Pidän jossain määrin kyseenalaisena, että huostaan otetuilla ja kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla tehdään bisnestä. Voi olla aika pohtia, missä määrin tämä on eettisesti hyväksyttävää.

8. VANKILAN KÄYTTÖ VÄHENTYNYT, MUUT PAKKOTOIMET LISÄÄNTYNEET

Nuorten vankilatuomioiden määrä on laskenut 1980-luvun puolen välin 450:sta viime vuosien 50–60:een. Merkit-

tävin lasku tapahtui jo 1990-luvun alussa. Tuoloin alkoi myös voimakas pakkohuostaanottojen ja pakkohoitolähetteen määrän kasvu. Ilmiöt eivät osu samoihin hetkiin, eikä vankilan käytön laskulla voida kovin laajasti selittää muiden pakkotoimien kasvua – jokin yhteys niillä silti on. 1990-luvulla nuoret ovat alkaneet entistä enemmän oireilla muulla tavoin kuin rikoksia tekemällä.

9. LASTENSUOJELU RIKOSOIKEUTTA MERKITTÄVÄMPI PUUTTUMISMUOTO

Perustulos esitetystä on siis selvä: lastensuojelulain mukaiset laitossijoitukset ovat rangaistusjärjestelmää merkittävästi laajemmin käytetty kontrollimuoto, ja ne ovat voimakkaassa kasvussa. Toisaalta, suomalainen järjestelmä, jossa sekä sosiaaliviranomaiset että oikeusviranomaiset käsittelevät nuorten ongelmia, ei johda seuraamusten kohtuuttomaan kasautumiseen.

10. EI YKSIIN RIKOSOIKEUS

Väitöskirjan keskeinen tulos on se, ettei pelkkien rikosoikeudellisten käytäntöjen tarkastelu ole mielekästä. Lastensuojelulain mukaiset toimet ovat rangaistusjärjestelmää merkittävästi laajemmin käytetty nuorisorikollisuuden kontrollimuoto. Tämä on linjassa pohjoismaisen hyvinvointivaltion arvojen varaan rakentuvan kriminaalipolitiikan kanssa.

LOPUKSI

Vallitsevassa kriminaalipolitiikassa nuoria rikoksentekejiä koskevan sääntelyn arvioinnissa on lähdetty liikkeelle ajatuksesta, että seuraamusjärjestelmän vaikuttavuutta tulisi lisätä. Vaikuttavuuden lisääminen ei kuitenkaan perustu rangaistuksellisten keinojen oletettuun pelotevaikutukseen. Päinvastoin, ehdotetut muutokset liittyvät sosiaalisten näkökohtien painottumiseen nuorten rikosoikeudellisessa kohtelussa. Tämän kanssa linjassa lastensuojelun auttavien ja tukevien toimien tarpeen arvi-

ointi halutaan varmistaa kaikissa nuorten rikoksissa.

Rangaistusten käyttöä ei siis perustella siten, että niillä vähennettäisiin uusintarikollisuutta. Nuoriin kohdistettavien toimien sisältöä halutaan järkeistää ja kaavamaisuutta vähentää. Toisaalta nuoria koskevaa lainsäädäntöä arvioidaan sen suhteen, millainen merkitys uusimman tutkimuksen osoittamalle tiettyjen rangaistusjärjestelmän toimien toisia suuremmalle vaikuttavuudelle tulee antaa. Nuorisorangaistus on konkreettinen esimerkki siitä, että rangaistusjärjestelmän toiminnassa pyritään lisäämään sosiaalistamiseen liittyviä tavoitteita. Tämä uutuus, joka lakia soveltavan syyttäjän ja tuomarin näkökulmasta voi näyttää epämääräisyydeltä ja lainsäädännön väljyydeltä, on varmaan suurin syy siihen, että nuorisorangaistuksen käyttö on jäänyt käytännössä likimain olemattomaksi.

Erityispreventiiviset näkökohdat ovat siis saamassa yhä enemmän painoarvoa nuorten rikosoikeudellisessa rangaistusjärjestelmässä. Toisaalta rikosoikeudelliset käytännöt ja lastensuojelutyö ovat periaatteellisesti täysin vastakkaisista lähtökohdistaan huolimatta lähentymässä siten, että nuoria koskevassa rikosoikeudellisessa sääntelyssä otetaan huomioon enenevästi lastensuojelullisia ja -huollollisia näkökohtia.

Tutkimus nosti esille myös joukon lisäselvitystarpeita, joista tärkeimmät koskevat lastensuojelujärjestelmää. Yksi keskeisimmistä on pakkohuostaanottojen voimakkaan kasvun syyt, etenkin 15–17-vuotiaiden ikäryhmässä. Vastavasti lastensuojelulaitosten pakkokeinojen käyttötilanteista ja määristä tarvitaan ajantasainen kuva. Sama koskee huostaanottojen perusteita. ■

Artikkeli perustuu kirjoittajan 26.4.2008 Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan väitöstilaisuudessa pidettyyn lectio precursoriaan.

Marttunen Matti: Nuorisorikosoikeus. Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 236. Helsinki 2008.

Nuorten miesten rikollisuus yhtä yleistä 1962 ja 2006

Nuorten miesten itse ilmoitetun rikollisuuden määrä on nykyään suunnilleen samalla tasolla kuin 1960-luvun alussa. Varkaudet ja vahingonteot ovat yhtä yleisiä 2000-luvun nuorilla miehillä kuin heidän ikätovereillaan lähes puoli vuosisataa aikaisemmin. Näin on siitä huolimatta, että useiden rikosten tilaisuusrakenteessa on tapahtunut suuria muutoksia.

Vuonna 1962 Helsingin ja Rovaniemen kutsunnoissa toteutettiin kyselytutkimus, jossa kartoitettiin nuorten suomalaismiesten rikollisuuden tasoa. Kyseessä oli ensimmäinen Suomessa tehty itse ilmoitetun rikollisuuden tutkimus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos toisti mittauksen vuoden 2006 Helsingin kutsunnoissa. Vuonna 1962 kyselyyn osallistui 1767 ja vuonna 2006 vastaavasti 2190 kutsuntaikäistä (18–19-vuotiasta) helsinkiläismiestä.

OMAIUUSRIKOKSET PYSYNEET SAMALLA TASOLLA

Kaiken kaikkiaan nuorten miesten rikoskäyttötymisen yleisyys näyttää olevan verrattain samalla tasolla vuonna 2006 kuin vuonna 1962. Havainto koskee ainakin omaisuusrikoksia, joiden vertailuun kyselyaineistot antavat parhaat mahdollisuudet. Esimerkiksi

kaupasta varastamisen yleisyys näyttää olevan hyvin samalla tasolla huolimatta vähittäiskaupan rakennemuutoksesta (valintamyymälöiden yleistyminen) ja toisaalta liiketilöiden valvonnan tehostumisesta. Myös vahingonteot näyttävät olevan lähes yhtä yleisiä kumpanakin mittausajankohtana.

JOTKUT TEOT HARVINAISTUNEET, JOTKUT TAAS YLEISTYNEET

Tutkimuksessa havaittiin myös eräitä muutoksia rikollisuuteen osallistumisessa. 1960-luvun alussa työpai- kalta varastaneiden osuus oli kolminkertainen nykyiseen verrattuna. Ero selittyy pitkälti sillä, että tuolloin selvästi suurempi osa ikäryhmästä oli töissä, kun taas tänä päivänä huomattava osa alle 20-vuotiaista nuorista vielä opiskelee. Muita tekoja, jotka ovat harvinaistuneet nuorten miesten parissa, ovat ajoneuvon osien tai varusteiden varastaminen

ja varastetun tavarän välittämiseen ja kauppaan liittyvät teot. Näiden tekojen suhteellinen yleisyys 1960-luvun alun nuorilla miehillä voi heijastaa sodan jälkeisen pula-ajan ja säännöstelyn vaikutusta.

Oman aikamme nuoret miehet syyllistyvät puolestaan useammin polkupyörän varastamiseen, humalassa häiriköintiin ja rattijuopumukseen kuin samanikäiset 1960-luvun alussa. Se, että 2000-luvulla

TAULUKKO 1.

Vähintään kerran elämänsä aikana teon tehneiden osuus vuoden 1962 ja 2006 kutsuntaikäisistä miehistä. %

	1962	2006
Varkaus	64,2	58,4
Työpaikalta varastaminen	46,3	16,6
Kaupasta varastaminen	40,8	38,0
Varastetun tavarän vastaanotto/ostaminen/ myynti	39,4	20,4
Vahingonteko	31,1	34,2
Ravintolasta/kahvilasta varastaminen	23,2	26,2
Humalassa häiriköinti	18,0	57,5
Rattijuopumus	17,5	23,2
Autosta varastaminen	16,5	8,3
Moottoriajoneuvon varastaminen	6,2	4,3
Polkupyörän varastaminen	5,0	16,6
Ravintola-/ hotellilaskun maksamatta jättäminen	3,8	3,1
N	1767	2190

suurempi osa nuorista miehistä on varastanut pyörän, voi heijastaa pyörävalikoiman laajentumista ja kalliiden erikoispyörien lisääntymistä. Rattijuopumus on yleistynyt varsin maltillisesti siihen nähden, että verrattuna 1960-lukuun alkoholiin liittyvä lainsäädäntö ja alkoholipolitiikka ovat muuttuneet sallivammiksi ja toisaalta esimerkiksi henkilöautojen määrä on moninkertaistunut.

Humalassa häiritsevästi käyttäytymisen lisääntymiseen ovat vaikuttaneet sekä lainsäädännön että alkoholipolitiikan ja juomatapojen muutokset. Sen lisäksi, että päihtyneenä julkisella paikalla esiintyminen oli rangaistavaa vuonna 1962, oli alkoholikulttuuri ylipäätään vähemmän salliva kuin nyky-

ään. Niin alkoholin anniskelun kuin ostamisenkin vapautuminen sekä sallivampi suhtautuminen päihtyneenä esiintymiseen heijastunevat myös nuorten käyttäytymiseen.

RIKOKSISTA PIDÄTTYNEIDEN MÄÄRÄ LISÄÄNTYNYT

Yksittäisten tekojen tarkastelun lisäksi tutkimuksessa verrattiin myös rikoskäyttäytymisen laaja-alaisuutta. Sitä tutkittiin mittaamalla, kuinka moneen eri rikostyyppiin nuoret miehet olivat osallistuneet. Niiden nuorten miesten osuus, joiden rikoskäyttäytyminen on kaikkein laaja-alaisinta, näyttäisi hieman lisääntyneen. Ilmeisin muutos on kuitenkin, että kokonaan kysytyistä rikoksista pidättyneiden miesten osuus oli vuonna 2006 lähes kak-

sinkertainen verrattuna tilanteeseen 44 vuotta aikaisemmin. Samanlainen kehitys on havaittu myös vuonna 1995 aloitetuissa Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen nuorisoriikollisuuskyselyissä. Nyt tehty tutkimus viittaa siihen, että kyse voi olla pitkän aikavälin kehitystrendistä. Rikoksista pidättyvien nuorten osuuden kasvua tulkittaessa on huomattava, että taustalla voi olla nuorten siirtyminen uusiin rikoslajeihin.

UUSIA RIKOSLAJEJA SYNTYNYT

Pitkän aikavälin vertailussa eräs keskeinen kysymys on kokonaan uusien rikoslajien syntyminen. Nykyiset nuoret miehet syyllistyvät esimerkiksi internetissä tekoihin, joihin samankäiset eivät voineet syyllistyä 1960-luvulla. Vuoden 2006 kyselyyn osallistuneista miehistä 14 prosenttia ilmoitti uhanneensa tai loukanneensa toista henkilöä sähköpostilla, tekstiviestillä tai internetin keskustelupalstoilla. Myös tekijänoikeuden loukkaaminen eli tiedostojen luvaton kopiointi ja jakaminen on nykyään yleistä; 69 prosenttia kyselyyn vastanneista ilmoitti joskus ladanneensa ja jakaneensa musiikki- tai elokuvatiedosta verkossa.

RYÖSTÖN KOHTEEKSI JOUTUMINEN NYKYÄN YLEISEMPÄÄ

Vuosien 1962 ja 2006 kutsuntoihin osallistuneilta miehiltä kysyttiin oman rikollisuuden lisäksi myös sitä, oliko heiltä varastettu jotakin tai olivatko he joutuneet ryöstön kohteeksi. Varkauden kohteeksi joutuneiden osuus oli 2006 hieman alhaisempi kuin 1960-luvun alussa. Molempina ajankohdina kokemus oli kuitenkin yleinen: lähes kaksi kolmesta

nuoresta miehestä oli joutunut varkauden uhriksi.

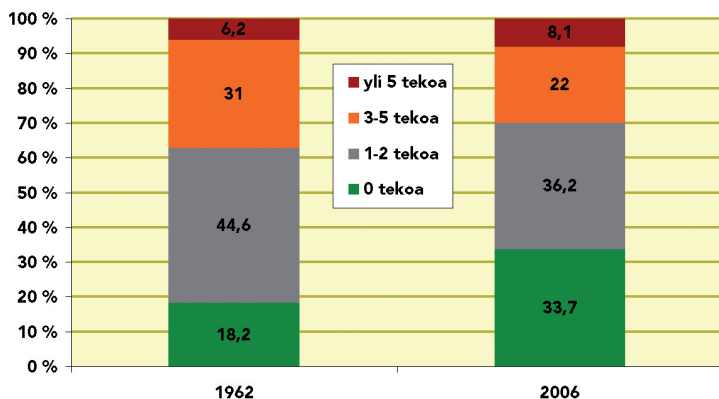
Vuoden 1962 kutsuntoihin osallistuneista miehistä kuusi prosenttia oli joutunut elämänsä aikana ryöstetyksi. Vuonna 2006 vastaava osuus oli kaksinkertaistunut 12 prosenttiin. Nuorten miesten joutuminen varkauden uhriksi on siis yhtä yleistä tänä päivänä kuin 44 vuotta aikaisemmin, mutta ryöstön uhriksi joutuminen on yleisempää 2000-luvun nuorilla miehillä.

RIKOSTEN ILMITULO LISÄÄNTYNYT

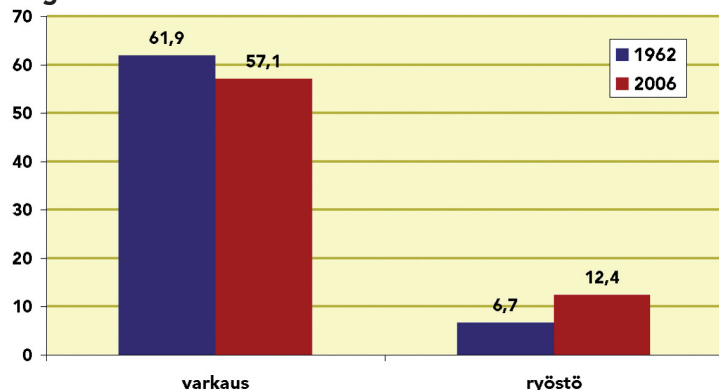
Tässä esitellyt kutsuntatutkimukset perustuvat kyselyihin, joissa vastaajat kertovat nimettömästi omista rikoksistaan. Menetelmällä saadaan tietoa myös siitä rikollisuuden osasta, joka ei tule viranomaisten tietoon ja jää siksi rikostilastojen ulkopuolelle. Vuosien 1960 ja 2006 välillä tilastoitua rikollisuus lisääntyi merkittävästi, mikä näkyy myös nuorten helsinkiläismiesten ilmi tullutta rikollisuutta kuvaavissa tilastoissa. Samalla kuitenkin ikäryhmän kokonaisrikollisuus on pysynyt useiden keskeisten rikoslajien osalta verraten vakaana. Tämä viittaa siihen, että tilastoidun rikollisuuden kasvu johtuu keskeisesti rikosten ilmi tulemisen lisääntymisestä. Rikokset tulevat tänä päivänä todennäköisemmin ilmi kuin puoli vuosisataa sitten. Syyt kontrollin tehostumiseen ovat moninaiset. Keskeisiä selittäviä tekijöitä lienevät ainakin poliisin toiminnan tehostuminen sekä ihmisten lisääntyvä alttius ilmoittaa tapahtuneista rikoksista poliisille. ■

Venla Salmi: Nuorten miesten rikoskäyttäytyminen 1962 ja 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 235. Helsinki 2008.

Kuvio 1. Rikoskäyttäytymisen laajuus, % vuosien 1962 ja 2006 Helsingin kutsuntaikäisistä.

Kuvio 2. Vähintään kerran elämänsä aika varkauden ja ryöstön uhriksi joutuneiden osuus, % vuosien 1962 ja 2006 Helsingin kutsuntaikäisistä.

Ryöstöt pääkaupunkiseudun nuorten rikollisuutta

Ryöstörikkokset ovat suurelta osin nuorten välisiä. Ne tapahtuvat iltaisin ja öisin kaduilla, puistoissa ja toreilla. Saaliina on tavallisimmin uhrin kännykkä tai lompakko. Uhri saa vammoja puolessa rikoksia ja viidesosa uhreista tarvitsee sairaala- tai lääkärinhoitoa vammoihinsa. Etniset vähemmistöt ovat yliedustettuna tekijöiden joukossa erityisesti pääkaupunkiseudulla, missä tehdään lähes puolet kaikista ilmi tulevista ryöstöistä.

Suomessa tulee vuosittain ilmi 1 500–2 000 ryöstöä. Törkeinä niistä tutkitaan runsaat 10 prosenttia. Tutkimustietojen mukaan poliisin tietoon tulee kolmasosa kaikista ryöstöistä.

Asukaslukuun suhteutettuna ryöstörikosten määrä on samaa luokkaa kuin muissa Pohjoismaissa ja Länsi-Euroopassa ja huomattavasti alhaisempi kuin Välimeren maissa tai itäisessä Euroopas-

sa. Viime vuosikymmeninä ryöstöjen määrä on seurailut talouden kehitystä. Yksityshenkilöihin kohdistuvat katuryöstöt ovat lisääntyneet noususuhdanteiden aikana ja vähentyneet laskusuhdanteissa. Liike- ja pankkiryöstöjen viime vuosikymmenten huippu saavutettiin puolestaan syvimmän laman vuosina 1990-luvun alussa.

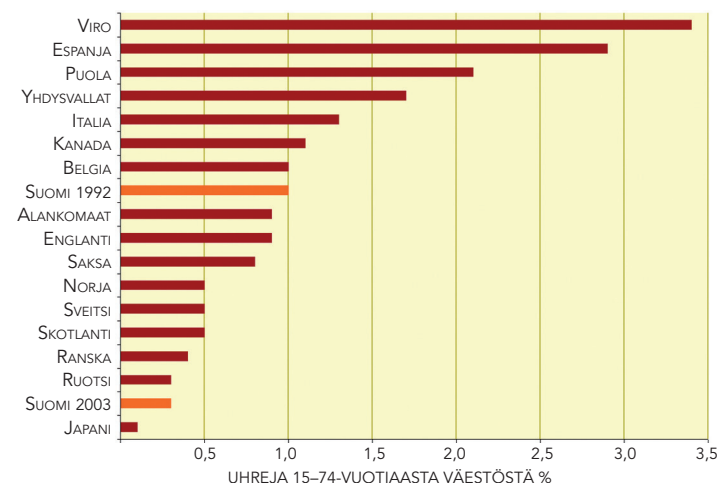
30 prosenttia. Rikokset keskittyvät pääkaupunkiseudulle. Maan vaarallisin paikka on viime vuosina ollut Helsingin päärautatieasema ympäristöineen; vuonna 2005 siellä tehtiin viisi prosenttia kaikista poliisin tietoon tulleista ryöstörikoksista. Ylipäätään pääkaupunkiseudulla tehdään lähes puolet ilmi tulevista ryöstöistä, toisesta puolikkaasta vastaavat muut suuret kaupungit.

KATURYÖSTÖJEN TEKIJÄT JA UHRIT

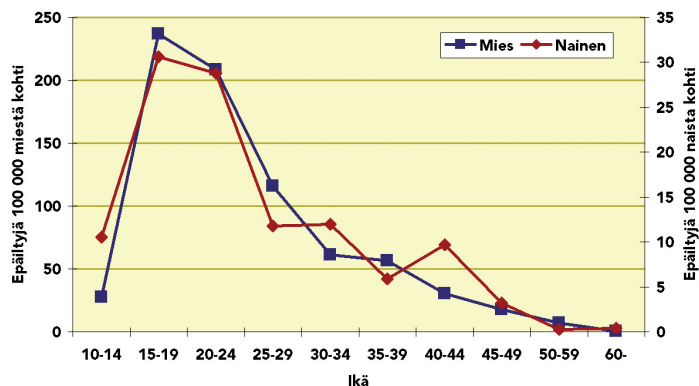
Rikokset ovat valtaosin kaupunkilaisnuorten välisiä. Ylivoimaisesti eniten ryöstöjä tekevät 15–19-vuotiaat pojat. Uhrit ovat tekijöitä vanhempia, mutta myös uhriksi joutumisen riski on suurin nuorilla, alle 25-vuotiailla miehillä. Naisia tekijöistä on 10 prosenttia ja uhreista vajaat

Etnisten vähemmistöjen edustajat ovat viime vuosina olleet yliedustettuina syyllisten joukossa. Vuonna 2005 ilmi tulleiden ryöstöjen tekijöistä kuului valtaväestöön vain puolet. Romaneita oli epäillyistä vajaat 20 prosenttia, somalialaisia runsaat 10 prosenttia ja muita Afrikasta tai Lähi-idästä peräisin ole-

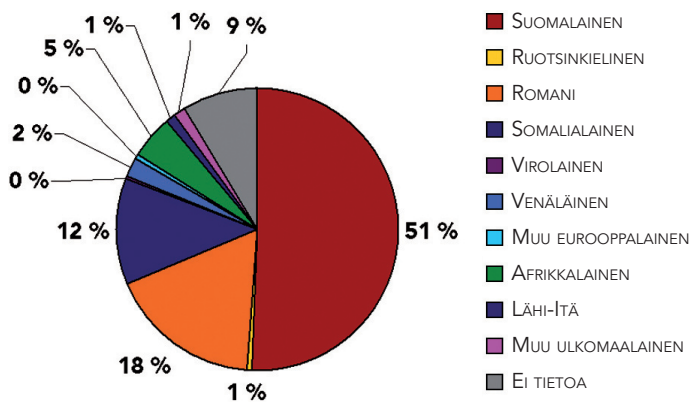
Kuvio 1. Ryöstörikosten uhriksi vuoden aikana joutuneiden osuus aikuisväestöstä 1990-luvulla eräissä teollisuusmaissa.

Kuvio 2. Ryöstöririkoksista vuonna 2005 epäillyt ikäryhmittäin.

Kuvio 3. Ryöstöririkoksista v. 2005 epäiltyjen etninen tausta.

via maahanmuuttajia kuusi prosenttia. Venäläisten, virolaisten ja balttien merkitys ryöstöririkollisuudessa oli sitä vastoin suhteellisen vähäinen; virolaisia ja venäläisiä oli syyllisistä kolmisen prosenttia. Rikosten uhreista 90 prosenttia kuului valtaväestöön.

Valtaosa ryöstöistä kohdistuu yksityishenkilöihin. Ne ovat tyypillistä vapaa-ajan väkivaltaa ja tehdään yleensä iltaisin tai öisin kaduilla, puistoissa ja julkisen liikenteen solmukohdissa (bussipysäkeillä, taksitolpilla ja metroasemilla). Tekijät toimivat normaalisti ryhmässä, uhreja on useimmiten vain yksi. Osa-puolet ovat toisilleen ennalta tuntemattomia ja päihtyneitä. Saalina on kännykkä tai lompakko.

LIIKERYÖSTÖJEN PIIRTEET

Yrityksiin tai elinkeinonharjoittajiin kohdistuvia liikeryöstöjä on viidesosa ilmi tulevista ryöstöririkoksista. Kokonaisryöstöririkollisuudesta niiden osuus on pienempi, sillä yritykset ilmoittavat poliisille rikoksista herkemmin kuin yksityishenkilöt. Saaliit liikeryöstöissä ovat tuntuvas-ti suurempia kuin katuryöstöissä, yleensä 1 000 eurosta 10 000 euroon. Keskimääräinen saalis vuonna 2005 oli 2 200 euroa, suurin ilmoitettu lähes 160 000 euroa. Tavallisin liikeryöstön kohde on elintarvikeliike tai kioski ja rikos tehdään illalla hie-man ennen sulkemisaikaa. Tekijä toimii normaalisti yksin ja on sekä aseistautunut että naamioitunut. Muissa

Pohjoismaissa yleisiä arvokuljetusryöstöjä meillä on ollut toistaiseksi vain muutama ja nekin on kyetty selvittämään tehokkaasti. Myös pankkiryöstöt ovat Suomessa muuttuneet harvinaisiksi. Vuonna 2005 pankkiryöstöjä tehtiin seitsemän, kun huippuvuonna 1992 määrä oli 117. Huomattavia saaliita on sen sijaan saatu muun muassa koru- ja kultasepännäytteisiin kohdistuneissa rikoksissa. Niidenkin vuotuinen määrä on kuitenkin ollut pieni: ilmi tulleista ryöstöririkollisuudesta alle prosentti.

VÄKIVALLAN UHKA YLEISTÄ

Poliisin tietoon tulevista ryöstöistä runsaassa 60 prosentissa uhriin on kajottu fyysisesti. Lääkärin- tai sairaalahoitoa vaativia vammoja uhreista saa joka viides. Uhrin kuolemaan johtavat ryöstöririkokset ovat sen sijaan harvinaisia, viime vuosina niitä on ollut keskimäärin viisi vuodessa. Vaikka vain 10 prosenttia ilmi tulevista ryöstöistä tutkitaan törkeinä, vakavan väkivallan uhka on rikoksissa yleisempää kuin esitutkinnan nimikevalinnasta voi päätellä. Rikoksista 40 prosenttia on aseellisia (liikeryöstöistä 75 prosenttia). Vakioase on teräse. Sinänsä uhrin vammautuminen on harvinaisempaa aseellisissa ryöstöissä kuin ilman asetta tehdyissä. Tämä johtuu siitä, että uhrin alistamiseen ei aseellisissa ryöstöissä yleensä tarvita suoraa väkivaltaa. Toisaalta aseellisista ryöstöistä huomattava osa on liikeryöstöjä, joissa henkilöuhrit ovat selviä ja kykenevät käyttäytymään rikostilanteessa järkevämmin kuin katuryöstöjen uhrit, jotka usein ovat huomattavan päihtyneitä.

Kolmasosassa ryöstöjä uhri

tekee aktiivista vastarintaa, liikeryöstöissä peräti suurimmassa osassa. Liikeryöstöissä henkilökunta kykenee myös huomattavan usein vastarinnallaan estämään rikoksen. Vuonna 2005 lähes puolessa ryöstöistä, joissa uhri oli tehnyt vastarintaa, rikos oli jäänyt yrityksen asteelle. Myös uhrin vammautuminen oli ollut harvinaisempaa silloin, kun uhri oli aktiivisesti vastustanut rikosta. Erityisen harvinaista uhrin vammautuminen oli ollut liikeryöstöissä, joissa rikoksen tekijään oli kohdistettu vastarintaa. Tulokset eivät kerro siitä, että rikoksen vastustaminen olisi kaikissa tapauksissa ollut vaaratonta ja suositeltavaa, vaan siitä että selvin päin olevat uhrit kykenivät yllättävän usein toiminnallaan estämään ryöstön ja myös vammautuivat rikoksissa huomattavasti harvemmin kuin päihtyneet.

SELVITYSASTE LASKENUT

Ilmi tulevista ryöstöririkoksista selvitetään nykyisin vain kolmasosa. Selvitysaste on laskenut huomattavasti viime vuosikymmenten aikana ja selvitysajat ovat samalla pidentyneet. Pääsyyinä näyttää olevan poliisin resurssien supistuminen samanaikaisesti kun ilmi tulevien ryöstöririkosten määrä on lisääntynyt. Vuosittain selvitettyjen ryöstöririkosten määrä on pysynyt jo pitkään suhteellisen vakaana. ■

Martti Lehti: Ryöstöririkoskatsaus 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 83. Helsinki 2008.

Väkivaltarikollisuuden sukupolvien välinen siirtyminen

Vakavien väkivaltarikosten tekijöiden lapset ovat väkivaltarikollisuuden ja rikollisuuden riskiryhmä. Korkean riskin lasten tunnistamisen kautta tukitoimet voidaan aloittaa riittävän aikaisin ja kehittää erikoistuneita ennaltaehkäisyohjelmia.

Väkivaltarikollisuus on merkittävä ja kallis kansanterveysongelma. Viime vuonna Suomessa 180 henkilöä kuoli väkivaltarikosten seurauksena. Huomattavasti suurempi joukko kärsii lievemmän väkivallan seurauksista. Uhrien kärsimys, työkyvyttömyys, vammautuminen, psyykinen traumatisoituminen, turvattomuus ja muut haitat vaikuttavat usein haitallisesti myös heidän läheisiinsä. Antisosiaalinen päihdeongelmainen väkivaltarikollinen joutuu usein itsekin väkivallan uhriksi ja tarvitsee runsaasti erilaisia palveluita. Jos väkivaltarikollisuus yllättäen loppuisi, sairaaloiden, vankiloiden, poliisin, oikeuslaitoksen ja sosiaali- ja terveyspalveluiden tarve todennäköisesti romahtaisi.

Aggressiivisuus on yhteistä kaikille ihmisille, ja äärioloissa kuten sodassa tappajia löytyy valtakunnasta paljonkin. Ihmisten kyvyssä säädellä aggressiivisuuden ilmenemistä ja tuntea myötätuntoa

on kuitenkin huomattavia yksilöllisiä eroja. Taipumus väkivaltarikollisuuteen, kuten useimmat muutkin kansanterveysongelmat, kehittyvät ympäristön vaikuttaessa sikiöajalta lähtien perinnöllisen alttiuden omaavaan henkilöön. Ympäristövaikutukset, kuten äidin raskausajan stressi, ohjaavat lapsen kehitystä geenitasolle asti mm. vaikuttamalla siihen, mitkä vanhemmilta perityistä geneeistä toimivat aktiivisesti.

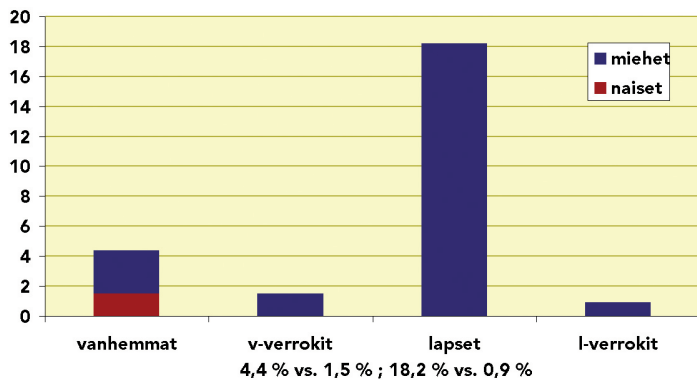
Useita kansanterveysongelmia on kyetty ratkaisevasti vähentämään vaikuttamalla ennaltaehkäisevästi ympäristön riskitekijöihin, mutta väkivalta- ja taparikollisuudelle ei ole kehitetty varhais- ennaltaehkäisyä. Yhdenkin korkean riskin henkilön elinikäisen väkivaltarikollisuuden ehkäisyllä olisi suuri vaikutus, sillä pienehkö joukko kroonisia rikoksenuusijoita tekee suuren osan väkivaltarikoksista. Vaikeutena on kuitenkin ollut määrittää etukäteen, keihin varhaiset tukitoimet tu-

lisi kohdentaa. **Fosterin** ym. tutkimuksessa (2007) käytöshäiriöisille lapsille perheineen lastentarhaiästä lähtien tarjottu vuosia kestävä väkivaltaisuu- den ehkäisyohjelma ei ollut taloudellisesti kannattava. Siinä opetettiin lapsille väkival- latonta ongelmanratkaisua ja vanhemmille hyvää vanhemmuutta. Vaikeimmin käytöshäiriöiset, usein toivottomina pidetyt lapset kuitenkin hyötyivät ohjelmasta eniten. Heille suunnattu kalliskin ehkäisy oli yhteiskunnalle edullisempaa kuin hoitamatta jättäminen ja elinikäinen laitospäätös.

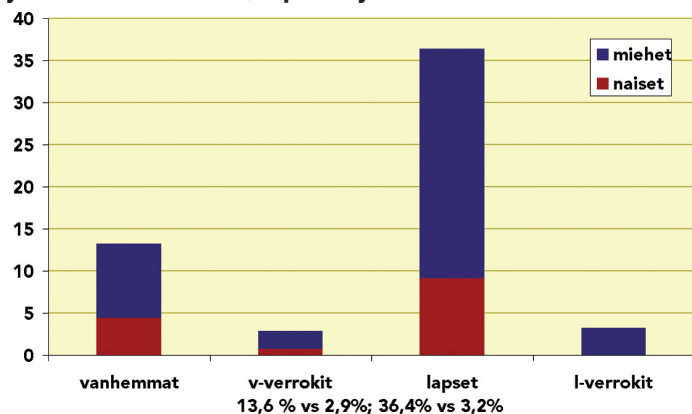
Rikollisuuden tiedetään olevan yleisempää rikoksesta tuomittujen kuin ei-rikollisten lapsilla; puhutaan sen siirtymisestä (transmissio) sukupolvien välillä. Väkivaltarikollisuuden sukupolvien välistä siirtymistä ei kuitenkaan ollut osoitettu. Väkivaltarikollisuus ei sellaisenaan periydy, vaikka päihdeongelmien ja antisosiaalisen persoonallisuuden periytyvyys on korkea. Suurempi haavoittuvuus haitallisille

ympäristötekijöille on kuitenkin useissa tutkimuksissa liittynyt hermoston välittäjä- aineiden aktiivisuuteen vaikuttavien geenien tiettyihin muotoihin (polymorfismi). Väkivaltarikollisuuteen liittyviä ympäristötekijöitä ovat mm. äidin päihdeidenkäyttö raskausaikana, huono varhaisvaiheen vuorovaikutus ja hoito ja myöhemmin kaikkina- nainen kaltoin kohtelu. Hyvä varhainen vuorovaikutus on tarpeellista aivojen välittäjä- ainejärjestelmien ja stressi- järjestelmien kehittymiselle. Kaksostutkimuksissa lämmin äitisuhde suojasi riskilasta antisosialisuuden kehittymiseltä. Vaikka isän poissaolo yleensä lisää lapsen antisosiaalisuutta, antisosiaalisen isän läsnäolon lisääntyessä lisääntyi myös lapsen riski käytöshäiriöihin, päihdeongelmiin ja persoonallisuushäiriöihin. Lähes kaikilla väkivalta- ja taparikollisilla vangeilla Suomessa on päihdeongelma, ja seitsemällä kymmenestä on antisosiaalinen persoonalli-

Kuvio 1. Väkivaltarikollisten osuus henkirikoksen uusijoiden vanhemmista, lapsista ja heidän verrokeistaan.

Kuvio 2. Rikoksesta tuomittujen osuus henkirikoksen uusijoiden vanhemmista, lapsista ja heidän verrokeistaan.

suushäiriö uuden vankien terveystutkimuksen mukaan.

RIKOLLISUUS VOI SIIRTYÄ KOLMESSA POLVESSA

Väitöstutkimuksessani (2007) selvitettiin, voidaanko lasten tulevaa väkivalta- ja rikollisuusriskiä määrittää heidän vanhempiensa rikollisuuden perusteella. Lisäksi tutkittiin väkivaltarikollisuuden ja rikollisuuden siirtymistä kolmessa sukupolvesta. Kaikista Suomen vankiloissa vuosina 1981–1993 olleista 1584 henkirikollisesta eroteltiin henkirikoksen uusijat, joista yksi 35:stä oli nainen. Uusijoiden lasten ja vanhempien rikosrekistereitä ja vankiasiakirjoja verrattiin heille väes-

törekisteristä saatujen, 288 syntymäajan ja -paikan, sukupuolen sekä riittävän elinajan mukaan kaltaistettujen verrokin tietoihin. Ajatuksena oli, että jos kohonnut riski olisi olemassa, se voitaisiin osoittaa tässä kansallisessa toistuvasti vakavasti väkivaltaisten henkilöiden joukossa. Käyttämällä kaltaistettuja verrokkeja voitiin eliminoida virhelähteitä, joita aiheuttavat muun muassa piilorikollisuus, historialliset ja paikalliset muutokset tuomiokäytännöissä sekä ikään ja sukupuoleen liittyvät rikollisuuden erot.

Tulokset osoittivat, että henkirikoksen uusijoiden lapsilla väkivaltarikollisuusriski oli erittäin korkea (OR = 24),

yleinen rikollisuusriski samoin (OR = 17). Uusijoiden vanhemmillakin rikollisuusriski oli verrokkeja suurempi (OR = 5). Heillä väkivaltarikollisuusriskin lisäys ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä, eivätkä he olleet tehneet vakavia väkivaltarikoksia.

Ensimmäisen ja kolmannen sukupolven välillä väkivaltarikollisten osuus verrokkeihin verrattuna oli lisääntynyt merkitsevästi (4,4 % vs. 1,5 % → 18,2 % vs. 0,9 %; p = 0,0019), samoin rikollisten osuus (13,2 % vs. 2,9 % → 36,4 % vs. 3,2%; p = 0,0023). Syitä tähän lisäykseen ei tiedetä. Päihteen käytön yleistymisen on saattanut lisätä geneettisesti alttiiden henkilöiden väkivaltakäyttäytymistä, sillä verrokeilla väkivaltarikollisuus ei ollut lisääntynyt.

Tulokset osoittivat ensi kertaa, että:

- väkivaltarikollisuus voi siirtyä väkivaltarikollisilta heidän lapsilleen
- lapsiryhmien väkivalta- ja rikollisuusriskiä voidaan määrittää vanhempien vakavan väkivaltarikollisuuden perusteella
- rikollisuus voi siirtyä kolmessa polvesta vakavasti väkivaltaisilta vanhemmilta heidän lapsilleen
- epidemiologiassa yleisesti käytetyllä menetelmällä voidaan pyrkiä määrittämään, ketkä lapset ja nuoret hyötävät eniten vakavan antisosiaalisuuden ehkäisemiseen tähtäävistä tukitoimenpiteistä.

VAKAVIA VÄKIVALTARIKOKSIA TEHNEIDEN LAPSILLE ERITYISTUKEA

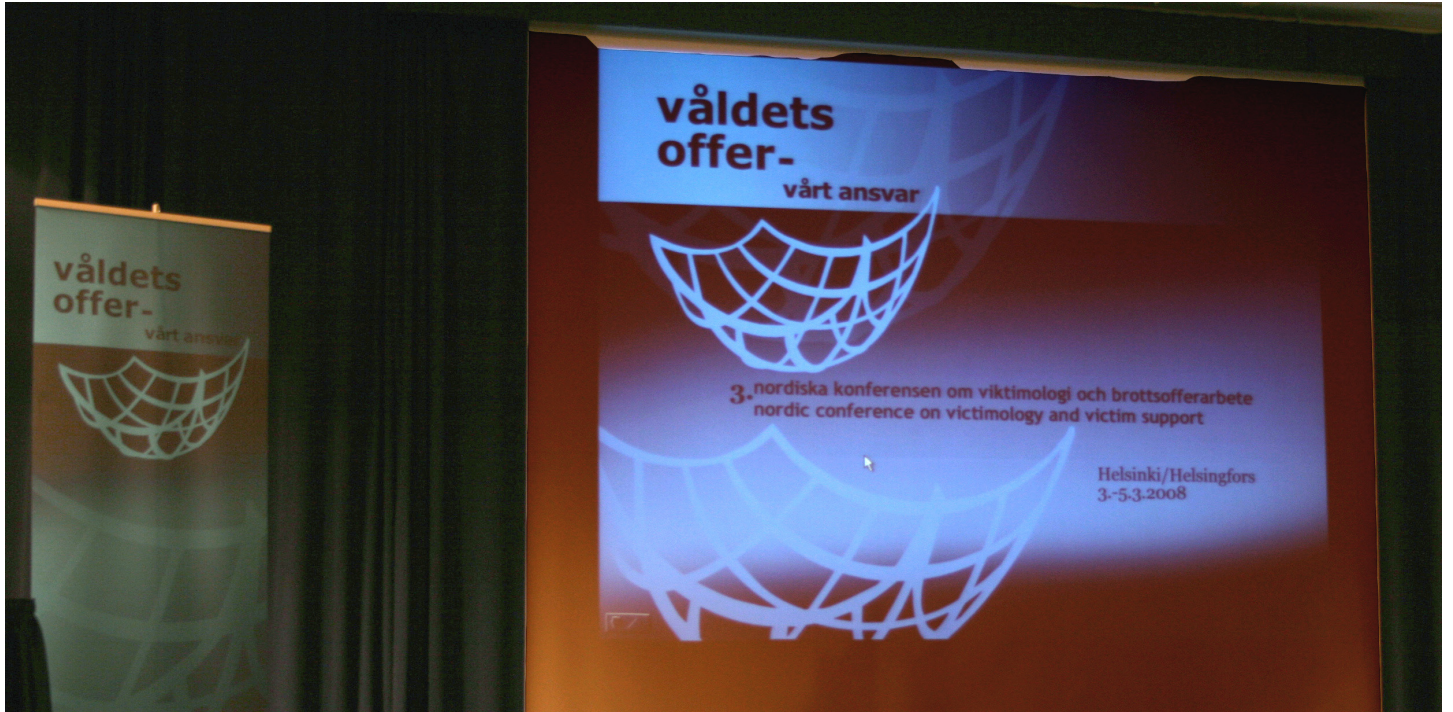
Ainoa kirjallisuudesta löytämämme kustannustehokas, satunnaistetusti vertaillusti tutkittu väkivaltarikollisuuden ennaltaehkäisyohjelma (Foster ym. 2007) alkoi vastata lastentarhaisä ja perustui

käytöshäiriöisten lasten käyttäytymisen muuttamiseen. Seikin oli kustannustehokas vain häiriintyneimmille – mahdollisesti koska ilman interventiota suuri osa lievemmin käytöshäiriöisistä paranee. Käyttämällä epidemiologisella menetelmällä voidaan tutkia ja vertailla määrällistä väkivalta- ja rikollisuusriskiä eri riskiryhmissä sekä kohdentaa rajalliset resurssit haavoittuvimmille lapsille kuluttamatta niitä niille, jotka eivät niitä tarvitse. Tunnistamalla korkean riskin lapsiryhmiä voidaan kehittää spesifiempää ennaltaehkäisyohjelmaa ja aloittaa tukitoimet riittävän aikaisin, jotta ne vaikuttavat useisiin varhaisiin riskitekijöihin.

Vakavia väkivaltarikoksia tehneiden henkilöiden lapset ovat väkivaltarikollisuuden ja rikollisuuden riskiryhmä. He tarvitsevat erityistä tukea selviytyäkseen riskeistä, joille mm. vanhempien antisosiaalinen elämäntapa, väkivaltaisuus ja päihdeongelma heidät altistavat. Turvallinen ja päihdeeton sikiöaika ja hyvä varhainen vuorovaikutussuhde ja hoito ovat heille erityisen tärkeitä. Vanhempien tuen ja päihdehoidon tarve olisi syytä huomioida raskausajasta lähtien. Väkivaltarikoksia tehneiden henkilöiden lasten kehityksen, varhaisen vuorovaikutuksen ja hoidon tuki ja seuranta tehtävään koulutetun hoitajan kotikäynnillä saattaisi parantaa ennustetta. ■

Kirjoittaja on psykiatrian ja oikeuspsykiatrian erikoislääkäri ja tutkija.

Kirjoitus perustuu väitöskirjaan: Putkonen Anu (2007) *Mental Disorders and Violent Crime. Epidemiological Study on Factors Associated with Severe Violent Offending*. Kuopion yliopiston julkaisuja D lääketiede 422.

■ R I I K K A K O S T I A I N E N

Väkivallan uhrin asemaan huomiota Pohjoismaissa

Helsingissä pidettiin maaliskuussa kolmas pohjoismainen uhrikonferenssi teemalla *Väkivallan uhrin – meidän vastuumme*. Ohjelmassa keskityttiin lapsiin, vanhuksiin ja muihin väkivallan uhreihin, jotka ovat jääneet vähemmälle huomiolle. Lisäksi painopisteenä oli väkivalta ja terveys sekä vähemmistöryhmien kohtaama väkivalta. Konferenssiin osallistui parisataa tutkijaa ja uhriasioiden parissa työskentelevää ammattilaista.

Ensimmäinen pohjoismainen uhrikonferenssi pidettiin Oslossa 1999 ja toinen Tukholmassa 2002. Helsingissä järjestetty kolmas konferenssi sisälsi seitsemän päälluentoa ja noin 30 työryhmäesitystä väkival-

tateemasta. Tilaisuudessa esiteltiin sekä ajankohtaista uhritutkimusta että hyviä käytännön hankkeita.

Konferenssin avasi oikeusministeri **Tuija Brax**. Hänen mukaansa uhrien asema Suomessa on yleisesti hyvä. EU:n

kyselytutkimuksen mukaan Suomessa ja Tanskassa uhrin olivat kaikkein tyytyväisimpiä poliiseilta saamaansa kohteluun. Sen sijaan tutkimuksessa ilmeni, että uhripalveluiden tarjonnassa ja saatavuudessa on kuitenkin parantamisen

varaa niin Suomessa kuin muissakin Pohjoismaissa.

Uhrien asemaan on Suomessa kiinnitetty huomiota hallitustasolla mm. sisäisen turvallisuuden ohjelmassa. Tukipalveluiden laajentamisen tavoite on kuitenkin

osittain jäänyt saavuttamatta. Suurin ongelma on pula rahoituksesta.

Myös tutkimustietoa tarvitaan Braxin mukaan lisää. Uhrin asemaa koskeva tutkimushanke on nyt sovittu toteutettavaksi Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa. Lapsiuhreista tiedetään toistaiseksi meillä varsin vähän. Vammaisten joutumisesta väkivallan uhriksi tiedetään vielä vähemmän. Suomessa uhreja koskeva tutkimus on ylipäättään puutteellisesti resursoitu.

– Uhriksi joutumisen ja uusiutuvan uhriksi joutumisen ehkäisyyn tulee olla keskeistä uhripolitiikassa. Lainsäädännöllä, rangaistusten yleis- ja erityisestävyydellä sekä rangaistuskäytännöllä teon moitittavuuden ilmaisijana on oma merkityksensä. Kuitenkin tutkimukset osoittavat, että rangaistusten ankaruuden vaikutuksia on usein yliarvioitu, totesi Brax.

VÄKIVALLAN UHRIT EUROOPASSA

Erityisasiantuntija **Freja Ulvestad Kärki** Norjan sosiaali- ja terveyshallituksesta puhui väkivallan ja tapaturmien ehkäisystä Euroopassa. Hän esitteli Maailman terveysjärjestön (WHO) tutkimuksia ja suosituksia, joita on itse ollut aiemmin tekemässä.

Kärki kertoi, että väkivalta ja tapaturmat aiheuttavat Euroopassa vuosittain lähes 800 000 kuolemaa. Ne ovat yleisin 1–44-vuotiaiden kuolinsyy. Esimerkiksi lähes

1500 0–14-vuotiasta lasta kuoli henkirikoksen uhrina vuonna 2002. Seksuaalisen hyväksikäytön uhriksi lapsuudessa joutuu naisista jopa 20 ja miehistä 5–10 prosenttia. Kolmannes nuorista ilmoittaa joutuneensa kiusatuksi edeltävien 60 päivän aikana. Lähes 75 000 lapsen arvioidaan olevan jollain tavoin mukana Itä-Euroopan seksikaupassa.

– Missään muualla kuin Euroopassa tapaturmakuolleisuudessa ei ole yhtä suuria eroja rikkaiden ja köyhien maiden välillä, ja kuilu on vain kasvanut 15 vuodessa. Matalan tulotason maissa tapaturmakuolleisuus on neljä kertaa suurempaa kuin korkean tulotason maissa. Lasten surmissa ero on jopa 20-kertainen. Myös ero naisten kuolleisuudessa parisuhdeväkivallan seurauksena on moninkertainen.

Hän muistutti, että väkivalta aiheuttaa fyysisten vammojen lisäksi psyykkisiä seurauksia terveydelle. Väkivalta aiheuttaa psykosomaattisia oireita, fobioita ja paniikkihäiriötä, masennusta ja pelkoa, päihteiden väärinkäyttöä ja itsemurhariskiä. Uhrit tarvitsevat psykiatrista ja psykologista tukea 4–5 kertaa useammin kuin muut.

– Väkivallalla on myös sukupolvien välisiä vaikutuksia. Vasta äskettäin on tartuttu ongelmaan lapsista väkivallan todistajina. Pojat, jotka näkevät äitiinsä kohdistuvaa väkivaltaa, käyttävät myöhemmin muita todennäköisemmin itsekin väkivaltaa

kumppaniaan kohtaan. Tytöt puolestaan kokevat kaksi kertaa todennäköisemmin kotiväkivaltaa ja kohtaavat neljä kertaa todennäköisemmin aikuisena seksuaalista väkivaltaa.

Väkivallan ehkäisyssä tarvitaan Kärjen mukaan laajaa näkökulmaa. Esimerkiksi väkivaltaa suvaitsevat yhteiskunnan normit täytyy haastaa, lapsia ja nuoria opettaa ratkaisemaan konflikteja väkivallattomasti, väkivallan ehkäisyohjelmat yhdistää muihin kansallisiin terveysohjelmiin ja ottaa niihin mukaan pojat ja miehet. Tehokkaina ehkäisykeinoina hän mainitsi kotikäynnit, vanhempien tuen ja koulutuksen, poliisin, opettajien ja terveydenhoitohenkilöstön varhaisen puuttumisen koulutuksen sekä uhripalvelut. Hän painottaa alkoholin merkitystä tapaturmissa ja väkivallassa. Alkoholinkäytön ja väkivallan ehkäisyyn yhdistäminen on hyödyllinen lähestymistapa kansanterveyden kannalta.

Hän arvioi, että kustannustehokkailla onnettomuuksien ja väkivallan ehkäisymenetelmillä voitaisiin säästää Euroopassa vuosittain 500 000 henkeä (josta väkivallan uhreja on 55 000).

LAPSET JA VANHUKSET VÄKIVALLAN UHREINA

Sosiologi **Maria Eriksson** Uppsalan yliopistosta esitteli tutkimustaan, jossa on tarkasteltu suhtautumista lapsen altistumiseen perheväkivallalle Ruotsissa, Norjassa,

Tanskassa ja Suomessa. Aineistona oli kymmenen lastensuojelujärjestön ja naisten turvakodin avainhenkilöiden haastatteluja ja mm. niiden verkkosivuilta löytynyttä kirjallista aineistoa. Hän analysoi suhtautumista lasten todistamaan väkivaltaan sen mukaan, korostuuko asia sellaisenaan vai yhdistetäänkö se naisten kokemaan väkivaltaan ja onko lapsi väkivallan kohde vai rikoksen uhri.

Eriksson havaitsi, että turvakotijärjestöillä on taipumus painottaa yhdenmukaisemmin lasten asemaa rikoksen uhreina kuin lastensuojelujärjestöillä, poikkeuksena Ruotsin Pelastakaa Lapset. Yleisesti ottaen ”hyvinvointinäkökulma” suhtautumisessa väkivaltaan vaikuttaa enemmän Tanskan kriisikeskusten ja Suomen turvakotien strategioihin, kun taas ”rikosoikeusnäkökulma” korostuu Norjan ja Ruotsin turvakotien toiminnassa. Lähestymistapojen eroista huolimatta kaikki järjestöt yrittävät saada kysymyksen lasten todistamasta väkivallasta julkisuuteen ja poliittisiin ohjelmiin. Toimintamallissa nousevat yleensä esille enemmän lasten hyvinvointiin liittyvä tuki ja suoja kuin rikosoikeudelliset keinot.

Lasten kokemasta seksuaalisesta väkivallasta puhuivat tutkija **David Shannon** Ruotsin rikosentorjuntaneuvostosta ja Islannin Barnahuisin johtaja **Asta Farestveit**. Shannon kertoi internetin kautta tapahtuvasta lasten →

Vähemmistö rikoksen uhreista saa erityistä tukea: uhritukea ilmoitti saaneensa Norjassa ja Tanskassa 10, Ruotsissa 9 ja Suomessa vain 2 prosenttia.

→ seksuaalisesta hyväksikäytöstä sekä sen ehkäisystä. Tärkeimpiä keinoja siihen ovat lasten, nuorten, vanhempien ja opettajien koulutus, nettipalvelujen tarjoajien mahdollisuudet taistella seksikontakteja vastaan, lainsäädäntöuudistukset, tekijöiden selvittämisen ja tutkinnan keinojen kehittäminen sekä nuorten parissa työskenteleville tiedottaminen nuorten sosiaalisten mallien muutoksista (tutkimuksesta Haasteissa 3/2007).

Farestveit esitteli Islannin *Barnahus*-mallia lasten ja nuorten seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi. Ideana on, että rikoksen uhri, lapsi, pysyy tutkinnan ja hoidon ajan yhdessä paikassa, sen sijaan viranomaiset liikkuvat (ks. Haaste 3/2005). Tutkinnan ja palveluiden keskittäminen samaan paikkaan on mm. lisännyt ilmoituksia, yhä useampi tapaus on käsitelty oikeudessa ja viranomaisyhteistyö on parantunut. Kymmenen vuotta Islannissa toteutettu malli on jo levinnyt Ruotsiin, ja Suomeenkin sitä on ehdotettu.

Lapsia ja vanhuksia väkivallan uhreina yhdistää riippuvaisuus toisista ihmisistä. Erikoistutkija Kristin Skjærten Norjan väkivallan tutkimuskeskuksesta kertoi vanhuksiin kohdistuvan väkivallan erityispiirteistä. Vanhuksiin kohdistuvasta väkivallasta on vaikea saada tietoa, sillä uhritutkimukset harvoin kat-

tavat vanhimpia ikäryhmiä eikä niissä kysytä esimerkiksi hoidon puutteesta, joka on yleinen vanhusten kaltoinkohtelun muoto.

Erilaisten selvitysten mukaan väkivallan ja erilaisen kaltoinkohtelun uhriksi joutuvat todennäköisemmin huono- kuin hyväkuntoiset vanhukset. Naiset ovat vanhuksiensa miehiä useammin väkivallan uhriina. Tekijä on varsin usein oma kumppani tai myös oma lapsi. Usein väkivallan tekijällä on näissä tapauksissa päihdeongelma. Joskus kyse on siitä, että lapsena väkivaltaa kokemaan joutuneet kasvavat vääryyden vanhemmilleen tässä vaiheessa. Skjærten toivoikin asennemuutosta väkivaltaan suhtautumisessa, jotta loputon koston kierre saadaan katkaistua.

RIKOKSEN UHRIN TUESTA PUUTETTA

Professori **Jan Van Dijk** Tilburgin yliopiston kansainvälisestä uhritutkimuslaitoksesta arvioi uhrin asemaa Pohjoismaissa. Kansainvälisessä uhritutkimuksessa sitä on selvitetty muutaman kysymyksen avulla.

Vuoden 2005 tutkimuksessa rikoksesta ilmoittaminen poliisille oli Pohjoismaissa eurooppalaisittain korkealla tasolla: Ruotsissa jopa 64, Tanskassa 60, Norjassa 53 ja Suomessa 48 prosenttia oli ilmoittanut kysytystä viidestä vakavasta rikoksesta poliisille. Tyytyväisyys poliisilta saatuun kohteluun oli

Euroopassa suurinta Suomessa (80 %) ja muissakin Pohjoismaissa se oli suurta. Tosin tyytyväisyys on ollut laskusuunnassa vuodesta 1996 alkaen. Vähemmistö rikoksen uhreista saa kuitenkin erityistä tukea: uhritukea ilmoitti saaneensa Norjassa ja Tanskassa 10, Ruotsissa 9 ja Suomessa vain 2 prosenttia. Tuen tarvetta tunteneista sitä oli saanut muissa Pohjoismaissa runsaat 20 prosenttia, kun taas Suomessa noin viisi prosenttia tarvitsijoista.

Van Dijk nosti tutkimuksesta esiin kiinnostavan riippuvuussuhteen: maissa, joissa tyytyväisyys poliisiin on laskenut eniten, uhripalvelut ovat kehittyneet hyvin, ja maissa, joissa uhrin tyytyväisyys poliisiin, erikoistuneet uhripalvelut ovat suhteellisen huonosti kehittyneitä. Hän ennusti, että esimerkiksi Suomessa uhripalvelujen kehittäminen johtaa vastaavasti poliisin antamien palvelujen heikkenemiseen. Tällainen tarkoitamaton sivuvaikutus erityis- ja uhripalvelujen kehittämisellä on yleensäkin.

Van Dijk piti hyvänä mallina sellaista, jossa uhrin ja poliisin työ on integroitu jopa niin pitkälle, että uhrilla on toimisto poliisiasemalla. Näin on esimerkiksi Haagissa Hollannissa. Hän suunnittelee kansainvälistä tutkimusta, jossa seurataan rikoksen uhrin juttujen etenemistä oikeusprosessissa. Tämä toisi olennaista lisätietoa rikoksen uhrin asemasta.

UHRIN ONGELMA

Konferenssin päätteeksi emeritusprofessori **Nils Christie** Norjasta problematisoi uhrin käsitteen ja uhriliikkeen tarpeen. Hän siteerasi aluksi omaa luentoaan ideaalisesta uhrista vuodelta 1986.

– Ideaalinen uhri on vaikkapa pieni, vanha nainen, joka ryöstetään kadulla keskellä kirkasta päivää hänen palatessaan kotiin hoitamasta sairasta sisartaan. Vastakohta voisi olla nuori juopunut mies, jota keskiyön jälkeen baarissa isketään päähän ja ryöstetään. Vanha nainen saa kaikki sympatiat, nuori mies ei ollenkaan. Silti myös ihanneuhriin asema sisältää vaaroja, tästä voi tulla entistä pienempi, pelokkaampi ja jopa haavoittuvampi, Christie havainnollisti.

Hänen mielestään apu on monimutkainen asia: on toki tarpeen antaa apua, mutta apu määrittelee ihmisen heikoksi ja haavoittuvaksi, ainakin jos passiivinen uhrin rooli jää pysyväksi.

Christie pitää nyky-yhteiskunnassa syntyneitä uhriliikkeitä osin ongelmallisena, koska järjestyntymisen taustalla on usein rangaistusvaatimuksia ja liiallista luottamusta oikeusprosessiin. – Toisin kuin ennen pienissä kyläyhteisöissä emme nykyään yleensä tunne pahantekijää, joten saatamme olla vihaisia tai peloissaan ja haluamme tekijän kärsivän. Lisäksi meidän on ilmoitettava teosta viranomaisille saadaksemme jotain korvausta

ja jopa saadaksemme henkistä tukea ja hoitoa. Nykyaika rohkaisee uhrien kuten myös heidän tarpeisiinsa vastaavien järjestöjen luomiseen.

Christie näkee tarvetta lähinnä sellaiselle uhrijärjestölle, joka auttaa selvittämään konflikteja. Olennaista on uhrin osallistuminen prosessiin. Hänelle on tärkeää päästä ilmaisemaan tunteitaan ja saada tietoa rikosentekijästä, jotta tämän motiiveja tekoon voi jotenkin ymmärtää. Uhri ottaa kohtalonsa omiin käsiinsä. Hän mielestään hyvä uhripolitiikka vähentää uhrina olemisen merkitystä ja painottaa sen sijaan aktiivisen toimijan ja selviytyjän identiteettiä – rikoksen uhri ei ole vain vastaanottaja, asiakas isossa hallintojärjestelmässä, vaan osallistuja, jolla on paljon tietoa ja ymmärrystä. ■

Väkivallan uhri -konferenssin alustukset ovat saatavilla verkkosivulla www.victim2008.fi.

Alustavia tietoja Suomen lapsiuhrikyselystä

Väkivaltakokemukset lapsilla ja nuorilla yleisiä

Poliisiammattikorkeakoulu toteutti tammi-kuussa yhteistyössä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kanssa lapsiuhrikyselyn suomalaisissa peruskouluissa. Tutkimuksessa kysyttiin 6. ja 9. luokkalaisten lasten kokemuksia väkivallasta. Kyselyyn vastasi 13 515 lasta Manner-Suomessa. Alustavia tuloksia tutkimuksesta kerrottiin Helsingin uhrikonferenssissa. Varsinaiset tulokset valmistuvat vuoden lopulla.

Tutkija **Noora Ellosen** esittelemien ennakkotietojen mukaan yhdeksäsluokkalaista 2 prosenttia on kyselyä edeltäneiden 12 kuukauden aikana joutunut varkauden kohteeksi, eli heidän tavaroitaan on viety ilman väkivaltaa. Selvästi useamman kohdalla tavaroita on varastettu väkivaltaisesti: ryöstön kohteeksi on joutunut runsas kymmenesosa 9. luokkalaista. Väkivaltaisen teon kohteeksi on joutunut joka viides 9. luokkalaisten. Sen lisäksi joka viidettä on uhattu väkivallalla (kuvio 1).

Määrät ovat suhteellisen samansuuruiset 6. luokkalaisten kanssa. Heistä 19 prosenttia ilmoittaa joutuneensa väkivallan kohteeksi ja 18 prosenttia

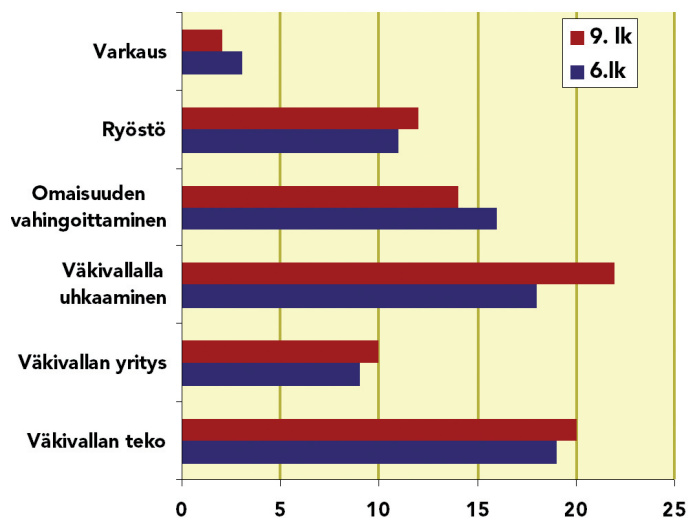
väkivallalla uhkaamisen kohteeksi. Omaisuuteen liittyvien rikosten kohteeksi he ovat joutuneet samaan tapaan kuin kolme vuotta vanhemmat.

Jos yhdistetään väkivallan teot, niiden yritykset sekä väkivallalla uhkaaminen, nousee uhriluku useaan kymmeneen prosenttiin. Pojat joutuvat hieman useammin väkivallan kohteeksi. 9. luokkalaisten pojista 40 prosenttia ilmoittaa joutuneensa jollain tavoin väkivallan kohteeksi ja 6. luokkalaisten 37 prosenttia. 9. luokkalaisten tytöistä 30 ja 6. luokkalaisten tytöistä 23 pro-

senttia ilmoittaa joutuneensa kuluneen vuoden aikana väkivallan teon, yrityksen tai uhkauksen kohteeksi.

Ellonen kertoo, että erityisesti poikien kohdalla lapsiuhritutkimuksen tulokset tukevat kansallisen uhritutkimuksen tulosta, jonka mukaan nuoremmat ikäryhmät joutuvat selvästi useammin väkivallan kohteeksi. Myös tyttöjen kohdalla tulokset ovat samansuuntaiset. Suoraan tutkimusten tuloksia ei tietenkään voida vertailla hieman erilaisten kysymysten takia vertailla. ■ /RK

Kuvio 1. Viimeisten 12 kuukauden aikana seuraavien tekojen kohteeksi joutuneet 6. luokkalaisten ja 9. luokkalaisten, %.

Naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eri maissa tutkittu

Naisiin kohdistuva väkivalta on ajankohdittainen teema, mm. YK:ssa huhtikuussa pidetyssä rikoskomissiossa se oli yksi käsiteltävistä aiheista. Myös ensi vuoden kokouksessa asia on esillä.

Helmikuussa New Yorkissa julkistettiin miesten naisille tekemää väkivaltaa eri maissa käsittelevä tutkimus. Teos perustuu tutkimushankkeeseen, jonka toteuttamiseen HEUNI (YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti) on osallistunut. Raportin kirjoittajat ovat **Holly Johnson, Natalia Ollus ja Sami Nevala**.

Kirjassa on tulokset 11 maasta eri puolilta maailmaa. Maat ovat Australia, Costa Rica, Tsekki, Tanska, Kreikka, Hong Kong, Italia, Mosambik, Filippiinit, Puola ja Sveitsi. Muutamassa muussa maassa suunnitellaan parhaillaan vertailukelpoisen tutkimuksen tekemistä. Haastattelut tehtiin joissain maissa puhelimitse, toisissa käynteinä. Oskoot vaihtelivat 900:sta (Costa Rica) 25 000:een (Italia, jossa haluttiin tarkastella alueellisia eroja).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää naisiin kohdistuvan väkivallan piirteitä eri kulttuureissa ja keinoja ehkäistä väkivaltaa. Etenkään monessa kehittyvässä maassa ei ole koskaan tehty tämän

tyyppisiä tutkimuksia, joten niissä ei ole tietoa naisiin kohdistuvan väkivallan yleisyydestä. Tällaisissa maissa tutkimustiedolla on suuri merkitys sitä ehkäisevän politiikan kehittämisessä.

Naisuhritutkimuksessa syvennytään koko väestöön suunnattuja rikosuhritutkimuksia tarkemmin väkivallan eri muotoihin parisuhteessa. Tutkimuksen tietoja kerätessä pyritään ottamaan huomioon tutkimusaiheen erityispiirteet, kuten aiheen arkaluonteisuus, kouluttamalla haastattelijat erityisen huolellisesti ja ottamalla eri tavoin huomioon tutkimuksen sensitiivisyyteen liittyviä tekijöitä. Haastateltavan naisen turvallisuus pyritään varmistamaan ja luomaan luottamuksellinen haastatteluilmpiiri.

PARISUHDEVÄKIVALTA OLI YLEISTÄ

Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta oli yleistä tutkituissa maissa, Costa Ricassa, Tseksissä ja Mosambikissa 40 prosentin luokkaa. Toisaalta erot maiden välillä olivat suuria: Hong Kongissa, Filippiineillä ja Sveitsissä joka kymmenes nainen oli kokenut väkivaltaa parisuhteessa.

Kyselyyn eri maissa vastanneet naiset pitivät varsin harvoin kokemaansa parisuhdeväkivaltaa rikoksena. Tätä useammin sen koettiin ole-

van väärin, muttei kuitenkaan rikos. Kolmessa maassa naisten enemmistö oli sitä mieltä, että sellaista vain sattuu, eli itseän kohdistuva väkivalta läheissuhteessa katsottiin arkielämään kuuluvaksi asiaksi. Tuntemattoman tekemä väkivalta määriteltiin rikokseksi kaikissa tutkituissa maissa huomattavasti useammin kuin kumppanin väkivalta.

Keskimäärin runsaat 10 prosenttia (vaihtelurajat 7–31 %) oli ilmoittanut parisuhdeväkivallasta poliisille. Poliisille ilmoitetuista tapauksista vajaa kolmasosa oli johtanut syytteen ja vielä harvemmin väkivalta oli johtanut tuomioon. Väkivallan vakavuus lisäsi kaikissa maissa poliisille ilmoittamista. Silti tutkituissa maissa oli melko yleistä (9–39 % uhreista), ettei parisuhdeväkivallasta oltu puhuttu kenellekään.

Naisiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyi erilaisissa kulttuurissa samoja taustatekijöitä. Väkivalta on yhteydessä kumppanin kontrolloivaan käyttäytymiseen. Kontrolli ilmenee mm. mustasukkaisuutena, sosiaalisena eristämisenä, nimittelynä ja halventamisena. Kumppanin väkivaltaisuus kodin ulkopuolella, alkoholin humalakäyttö sekä väkivalta partnerin ja uhrin lapsuuden kodissa lisäsivät myös parisuhdeväkivallan riskiä. Samanlaisia tuloksia on

saatu Suomessa tehdystä naisuhritutkimuksesta.

SUOSITELTAVAT VÄKIVALLAN EHKÄISYKEINOT

Tutkimuksen tekijät esittävät keinoja parisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi. Yksi niistä on sukupuolten tasa-arvon edistäminen, koska parisuhdeväkivalta liittyy miehen naista kontrolloivaan käyttäytymiseen ja henkiseen alistamiseen. Miesten maskuliiniseen käyttäytymiseen liittyvien väkivaltaa suosivien normien ja käytäntöjen muuttaminen on siten yksi tavoite. Väkivaltaa kokeneille tarjottavia palveluja olisi parannettava; väkivaltaongelman moninaisuudesta johtuen sitä ei voida ratkaista siten, että terveys- ja oikeus- ja sosiaalisektori toimivat toisistaan riippumatta. Samaten rikosoikeudellisen järjestelmän tehostamista suositellaan, jotta tekijät saataisiin vastuuseen väkivallasta. Väkivallan ehkäisyssä sukupolvelta toiselle välittyvän väkivallan sykli olisi saatava katkeamaan. Lisäksi tarvitaan väkivaltatilanteen säännöllistä seuraamista ja arviointia. ■

Johnson Holly & Ollus Natalia & Nevala Sami (2008) Violence Against Women. An International Perspective. USA: Springer.

Kirjoittaja on erikoistutkija HEUNISSA.

Paritusta vai ihmiskauppaa?

Tunnusmerkistöjen välisellä rajanvedolla on merkitystä

Ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset tulivat voimaan elokuussa 2004. Helsingin kärjäoikeus antoi Suomen ensimmäisen ihmiskauppatuomion heinäkuussa 2006. Maaliskuussa 2007 Helsingin hovioikeus antoi samassa jutussa tuomionsa, jossa se ei muuttanut kärjäoikeuden tulkintaa ihmiskauppaa ja paritusta koskevien rangaistussäännösten suhteesta. Tuomioistuimien tuomitsi vastaajat ihmiskaupasta, koska he olivat saattaneet kehitysvammaisen naisen kavaluudella prostituutioon ja käyttäneet hyväkseen tämän riippuvaisista asemaa ja turvatonta tilaa. Muiden asianomistajien kohdalla tuomioistuimien päättyi tuomitsemaan vastaajat törkeästä parituksesta, vaikka se myönsi myös näiden asianomistajien aseman olleen heikko suhteesta vastaajiin. Vastaajat olivat uhkailleet asianomistajia väkivallalla, rajoittaneet heidän liikkumisvapauttaan ja sitoneet heidät velkasuhteisiin ns.

vuorokausimaksuilla ja taloudellisilla sanktioilla. Tuomioistuimien ei kuitenkaan pitänyt suhdetta niin alisteisena, että se olisi katsonut asianomistajien itsemääräämisoikeutta loukatun ihmiskauppaa koskevissa tunnusmerkistöissä tarkoitettulla tavalla.

RAJANVETO VAIKUTTAA MONEEN ASIAAN

Sillä, mihin raja parituksen ja ihmiskaupan väliin asetetaan, on merkitystä. Lähtökohtaisesti vain ihmiskaupan uhrit ovat oikeutettuja auttamisjärjestelmän tarjoamiin palveluihin (kotouttamislaki), harkinta-aikaan ja oleskelulupaan (ulkomaalaislaki). Lisäksi vain ihmiskaupan uhrit rikoksen asianomistajina ovat oikeutettuja oikeudenkäyntiavustajaan tai tukihenkilöön esitutinnan ja/tai oikeudenkäynnin aikana. Toisaalta tulkinta vaikuttaa myös ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen. Jos kynnys ihmiskauppaa koskevien tunnusmerkistöjen täyttymiselle

asettuu korkealle, mielikuva uhreista muodostuu kapeaksi. Tämä voi johtaa siihen, etteivät viranomaiset tunnista kuin aivan ilmeisiä ihmiskaupan uhreja eivätkä myöskään mahdolliset uhrit itse hakeudu avun piiriin. Rajoittava ihmiskauppasäännösten tulkinta ei myöskään täytä niitä kansainvälisiä ja eurooppalaisia velvoitteita, joihin rikoslain rangaistussäännökset ihmiskaupasta perustuvat.

Ihmiskauppaa koskevia rangaistussäännöksiä laadittaessa ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota ihmiskauppa- ja paritussäännösten päällekkäisyyksiin ja ristiriitaisuuksiin. Tilanteen ongelmallisuutta korostaa se, että samaan aikaan ihmiskauppasäännösten kanssa rikoslakiin lisättiin törkeää paritusta koskeva rangaistussäännös. Tulkintaa ihmiskaupan ja parituksen suhteesta ohjattiin toteamalla, että jos molemmat rangaistussäännökset täyttyvät, ihmiskauppasäännöksiä tulisi pitää

ensisijaisina myös törkeään paritukseen nähden. Rajaa ei kuitenkaan linjattu riittävän tarkasti. Tämä on johtanut siihen, että ihmiskaupan kansainvälistä ja eurooppalaista määritelmää vastaava toiminta näyttää Suomessa täyttävän törkeään parituksen tunnusmerkistön. Ihmiskauppasäännöstä on tosiasiaa sovellettu vain sellaiseen tilanteeseen, johon jo aiemmin rikoslakiin sisältynyt ihmisryöstöä koskeva säännöskin olisi sovellettu.

Ihmiskaupan ja parituksen välisen eron linjaaminen saattaa olla vaikeaa myös siitä syystä, ettei ihmiskauppaa 2000-luvun alussa pidetty Suomea koskevana ongelmana. Ihmiskaupan kriminalisoiminen perustui kansainvälisiin ja eurooppalaisiin velvoitteisiin pikemminkin kuin sisäiseen tarpeeseen puuttua ihmiskauppaan. Ihmiskaupan myönnettiin koskettavan Suomea vasta vuonna 2005, vaikka ulkomaalaisten naisten pa-

Ennen ihmiskaupan kriminalisointia olisi ollut syytä tarkemmin analysoida esimerkiksi siihenastisia paritustapauksia.

→ rittamiseen tiedettiin liittyvän erityyppisiä painostus- ja pakotuskeinoja. Ongelman vähättely johti siihen, ettei lainsäädäntövaiheessa juurikaan keskusteltu siitä, miten ulkomaalaisia prostituoituja Suomessa kohdellaan. Ennen ihmiskaupan kriminalisointia olisi ollut syytä tarkemmin analysoida esimerkiksi siihenastisia paritustapauksia, joiden avulla olisi voitu arvioida, milloin prostituoitujen välitys toteuttaa parituksen ja milloin ihmiskaupan tunnusmerkistön. Nyt ihmiskauppaa koskeville rangaistussäännöksille on ollut vaikea löytää konkreettista sisältöä.

TUNNUSMERKISTÖISSÄ PÄÄLLEKKÄISYYTTÄ JA EPÄSELVYYTTÄ

Erityisen hankala rajanvedon kannalta on törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistökäsitteitä, jonka mukaan törkeä ihmiskauppa täyttyy tilanteissa, joissa aiheutetaan tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudella toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila taikka näihin rinnastettavaa erityisen tuntuva kärsimystä. Täysin sama tekijä sisältyy myös törkeän parituksen tunnusmerkistöön. Vaikka mainittu ruumiinvamma tms. vahinko aiheutetaan yleensä väkivallalla, väkivallan käyttäminen sisältyy kuitenkin vasta teosta törkeimmän eli törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistöön. Vaikka esitöissä todetaan, että tällaisen vahingon aiheuttaminen liittyy tyypillisesti pikemmin ihmiskauppaan kuin paritukseen, vaikeuttaa

epäselvä raja ihmiskauppa- ja paritussäännösten tulkintaa.

Vahinkoa koskevan tunnusmerkistökäsitteiden sisällyttäminen törkeän parituksen tunnusmerkistöön on erikoinen ratkaisu myös siitä syystä, että esimerkiksi törkeän pahoinpitelyn ja törkeän ihmiskaupan uhrit ovat asianomistajia. Paritusrikoksissa tällaisten vahinkojen kohteiden ei kuitenkaan katsota olevan rikoksen asianomistajia vaan todistajia. Vaikka paritusjuttujen yhteydessä voitaisiin ajaa syytteitä myös esimerkiksi pahoinpitelystä, laittomasta uhkauksesta, pakkotamisesta ja kiristämisestä, näin on tehty vain hyvin poikkeuksellisesti viimeisten kymmenen vuoden aikana.

Tunnusmerkistöissä on myös muita päällekkäisyyksiä. Perustekomuotoisen parituksen voi toteuttaa mm. viettelemällä tai painostamalla toista ryhtymään sukupuoliyhteyteen tai siihen rinnastettavaan seksuaaliseen tekoon. Painostamisen on katsottu tarkoittavan voimakasta taivuttamista, jossa tekijä ei käytä uhkausta vaikuttaessaan toisen päätöksentekoon. Ihmiskauppasäännösten esitöissä painostamisesta todetaan usein olevan kysymys vähintään toisen aseman hyväksikäyttämisestä, jolloin teko tulisi arvioida ihmiskauppana parituksen sijaan. Kaikenlaisen painostamisen katsotaan kuitenkin aivan yleisesti edelleen kuuluvan paritukseen, vaikka ihmiskauppasäännösten voimaantulon myötä asia tulisi mielestäni tulkita toisin. Myöskään ensimmäisessä ih-

miskauppatapauksessa törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistön ei katsottu täyttyvän, vaikka asianomistajia oli painostettu velkasuhteilla ja vakavalla väkivallalla.

Törkeän parituksen tunnusmerkistöön sisällytetty suunnitelmallisuus ja sen suhde törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistössä olevaan järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan on epäselvä. Esitöissä parituksen katsotaan olevan erityisen suunnitelmallista ainakin silloin, kun sitä voidaan luonnehtia laajamittaiseksi ja ammattimaiseksi. Suunnitelmallisuus voi ilmetä esimerkiksi yhteistyökumppaneiden hankkimisena, muuna rikoksen huolellisena valmisteluna ja sen ilmitulon välttämiseen tähtäävinä järjestelyinä. Törkeä ihmiskauppa täyttyy silloin, kun teko tehdään osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Järjestäytyneellä rikollisryhmällä tarkoitetaan vähintään kolmen henkilön muodostamaa tietyn ajan koossa pysyvää rakenteeltaan jäsentynyttä yhteenliittymää. Ensimmäisessä ihmiskauppatapauksessa tuomioistuimien ei kuitenkaan katsonut törkeää ihmiskauppaa koskevan rangaistussäännöksen täyttyvän, vaikka se totesi kysymyksessä olleen järjestäytyneen rikollisryhmän toiminnan.

RAJANVETO ENSISIJAINEN TULKINNALLA

Ihmiskauppaa ja paritusta koskevien rangaistussäännösten rajaa olisi syytä selvittää tulkinnalla ja viime kädessä

lainsäädännön muutoksilla. Karkeasti sanoen paritus tulisi nähdä toimintana, joka hyödyttää sekä prostituoitua että parittajaa. Paritettava ei ole erityisen alisteisessa tai muutoin heikossa asemassa parittajaansa nähden, ja hänellä on aito mahdollisuus vaikuttaa prostituoimisen ehtoihin ja sääntöihin sekä niihin olosuhteisiin, joissa hän seksuaalipalveluja myy. Paritettavalla on myös aito mahdollisuus päättää siitä, milloin hän lopettaa prostituutiossa. Parituksessa kysymys on siis perinteisestä ja suhteellisen pienimuotoisesta toiminnasta, jossa parittaja esimerkiksi järjestää tilan prostituutiot varten tai välittää prostituoidun yhteystietoja. Paritus tulisi siis nähdä toisen prostituution edistämisenä ja siitä hyötymisenä esimerkiksi perimällä todellista vuokratasoa korkeampaa vuokraa tai maksuja yhteystietojen välittämisestä.

Jos paritus on laajamittaista ja suunnitelmallisempaa, täyttyy törkeän parituksen tunnusmerkistö. Törkeässä parituksessa pyritään suurempiin tuottoihin esimerkiksi parittamalla useita prostituoituja eri kaupungeissa. Törkeässä parituksessa mukana on myös useampia tekijöitä. Suomen oloissa ulkomaalaisten prostituoitujen paritus tosin näyttää usein sisältävän sellaisia tekemuotoja, joiden tulisi mielestäni arvioida toteuttavan ihmiskauppaa koskeva rangaistussäännös parituksen sijaan.

Ihmiskaupan uhreja ei tunnisteta pääosin siitä syystä, ettei viranomaisilla ja muilla keskeisillä tahoilla ole selvää käsitystä siitä, mikä erottaa ihmiskaupan parituksesta.

Ihmiskaupassa parittajat pyrkivät pitämään prostituoitua prostitutiiossa. Ihmiskaupan tunnusmerkistön täyttymisen kannalta merkitystä ei ole sillä, onko henkilö alunperin suostunut prostitutioon. Prostituoimista ei voi enää pitää vapaaehtoisena, jos tekijöiden täytyy toimintaansa jatkaakseen ja ylläpitääkseen käyttää joitakin painostus- tai pakotuskeinoja. Näitä keinoja tekijät käyttävät usein vasta kohdemaassa sen sijaan, että turvautuisivat niihin jo lähtömaassa. Painostus- ja pakotuskeinot liittyvät niihin sääntöihin, joihin prostituoitujen on alistuttava, eli toisin sanoen niihin olosuhteisiin,

joissa heidän on seksuaalipalveluja myytävä.

Suomen oloissa velkasuhteisiin sitominen näyttää olevan yksi tyypillisimmistä tavoista saada prostituoitua jatkamaan prostitutiiossa. Velkasuhde voi syntyä esimerkiksi taloudellisten sanktioiden seurauksena (”sakotus”), joita tekijät määräävät silloin, kun prostituoitua ovat rikkoneet tekijöiden asettamia sääntöjä. Taloudellisilla sanktioilla uhkaamalla tekijät myös rajoittavat prostituoitujen liikkumisvapautta ja mahdollisuutta elää täysipainoista elämää silloin, kun he eivät myy seksipalveluja. Velkasuhde voi syntyä myös suurien vuoro-

kausimaksujen seurauksena. Silloin kun prostituoituja alistetaan noudattamaan tekijöiden asettamia sääntöjä tai estetään lopettamasta prostitutiiossa käyttämällä väkivaltaa tai sen uhkaa, täytyy törkeän ihmiskaupan tunnusmerkistö. Myös silloin, kun teolla on aiheutettu kohteelle jokin vahinko, kysymys on törkeästä ihmiskaupasta.

RAJANVETO TÄRKEÄÄ IHMISKAUPAN VASTAISALLE TOIMINNALLE

Selvemmät rajat rangaistus- ja sääntöjen välillä edistäisivät Suomen ihmiskaupan vastaista toimintaa, joka on tällä hetkellä vaikeuksissa. Ihmiskaupan

uhreja ei tunnisteta pääosin siitä syystä, ettei viranomaisilla ja muilla keskeisillä tahoilla ole selvää käsitystä siitä, mikä erottaa ihmiskaupan parituksesta. Koska uhreja ei tunnista, sovelletaan myös kotouttamislakiin ja ulkomaalaislakiin tehtyjä lainsäädäntömuutoksia harvoin. Pahimmillaan tilanne johtaa ihmiskauppaongelman vähättelyyn sekä ihmiskaupan vastaisen toiminnan hiipumiseen ja tarpeettomaksi julistamiseen maassa, jossa ulkomaalaisten naisten parittamisen tiedetään sisältävän ihmiskaupan määritelmän täyttäviä toimintatapoja.

Ihmiskaupan vastainen toiminta on mitä suurimmassa määrin riippuvainen siitä, miten ihmiskauppa rikoksena määritellään, mihin rajat ihmiskaupan ja sen kaltaisten rikosten välillä vedetään ja kuinka hyvin ihmiskaupan uhrit tunnistetaan. Toistaiseksi ihmiskauppasäännökset eivät ole kyenneet muuttamaan suhtautumista ulkomaiseen prostitutioon, vaikka juuri siihen niitä olisi tarvittu. Ellei parituksen ja ihmiskaupan suhdetta saada oikaistuksi rangaistussäännöksiä tulkitsemalla, tarvittaneen muutoksia lainsäädäntöön. ■

Kirjoittaja valmistelee ihmiskaupan vastaisia strategioita käsittelevää väitöskirjaa Helsingin ja Turun yliopistoissa.

Paritus	Ihmiskauppa
Toisen prostitutioiden edistämistä ja siitä hyötymistä.	Uhrin prostitutiiossa pitämistä painostus- ja pakotuskeinoihin turvautumalla (esim. velkasuhde ja väkivallan uhka).
Hyödyttää sekä prostituoitua että parittajaa.	Uhrin seksuaalista hyväksikäyttämistä taloudellisen hyödyn saamiseksi: hyödyttää ennen kaikkea tekijöitä (merkityksellistä esim. prosentuaalinen osuus prostituoimisesta saaduista korvauksista).
Ei erityisen alisteista tai heikkoa asemaa parittajaan nähden.	Uhrin asema alisteinen tai heikko suhteessa tekijöihin.
Paritettavalla aito mahdollisuus vaikuttaa prostituoimisen sääntöihin ja olosuhteisiin (neuvotteluasema).	Tekijöiden asettamiin sääntöihin alistamista (esim. liikkumisvapauden rajoitukset), uhrin vaikutusmahdollisuuksien kaventamista ja/tai sääntöjen vastaisesta toiminnasta sanktioimista (merkityksellistä olosuhteet alkuperäisen suostumuksen sijasta).
Paritettavalla aito mahdollisuus päättää, milloin lopettaa prostitutiiossa.	Uhrin prostitutiiossa lopettaminen estetään tai sitä vaikeutetaan.

■ K I M M O N U O T I O

Lissabonin sopim yhteistyö kolman

Lissabonin sopimus joulukuulta 2007 jatkaa yritystä uudistaa Euroopan unionin rakennetta koskeva sääntely. Uudistuksen taustana on Perustuslakisopimuksen laatiminen – tuo jo hyväksytyt sopimushan pysähtyi ratifiointivaiheessa Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksiin. Tuumaustauon jälkeen käynnistyi uusi neuvotteluprosessi, jossa sopimuksesta poistettiin erityisesti perustuslaillisuutta ilmentäneitä kohtia. Lissabonin sopimuksen läpimeenon uskotaan.

Lissabonin sopimus toteuttaa suurimman osan perustuslaillisen sopimuksen sisältämiä käytännön muutoksia, mutta on riisuttu versio. Sopimuksen alkuosan muodostaa Sopimus Euroopan Unionista (SEU), jota täydentää Sopimus Euroopan Unionin Toiminnasta (SEUT). Edellinen on rakennettu nykyisen unionisopimuksen pohjalla, kun taas jälkimmäinen on rakennettu EY-sopimuksen eli niin sanotun Rooman sopimuksen pohjalle.

Nykyisestä Unionisopimuksesta oikeus- ja sisäasioita koskevat määräykset on siirretty Lissabonin sopimuksen jälkimmäiseen osaan ja siten yhteisöoikeuteen. Lissabonin sopimukseen sisältyy huomattava määrä pöytäkirjoja, jotka ovat oikeudellisesti velvoittavia ja muodostavat osan sopimuksesta. Näissä pöytäkirjoissa esimerkiksi määrätään lukuisista poikkeuksista sopimusmääräysten soveltamiseen sekä sopimusta täydentävästi monista yksityiskohdista. Lisäksi

Uudessa oikeus- ja sisäasioiden pilarista yhteisöoikeuteen

sopimukseen liittyy joukko julistuksia. Lissabonin sopimus, joka pyritään saamaan voimaan jo 1.1.2009, sisältää toteutuessaan merkittäviä asiallisia muutoksia. Suomi ehti ratifioida aikanaan Perustuslakisopimuksenkin, ja Lissabonin sopimuksen ratifiointiasia on parhaillaan eduskunnan käsiteltävänä.

Lissabonin sopimuksessa perusoikeuskirjan asema on astetta heikempi kuin perustuslakisopimuksen. Perusoikeudet eivät tule suoraan sopimustekstiin, vaan niihin enää viitataan. Säännöksistä tulee kuitenkin oikeudellisesti velvoittavia. Perusoikeuskirjan määräyksillä on yhteyksiä myös oikeus- ja sisäasioiden sisältökysymyksiin. EU:n liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen on edelleen kaavailuissa mukana.

KAIKKI ONGELMAT EIVÄT RATKEA UUDISTUKSELLA

Yhteisöllistäminen merkitsee, että "Vapauden, turvallisuuden ja oikeuden aluetta" koskeva sääntely tulee jälleen yhdeksi kokonaisuudeksi Amsterdamin sopimuksesta alkaneen "hajautusvaiheen" jälkeen. Tämä kokonaisuus tulee selkeästi yhteisön oikeudessa kehitty-

neiden periaatteiden piiriin. Yhteisön oikeuden periaatteet ovat EY-tuomioistuimen oikeuskäytännön myötä jo muutenkin saaneet tietyn aseman kolmannen pilarin oikeudessa.

Nykyisessä kolmannessa pilarissa EU:n toimivallan rajat ovat suhteellisen epäselvät. Esimerkiksi ympäristörikosten suhteen on ollut pulmia, koska rikoslainsäädännön lähentämiseen tarvittavaa toimivaltaa ei oikein ole voinut johtaa sen paremmin III pilarin puolelta kuin yhteisöoikeudestaan. EY-tuomioistuin kumosi ympäristörikospuitepäätöksen. Tämä aihepiiri on saanut lisää valaistusta, kun toisessa asiassa C-440/05 täsmennettiin, että rikoslainsäädännön lähentäminen EY-oikeudellisella direktiivillä voi koskea ainoastaan rikostunnusmerkistöä, mutta ei rikosoikeudellista seuraamusta eikä rangaistusasteikkoa. Ykkös- ja kolmospilarin keskinäinen suhde on edelleen epäselvä, mistä seuraa vaikeuksia valita oikeat instrumentit. Uudistus ei poista kaikkia epäselvyyksiä.

Vastavuoroista tunnustamista ei ole mainittu perussopimusten tasolla, vaikka se

on ollut 1990-luvun lopulta lähtien keskeinen lainsäädännön lähentämistä täydentävä ja korvaava periaate. Puitepäätökset rikoslainsäädännön lähentämiseksi edellyttävät vielä nykyisin neuvostossa yksimielisyyttä, mikä vaikeuttaa päätöksentekoa laajentuneessa EU:ssa.

Aloiteoikeus puitepäätösten tekemiseksi on komission ohella ollut yksittäisillä jäsenvaltioilla. Puitepäätösten toimeenpanon valvonta on ollut heikkoa, koska komissiolta on puuttunut mahdollisuus ajaa kannetta jäsenvaltiota vastaan. Korkean tason Eurooppa-neuvoston tosiasiallinen merkitys on ollut suuri, vaikka sitä ei lueta EU:n varsinaisiin toimielimiin.

EY-tuomioistuimelle esitetävän ennakkoratkaisupyynnön salliminen on edellyttänyt, että jäsenvaltio antaa asiasta julistuksen. Vain 16 EU:n 27 jäsenvaltiosta on hyväksynyt, että niiden viranomaiset saavat tehdä EY-tuomioistuimelle ennakkoratkaisupyynnön oikeus- ja sisäasioista. Tämä on olennaisesti heikentänyt sen varmistamista, että rikos- ja rikosprosessiasioissa unionin oikeutta tulkitaan yhdenmukaisesti koko alueella.

ENEMMISTÖPÄÄTÖKSIIN HÄTÄJARRUMENETTELY

Lissabonin sopimuksen myötä EU:n toimivalta oikeus- ja sisäasioissa tulee nykyistä tarkemmin säännellyksi. Rajat ylittävyys on julkilausuttuna vaatimuksena. Vastavuoroisen tunnustamisen periaate vahvistuu ja tulee näkyviin määräysten tasolla. Rikoslainsäädännön lähentäminen on selkeästi rajattu siihen, mikä on välttämätöntä. Toissijaisuusperiaatteen toteutusta valvotaan aktiivisesti. Enemmistö päätös menettely laajenee, mutta tähän liittyy hätäjarru eli varmistusmenettely siltä varalta, että uudistus uhkasi jäsenvaltion oikeuden perusteita. EU sitoutuu nykyistä vahvemmin ihmis- ja perusoikeuksiin, mukaan lukien prosessuaaliset oikeudet, mikä ei silti takaa, että näistä saadaan säädetyksi. Oikeusjärjestelmien erilaisuus tunnustetaan sopimuksessa lähtökohdaksi. Kansallisten parlamenttien asema vahvistuu. EY-tuomioistuimen rooli korostuu muun muassa sen myötä, että ennakkoratkaisupyynnön järjestelmä laajenee ja tulee selvemmin velvoittavaksi. Instrumenttien toimeenpanon valvonta tiukenee. Poliitikkojen toteutu-

Eurooppalaistuvan rikosoikeudenhoidon keskeiseksi periaatteeksi on siis vahvistumassa vähimmäisharmonisointi, kun se on välttämätöntä, ja päätösten vastavuoroinen tunnustaminen.

→ mista arvioidaan.

Perustuslakisopimuksen sisältämät oikeus- ja sisäasioita koskevat säännökset olivat aikanaan hyvinkin radikaaleja ja ne olivat yksi keskeisistä kohteista, joihin haettiin muutosta. Kotimaisittain ehkä hankalimmiksi koetut asiat liittyivät yhtäältä enemmistöpäätöksiin siirtymiseen ja toisaalta institutionaaliin kysymyksiin, erityisesti toimivaltaisen Euroopan syyttäjänviraston perustamiseen. Kumpaakin tilannetta varten on luotu hätäjarrumenettely, jota on perustuslakisopimuksen laatimisen jälkeen hienokseltaan muutettu. Uudessa järjestelmässä ei yksittäinen jäsenvaltio enää pysty lopullisesti estämään asian etenemistä, vaan ne jäsenvaltiot, jotka haluavat asiassa edetä, voivat näin menetellä.

Enemmistöpäätöksiin siirtyminen on rikoslainsäädännön lähentämisessä vähimmäisnormein periaatteelliselta kannalta vaikea kysymys. Mikäli säädösvalmistelukuluttuuri on riittävän hyvää tasoa ja mikäli kansallisten oikeusjärjestysten erityispiirteet tulevat kunnollisesti selvitetyiksi lainsäädäntöprosessin kuluessa, myös enemmistöpäätöksentekoon liittyvät vaarat voi olla mahdollista välttää. Kansallisen rikos- ja rikosprosessioikeudellisen lainsäädännön tulee nauttia hyvin suurta kansalaisten luottamusta, eikä siinä saisi esiintyä yllät-

täviä poikkeamia. Rikosoikeuden tulee myös juridisilta periaatteiltaan edustaa hyväksyttävää kokonaisuutta. Laajentuneessa unionissa on hankalaa päästä täyteen yksimielisyyteen kaikista yksityiskohdista, joten tarvetta edetä enemmistöpäätöksenteon suuntaan on. Lisäksi tilanne on muuttunut 2000-luvun alusta: kaavailuista puitepäätöksistä, erityisesti mitä tulee aineelliseen rikosoikeuteen, suurin osa on jo voimassa.

MUUTOKSIA LUVASSA MYÖS JATKOSSA

Eurooppalaistuvan rikosoikeudenhoidon keskeiseksi periaatteeksi on siis vahvistumassa vähimmäisharmonisointi, kun se on välttämätöntä, ja päätösten vastavuoroinen tunnustaminen. Lainsäädäntötoimien hyväksyttävyyttä parantaa ilman muuta se, että osana Lissabonin sopimusta ihmis- ja perusoikeuksien asema unionin oikeudessa vahvistuu. Perusoikeussäännöksillä on varsin läheiset asialliset liitymät nimenomaan oikeus- ja sisäasioihin. Prosessuaalisten oikeuksien ohella tietosuojassa on tällä hetkellä merkittäviä puutteita.

Se poliittinen asiayhteys, jossa rikosoikeudenhoidon ongelmat Euroopassa nousivat, on jatkossakin ennakoinen ja vaikea hallita. Turvallisuuskysymysten esiin-

nousu on mitä suurimmassa määrin poliittinen kysymys, koska se liittyy EU:n omaan tarpeeseen osoittaa olemassaolonsa oikeutus kansalaisilleen. Lissabonin sopimuksessa korostuu Eurooppa-neuvoston asema strategisena toiminnan suuntaajana ja kiistojen ratkaisijana.

Kansallisesti erityisesti pohjoismaiseen ajatteluun on kuulunut laajapohjainen lähestymistapa, jossa rikollisuusongelmiin on pyritty perehtymään monipuolisesti ja jossa erilaiset keinot ovat olleet yhtä aikaa käytössä. Repression yhteyttä turvallisuuteen ei ole tarkasteltu yhtä kaavamaisesti kuin EU:n asiakirjoissa. Jäsenvaltiot ovat suhtautuneet varauksellisesti rikosoikeuden pitkälle menevään harmonisointiin, ja vastavuoroisen tunnustamisen periaate on tarjonnut siihen tietyn vaihtoehdon. Suomikin on edustanut tätä kantaa. Selkeästi ajatuksena on ollut jättää tilaa kansalliselle kriminaalipolitiikalle silloinkin, kun aiheet ovat esillä myös EU:n tasolla.

Lissabonin sopimus on laadittu suhteellisen pitkäaikaiseksi ratkaisuksi. Sopimukseen liitetty pöytäkirja siirtymämääräyksistä kertoo, että puitepäätökset säilyvät komission ja EY-tuomioistuinten toimivallan suhteen nykyisten sääntelyiden piirissä enintään viiden vuoden ajan Lissabonin sopimuksen voimaantulosta. Sopimukseen liitetty julistus puolestaan

kertoo, että kaikki puitepäätökset on tarkoitus uudistaa viiden vuoden kuluessa voimaantulosta. Näin ollen vuosina 2009–2013 tullaan neuvottelemaan melkoisesti joukosta rikosoikeutta koskettelevia lainsäädäntöinstrumentteja, jotka nyt siis tehdään enemmistöpäätöksin. Lienee selvää, että samassa yhteydessä instrumentteja jälleen myös sisällöllisesti kehitetään, mikä voi tuottaa kansallisesti vaikeuksia, kun ajatellaan kansallisen lainsäätäjän tehtävää taata kotimaisen rikoslainsäädännön johdonmukaisuus. Toissijaisuusperiaatteen toteutumisen valvonta tulee olemaan avainasemassa. ■

Kirjoittaja on oikeustieteen professori Helsingin yliopistossa.

Syytetyn puolustus EU:ssa

Tehokas puolustus vaikeaa rajat ylittävissä rikoksissa

Jo pitkään EY-oikeus on vaikuttanut voimakkaasti kansalliseen rikosoikeuteen. Jäsenvaltio ei saa esimerkiksi rikosoikeuden keinoin estää EY-oikeuden toteuttamista yhteisössä. On myös tavallista, että EU-asetusten rikkomisia säädetään rangaitavaksi kotimaisessa rikosoikeudessa blankorangaistustekniikalla (esim. RL 48:1).

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 29 artiklan mukaan unionin tavoitteena on antaa kansalaisille korkeatasoinen suoja vapauteen, turvallisuuteen ja oikeuteen perustuvalla alueella. Tulevaisuudessa voimaan saatettavan Lissabonin sopimuksen 67 artiklassa samasta asiasta määritetään hieman tarkemmin ja selkeämmin.

Harmonisissa ja rauhallisissa oloissa vapaus, turvallisuus ja oikeus tukevat toisiaan mm. siten, että oikeudenmukaisuuteen perustuva rikosoikeusjärjestelmä samalla luo edellytyksiä kansalaisten

vapaudelle ja turvallisuudelle. Nykypäivän globalisoituvassa ja dynaamisessa maailmassa tällainen unionin sisäinen harmonia on utopiaa. Lisääntynyt (liikkumis)vapaus EU:n sisällä on päinvastoin huomattavasti lisännyt kahden tai useamman jäsenvaltion rajat ylittävän rikollisuuden mahdollisuuksia. Merkittävä osa tästä – yleensä organisoidusta – rikollisuudesta muodostaa vakavan uhan kansalaisten turvallisuudelle ja epäsuorasti (sekä osittain myös suoraan) heidän vapauksilleen. Riittäköön maininta sellaisista rikoksista kuin terrorismi, rahan- ja tuoteväärrennös sekä huumausaine- ja ihmiskauppa.

On selvää, että EU panostaa voimakkaasti toimenpiteisiin, jotka edistävät ja tehostavat kamppailua rikollisuutta vastaan. Tärkeänä osana on tehtyjen rikosten selvittäminen, jotta rikosoikeudellinen vastuu toteutuu mahdollisimman tehokkaasti.

VASTAVUOROISEN TUNNUSTAMISEN PERIAATE KESKEINEN

EU:ssa käytettävistä rikosvastuun toteuttamiskeinoista päätösten ja tuomioiden vastavuoroisen tunnustamisen periaate on nykyisin keskeisessä asemassa. Periaate lyötiin yksiselitteisesti lukkoon Tampereen Eurooppa-neuvoston kokouksessa vuonna 1999 ja se on viimeksi vahvistettu myös Lissabonin sopimuksessa (artikla 82). Nykyään katsotaan, että EU:lla on toimivalta ryhtyä rikosoikeudellisessa yhteistyössä toimenpiteisiin jäsenvaltioissa sovellettavien sääntöjen yhtenäisyyden varmistamiseksi silloin, kun se on välttämätöntä yhteistyön parantamiseksi. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltaminen muodostaa yhteistyön kulmakiven.

Vastavuoroisen tunnustamisen periaate on toteutettu jo useissa hyväksytyissä puitepäätöksissä. Suomessa

seuraavat puitepäätökset ovat johtaneet inkorporaatioon ja transformaatioon: puitepäätös eurooppalaisesta pidätysmääräyksestä ja jäsenvaltioiden välisistä luovuttamismenettelyistä, puitepäätös omaisuuden tai todistusaineiston jäädyttämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta EU:ssa, puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta taloudellisiin seuraamuksiin ja puitepäätös vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisesta menetetyksi tuomitsemista koskeviin päätöksiin. Muista ehdotuksista voidaan erityisesti mainita puitepäätös eurooppalaisesta todisteiden luovuttamismääräyksestä esineiden, asiakirjojen ja tietojen hankkimiseksi rikosoikeudenkäyntiä varten. Puitepäätöksestä saavutettiin eräänlainen poliittinen yksimielisyys jo vuonna 2006, mutta tiettyjen maiden parlamentaariset varaukset estävät yhä sen lopullisen hyväksymisen.

Toimenpiteiden kohteeksi joutuvan näkökannalta herää kaksi kysymystä: oikeussuojakeinojen saatavuus ja mahdollisuus saada asiassa oikeusapua.

→ Eräissä EU-dokumenteissa todetaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen toteuttamisen edellyttävän, että jäsenvaltiot luottavat toistensa oikeusjärjestyksiin. Luottamusta voidaan edistää mm. lähentämällä rikosprosessuaalisia säännöstöjä tosiinsa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden takaamiseksi ja parantamiseksi EU:ssa. Myös aineellisen rikosoikeuden lähentäminen voidaan (yleispreveniivisten tavoitteiden ohella) nähdä tavaksi lisätä keskinäistä luottamusta.

YKSILÖN OIKEUKSIEN SUOJASTA EU:SSA ERIMIELISYYTTÄ

Pyrkimykset yksilön oikeuksien suojaa koskevan rikosprosessuaalisen lainsäädännön lähentämiseen unionissa eivät ole olleet tähän mennessä kovinkaan menestyksekkäitä. Kysymys on siitä, missä määrin yksittäisten jäsenvaltioiden rikosoikeudenkäyntimenettelyt täyttävät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset (fair trial). Unionin jäsenvaltioiden on täytynyt liittyä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS), minkä vuoksi sellaiset ehdotukset saattavat tuntua hieman kummallisilta. Ne ovat kuitenkin täysin rationaalisia, kun asiaa tarkastellaan vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen perusteella, keskinäisen luottamuksen kannalta. Se edellyttää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kunnioittamista kaikissa jäsenvaltioissa, eikä ihmisoikeustuomioistuimen

oikeuskäytännössä edellytetyn tason saavuttaminen ole aina riittävää.

On jo olemassa puitepäätös, joka sisältää itse rikosoikeudenkäyntimenettelyä koskevia yksittäisiä vaatimuksia, mutta yhtäkään puhtaasti yksilön oikeuksiin perustuva prosessuaalista puitepäätöstä ei ole vielä hyväksytty. On kyllä ehdotus puitepäätökseksi, joka koskee tiettyjä prosessuaalisia oikeuksia rikosasioissa EU:ssa, mutta sen käsittely on keskeytetty Neuvostossa. Erimielisyydet ovat yksinkertaisesti olleet niin suuria, että jäsenvaltiot eivät ole kyenneet sopimaan asiasta.

Komissio on myös julkaissut kaksi vihreää kirjaa, jotka eivät ole vielä johtaneet ehdotuksiin puitepäätöksiksi. Vuonna 2005 julkaistiin toimivaltaristiriitoja ja ne bis in idem -periaatetta rikosoikeudenkäynnissä koskeva vihreä kirja. Kysymyksellä on suuri merkitys sille, jota tietty rikosoikeudenkäyntimenettely koskee. Jos on vireillä useita samaan rikolliseen tekokonaisuuteen liittyviä prosesseja, prosessikustannukset kasvavat siihen osallisille, ja syytetty joutuu vaaraan tulla tuomituksi samasta teosta useaan kertaan. Vihreässä kirjassa syyttömyysolettamasta vuodelta 2006 pyritään selvittämään se, miten jäsenvaltiot käsittävät tämän presuntion. Tarkoitus on esittää myöhemmin ehdotus puitepäätökseksi, joka koskee todisteiden luovuttamisen ja

käsittelyn vähimmäisvaatimuksia eri jäsenvaltioissa.

KUVITTEELLINEN ESI-MERKKI KUVAA PUOLUSTUKSEN ONGELMIA

Olen kuitenkin sitä mieltä, että mainitut ehdotukset ja suunnitelmat eivät ole riittäviä. Suurin puute koskee epäillyn tehokasta puolustusta rajat ylittävässä esitutkinnaissa ja pääkäsittelyssä.

Pyrin osoittamaan puolustuksen riittämättömyyden kuvitteellisella tapauksella, joka saattaa olla todellisuutta lähitulevaisuudessa: A on vakituisesti Espanjassa asuva Suomen kansalainen. Espanjan poliisi epäilee A:n sekaantuneen laittomaan huumausaineiden välitykseen, jolla on liittymä Saksaan ja Viroon. A otetaan Suomessa kiinni toimivaltaisen espanjalaisen viranomaisen toimittaman pidätysmääräyksen perusteella. Espanjan viranomaiset tekevät samalla A:n Saksassa omistamaa omaisuutta koskevan jäädyttämispäätöksen.

Toimenpiteiden kohteeksi joutuvan näkökannalta herää kaksi kysymystä. Ensimmäinen liittyy oikeussuojakeinojen saatavuuteen. Täysin toteutetussa vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen soveltamisessa muutoksenhaku keskitetään valtioon, jossa itse määräys on annettu. Näin pitkälle ei ole kuitenkaan menty kuvitteellisen tapauksemme kahden instrumentin osalta. Toinen kysymys koskee epäillyn tai sen, jota toimenpide muuten koskee,

mahdollisuutta saada asiassa oikeusapua.

Nämä kysymykset liittyvät tietenkin toisiinsa siinä mielessä, että jos kyseessä olevaa määräystä vastaan ei ole käytettävissä mainittavia oikeussuojakeinoja täytäntöönpanovaltiossa, ei myöskään oikeudella oikeusapuun ole juuri siinä valtiossa varsinainen merkitystä.

Siirryn tarkastelemaan asiaa nimenomaan suomalaisesta näkökulmasta. Kuvitellaan siis, että esimerkkitapauksessa täytäntöönpanotoimiin ryhdytään Suomessa, kun taas itse täytäntöönpanopyyntö on peräisin jostakin toisesta jäsenvaltiosta. Tämä merkitsee huomattavaa yksinkertaistusta, koska puolustuksen tarvitsee toimia vain kahden oikeusjärjestyksen ehdoilla. Silti puolustuksen tehtävä ei ole mitenkään yksinkertainen. Vain harvoilla juristeilla on täysipäätöiset tiedot kahdesta oikeusjärjestyksestä.

Kun eurooppalaista pidätysmääräystä koskeva puitepäätös liitettiin Suomen oikeuteen, lakiin rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden välillä (1286/2003; EULuovL) otettiin yksityiskohtaiset säännöt muutoksenhakuoikeudesta. Jos henkilö otetaan säilöön kiinniottamista ja luovuttamista koskevan pyynnön tultua toimivaltaiselle suomalaiselle viranomaiselle, käräjäoikeuden on syyttäjän vaatimuksesta tutkittava vapaudenmenetyksen

Eurodefensoriin panostaminen lisäisi ratkaisevalla tavalla luottamusta siihen, että jokainen epäilty saa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.

Jos tuomioistuimien katsoo, että vapaudenmenetykset pysytetään voimassa, säilöön otettu saa määrääjasta riippumatta kannella korkeimpaan oikeuteen (EULuovL 19 §). Itse luovuttamisesta päättää kärjäoikeus. Tässä tapauksessa voivat sekä toimenpiteiden kohteeksi joutunut henkilö että syyttäjä luovuttamispyynnön esittäneen jäsenvaltion intressien valvojana valituslupaa pyytämättä hakea muutosta KKO:ssa (EULuovL 37 §). Asian luontoon kuuluu, ettei luovutettavaksi pyydetty voi suomalaisessa tuomioistuimessa kiistää pidätysmääräyksen perusteita, vaan se on tehtävä valtiossa, jossa määräys on annettu. Suomessa valitus koskee luovuttamisen edellytyksiä. Erityistä intressiä on tietenkin vaatimuksella, ettei ketään saa luovuttamisella asettaa vaaraan joutua ihmisarvoa loukkaavan kohtelun alaiseksi (EULuovL 5 § 1 mom. 6 kohta).

Luovutettavaksi pyydetyn oikeus oikeusapuun säännellään EULuovL 20 §:ssä. Oikeussuoja on suhteellisen laaja. Varallisuusasemasta riippumatta luovutettavaksi pyydettylle on määrättävä puolustaja, jos hän sitä pyytää. Kustannukset jäävät valtion vahingoksi. On myös mahdollista, että henkilölle, joka aikoo hoitaa puolustuksensa itse, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) säädettyin edellytyksin määrätään puolustaja viran puolesta. Poliisin asiana on viipymättä selvittää

luovutetuksi pyydettylle hänen oikeutensa avustajaan ja puolustajaan valtion kustannuksella.

Puolustuksen tärkein tehtävä on tietenkin kontrolloida itse luovuttamismenettelyn laillisuutta ja tarvittaessa viädä asia korkeimpaan oikeuteen. Luovuttamiseen liittyy myös mahdollisuus kotietsintään, henkilöntarkastukseen, henkilönkatsastukseen ja takavarikkoon (EULuovL 66 §). Siksi avustajan on valvottava päämiehen etua myös tässä suhteessa. Takavarikon osalta kärjäoikeuden on vahvistettava päätös, josta luovutettavaksi pyydetty voi normaalilla tavalla valittaa (Pakkokeinola 4:15a). Muissa pakkokeinoissa on kysymys tilapäisistä toimenpiteistä, joihin ei voi hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakekeinoin. Luovutettavaksi pyydetty voi sen sijaan tehdä hallintokantelun virkamiehen esimiehelle sen vahvistamiseksi, että toimenpide oli sinänsä lainvastainen.

Jäädättämisen osalta oikeustila on osittain toinen. Valitusoikeus säännellään nimenomaisesti laissa omaisuuden tai todistusaineiston jäädättämistä koskevien päätösten täytäntöönpanosta EU:ssa (540/2005, EUJäädL). Se jota jäädättämispäätös koskee, voi saattaa syyttäjän päätöksen kärjäoikeuden käsiteltäväksi (EUJäädL 16 §). Kärjäoikeuden päätöksestä saadaan valittaa normaalilla tavalla hovioikeuteen ja (valitusluvalla) korkeimpaan

oikeuteen. Myös ulosottomiehen täytäntöönpanotoimenpiteestä tilanteissa, joissa jäädättäminen on toimitettu hukkaamiskieltona tai vakuustakavarikkona, voidaan tehdä valitus kärjäoikeuteen ja sen jälkeen normaalissa järjestyksessä hovioikeuteen ja korkeimpaan oikeuteen. Sitä vastoin siinä ei ole sääntöjä oikeudellisesta avustajasta tai muusta oikeusavusta. Oikeus oikeusapuun kuuluu kuitenkin jokaisen modernin oikeusvaltion peruspilareihin. Siksi on selvää, että toimenpiteen kohteeksi joutunut voi käyttää oikeusavustajaa pyrkien saamaan päätöksen kumotuksi.

UUSI EU-ORGANISAATIO PUOLUSTUKSEN TUEKSI TARPEEN

Jonkin tällaisen EU:n ”määräyksen” kohteeksi joutuneen henkilön on siis vaikea puolustaa Suomessa oikeuksiaan ilman oikeusavustajaa. Kun lisäksi on niin, että sama henkilö voi joutua sellaisten toimenpiteiden kohteeksi useassa jäsenvaltiossa, asia vain vaikeutuu entisestään. Oikeustila on tietääkseni yhtä mutkikas muissa jäsenvaltioissa. Tässä korostuu tarve useiden juristien käyttöön, mikä taas edellyttää jonkinlaista eurooppalaista yhteistoimintaa ja tukea.

Näiden kysymysten ratkaisemiseksi on jo erilaisia ehdotuksia. Nähdäkseni paras ratkaisu on luoda Europolia ja Eurojustia vastaava rinnakkaisorganisaatio. Kutsukaamme sitä Eurodefensoriksi. Pe-

rusidea on, että Eurodefensoriin yhdistetään tietynlainen oikeusasiamies valvomaan salaisia esitutkintatoimenpiteitä, ensi sijassa salaista puhelini- ja tilakuuntelua. Kun sitten henkilöä epäillään rikoksesta, Eurodefensorilla on lähinnä koordinoiva ja kontrolloiva tehtävä. Eurodefensor huolehtii tarvittaessa kontakteista paikallisiin asianajajiin ja vastaa tietyin edellytyksin puolustuksen kustannuksista. Asian luontoon kuuluu, että vain kaikkein vakavimmat rajat ylittävät tapaukset kuuluvat Eurodefensorin toimivaltaan.

Eurodefensoriin panostaminen lisäisi ratkaisevalla tavalla luottamusta siihen, että jokainen epäilty saa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja edistäisi näin mahdollisuuksia luoda EU:sta alue, jossa vapaus, turvallisuus ja oikeus hyvin punnitussa suhteessa tukevat toisiaan. ■

Kirjoittaja on rikosoikeuden professori Helsingin yliopistossa. Lähteet saa kirjoittajalta dan.frande@helsinki.fi.

Artikkelin on suomentanut Markus Wallberg.

Kirjoittaja on yliopettaja Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa.

Ferri ja positiivinen koulu

Kriminologian synnyssä keskeistä osaa näytelleen italialaisen koulukunnan edustajista esitellään usein vain Cesare Lombroso, ja hänetkin mainitaan lähinnä kallonmuototeorioiden yhteydessä. Muut koulukunnan ajatukset ja edustajat jäävät usein sivuun. Yksi kolmesta klassikosta, Enrico Ferri piti huhtikuussa 1901 Napolin yliopistossa kolme luentoa, joissa hän esitteli ”positiivisen koulun” keskeiset lähtökohdat rikollisuuden tieteelliseksi ymmärtämiseksi (Ferri 1908).

Ensimmäisessä luennossa Ferri esittelee positivistisen koulukunnan ja sen erot aiempiin ajatuksiin rikollisuudesta. Kolmea moraalista sairautta, mielisairauksia, itsemurhia ja rikollisuutta, tulisi periaatteessa tarkastella samalla tavalla. Tässä positivismi eroaa rikosoikeuden klassisesta koulukunnasta (Beccaria ja muut). Klassinen koulu pyrki pääsääntöisesti löytämään suhteellisuusopin mukaisesti vastaavuutta rikoksen ja rangaistuksen välille, mutta koska absoluuttista standardia ei voi olla olemassa, tehtävä on mahdoton. Klassinen koulukunta jäi pohtimaan vain rankaisua ja unohti kokonaan niin rikollisuuden ennaltaehkäisyn kuin rikollisten parantamisenkin.

Ferrin mukaan positivismin syntyvuotena tulee pitää vuotta 1878, jolloin Lombrosen pääteoksen toinen laitos ilmestyi, samoin **Garofalon** teos vaarallisuudesta ja Ferrin oma teos vapaan tahdon kritiikistä. Positivismin tuli tehdä

kriminologiassa sama vallankumous, jonka **Philippe Pinel** oli tehnyt lääketieteessä osoittaessaan, että mielisairaus oli sairaus eikä pahuutta, josta tuli rangaista. Keskeinen kritiikki kohdistui klassisen koulun vapaan tahdon ajatukseen. Ferrin mukaan on käsittämätöntä uskoa, että sisäisen persoonallisuuden ja ympäristön ulottumattomissa olisi jokin niistä täysin riippumaton ”vapaa tahto”, joka määrää sen, teemmekö rikoksen vai jätämmekö sen tekemättä. Vapaan tahdon ajatus kieltää hänen mukaansa tieteellisen syyn ja seurauksen lain. Kun joskus emme tiedä tarkkaa syytä käyttäytymiseen, sanomme, että on olemassa vapaa tahto. Taustalla on antroposentrisen illuusio siitä, että ihminen poikkeaa oleellisella tavalla muusta luonnosta.

Ferrin mukaan klassisen koulukunnan rankaisuun keskittymisen vuoksi sen rikollisuuskäsitys ei ollut lainkaan kehittynyt, vaan se oli periaatteessa sama kuin keskiajallakin. Koulukunta toki sai aikaan

merkittäviä uudistuksia poistaessaan kuolemanrangaistuksen ja kidutuksen, mutta se ei asettanut tehtäväksi rikollisuuden vähentämistä. Ja vaikka vapaan tahdon ajatus oli kulmakivenä, käytännössä rikoslakeihin jouduttiin kirjoittamaan kompromisseja. Joskus oli vapaa tahto, joskus sitä ei ollut ja joskus se oli alentunut. Klassisen koulukunnan ainoaksi keinoksi jäivät vankila ja yksinäisselli, jotka tuottavat vain typeryyksiä tai petoja.¹

Toisessa luennossa Ferri keskittyy kriminologiaan ja rikollisuuden syihin. Kun rikos tapahtuu, hämmästellään usein syytä. Mutta klassinen rikosoikeus ryhtyy vain pohtimaan, oliko kyseessä tappo vai murha vai kuolemantuottamus jne. Itse varsinainen syy jää aina sivuun, rikosoikeudesta on tullut teknistä juristeriaa. Se toki saattaa ottaa huomioon alaikäisyyden, kuuromykkyuden, mielisairauden tai juopumuksen, mutta vain nämä. Sillä

ei ole mitään tieteellisiä standardeja eikä tiedon keruuta. **Beccariaa** ja kumppaneita ei lainkaan kiinnostanut, miksi Italiasa tehdään 3000 tappoa ja Englannissa vain 300. Ferri viittaa myös siihen, että itse **Bentham** myönsi, että jokainen rikos on todiste siitä, että heidän mallinsa ei toimi. Rankaisu ei ehkäise rikoksia, koska rikokset ovat joko intohimorikoksia tai tekijä ei usko kiinnijäämiseen. Rikos ei ole klassisen koulun mukainen metafyyminen abstraktio vaan luonnollinen ja sosiaalinen ilmiö, jota tulee sellaisena tutkia. Rikollisuuden syyt jakautuvat kolmeen, jotka vaikuttavat yhdessä: antropologiset, telluuriset eli maantieteelliseen ympäristöön liittyvät sekä sosiaaliseen ympäristöön liittyvät syyt.

Ferri korostaa, että sosiaaliset olosuhteet eivät koskaan yksin selitä rikollisuutta, ja sanoo aina taistelleensa tätä ajatusta vastaan. Valtaosa köyhistä ei syyllisty rikoksiin. Antropologisten syiden tutkimista ei tule rajoittaa luiden ja kallojen tutkimiseen, vaan aivot ja aineen jakautuminen niissä ovat myös tärkeitä. Nämä tekijät voivat saada aikaan patologisia muotoja. Myöskään rodullista tekijää ei saa hylätä, sillä selittyvät esimerkiksi Italian maakuntien erot eri rikoslajeissa.

Epänormaalit rikoksetekijät (orgaaninen degeneraatio) voidaan jakaa kahteen eri ryhmään. Toisaalta enemmistönä ovat egoistit, jotka syyllistyvät petoksiin ja väkivaltaan. Mutta on myös altruistisia motiiveja, jolloin pyritään edistykseen ja toimitaan epäoikeudenmukaisuutta vastaan. Näihin Ferri lukee mm. Venäjän terroristit. Klassisen koulun ongelmana sen sijaan on, että sille kaikki varkaat ovat varkaita ja murhaajat murhaajia, ja yksilöllinen muoto häviää. Tällöin rikosoikeudesta tulee pelkkää rangaistuksen mittaamista, tekijän mahdollista parantumista ei oteta huomioon ja ainoa rangaistus on vankila, mahdolliset sakotkin yleensä muunnetaan.

Yleisesti rikolliset voidaan Ferrin mukaan jakaa viiteen tyyppiin. Näitä ovat synnynnäiset, mielisairaat, taparikolliset, satunnaiset rikolliset ja intohimorikolliset. Synnynnäisten kohdalla tarvitaan myös ympäristön vaikutus, perinnöllisyys ja matala otsa eivät yksin riitä. Samoin mielisairauksienkin kohdalla alttiudet eivät aina toteudu. Taparikollisuuteen voi

johtaa hylätyksi tuleminen lapsuudessa, vankilassa oppiminen yms. Intohimorikosten kohdalla anteeksiannettavia ovat sokeat intohimot: pelko, kunnia ja rakkaus, mutta sen sijaan sellaisia eivät ole viha ja kosto. Yhteenvetona Ferri toteaa, että yhteiskunnassa on juuri sellainen rikollisuus, minkä se ansaitsee. Rikollisuutta voidaan ja tulee vähentää, mutta suuntana tulee olla pois rikosoikeudesta kohti sosiaalista oikeutta.²

Viimeisessä luennossaan Ferri pohtii kriminaalipolitiikan keinoja ja aloittaa jälleen klassisen koulukunnan kritiikillä. Hän toteaa, miten esimerkiksi **Pietro Ellero** ei kirjoita juuri sivuakaan rikollisuuden torjunnasta vaan keskittyy pelkästään rankaisemisen kohtuullistamiseen. Eikö rikoksia pitäisi kohtuullistaa eli vähentää, kysyy Ferri. Rikoslain keinot eivät ehkäise, koska ne eivät puutu syihin. Tässä tulee päätyä analogiaan hygienia – sosiaalinen hygienia ja vastaavasti lääketiede – kriminologia. Rangaistuksen mittaamisen lisääminen ei vähennä rikoksia.

Ferrin mukaan pikkurikoksissa toimenpiteeksi riittää kompensatio uhrille. Sitä ei tule muuntaa vankeudeksi, vaikka työntekoa voidaan tarpeen vaatiessa käyttää. Tämä on tärkeää senkin vuoksi, koska klassinen rikosoikeus keskittyessään rankaisuun on unohtanut totaalisesti uhrin aseman. Atavististen ja synnynnäisten tyyppien kohdalla tulee käyttää ei-määräaikaista eristystä, kuten sitä jo nuorten ja ns. kriminaalipotilaiden kohdalla käytetäänkin. Eristystä tulee käyttää siihen asti, kunnes muutos on tapahtunut. Tämän toteamiseksi tulee perustaa pysyviä tieteellisiä komiteoita ja muutenkin laitoksissa annettavan hoidon tulee olla tieteellistä. On lopetettava entisten sotilaiden tai kovettuneiden byrokraattien nimittäminen vankiloiden johtajiksi. Oikeana esimerkkinä Ferri mainitsee *Elmiran reformatoryn* USA:ssa. Lyhyet vankeusrangaistukset ovat järjetömiä ja massavankeus vain korruptoi.

Rikollisuuden syyt ovat moninaisia, joten keinovalikoimankin tulee olla moninainen. Myös taloudelliset ja sosiaaliset tekijät on otettava huomioon. Nykyajan rikostorjunta-ajatuksiin liittyy Ferrin kertoma esimerkki siitä, miten postivaunuja

ei aikanaan saatu kulkemaan ajallaan, vaikka kaikkia rangaistuksia, jopa vankeutta oli käytetty. Kuskit vain jäivät istumaan majataloihin. Tilanne muuttui, kun vaunuissa ryhdyttiin kuljettamaan henkilöliikennettä. Matkustajista tuli ”kykeneviä valvoja” ja aikatauluissa pysyttiin. Aivotutkimuksen saralla Ferri lisää esimerkin italialaisesta muurarista, jonka päähän putosi tiili. Hän parani muutoin, mutta muuttui moraalittomaksi ja holtittomaksi ja joutui väkivallan vuoksi vankilaan, jossa hän muuttui entistä hankalammaksi olennoiksi. Vasta vankimielisairaalassa lääkäri tutki hänet tarkemmin ja löysi luunsirun, joka painoi aivoissa. Kun se poistettiin, muurari parani ja hänet vapautettiin.³ Missä oli muurarin vapaa tahto?

Italialaisen koulun ajatukset saavuttivat menestystä ja levisivät maailmalle. Kaikki eivät niistäkään löytäneet lopullista totuutta. Noin vuosi ennen Ferrin luentoja oli ilmestynyt **Leo Tolstoin** romaani *Ylösnousemus*, joka on monella tapaa myös kriminologinen ja penologinen teos. Päähenkilö Nehljudov lukee italialaisten teokset, mutta ei löydä sieltä vastausta suurimpaan kysymykseen: mikä oikeuttaa sen, että toiset rankaisevat toisia samanlaisia. Nehljudov käy lävitse tapauksiaan rikoksenuusijoita ja toteaa:

...mutta hän ei mitenkään voinut huomata näissä sitä rikollista tyyppiä, josta italialainen koulu puhuu, vaan hän oli nähnyt ainoastaan hänelle itselleen henkilökohtaisesti vastenmielisiä ihmisiä, aivan samanlaisia, jollaisia hän oli nähnyt vapaudessa, frakit yllään, epoletit olkapäillään, pitsien ympäröimänä.■

¹Tässä Ferri antaa väärän todistuksen. *Beccarialla ei vankila ollut vielä juurikaan esillä ja toisaalta positivismi ja ns. hoitoideologia elivät hyvässä sovussa sellivankilajärjestelmän kanssa.*

²Tämä puoli on usein unohdettu koulukunnan arvioinneissa. *Ferri oli myös aktiivinen sosialisti, joka pyrki yhdistämään Darwinin ja Marxin ajatuksia. (Gibson 2006)*

³*Siteeratuin esimerkki lienee rautatietyönjohtaja Phineas Gage, jonka pään läpäisi metallitanko vuonna 1848 ja joka sen vuoksi muuttui persoonallisuudeltaan täysin.*

Uusi sisäisen turvallisuuden ohjelma hyväksyttiin

Valtioneuvosto hyväksyi toukokuussa periaatepäätöksen sisäisen turvallisuuden ohjelmaksi. Siinä hallitus määrittää poikkihallinnollisesti keskeiset sisäisen turvallisuuden tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjelman tavoitteena on, että Suomi on Euroopan turvallisimaa maana vuonna 2015.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma sisältää 74 toimenpidettä turvallisuuden ylläpitämiseksi ja parantamiseksi. Ohjelma on valmisteltu laajassa yhteistyössä ministeriöiden, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken; valmisteluun osallistui yhteensä lähes 200 asiantuntijaa. Toimenpiteille on määritelty vastuuministeriöt. Ohjelman toimeenpanoa ja seuranta koordinoi sisäasiainministeriö.

Ohjelman valmistelussa on laajasti selvitetty sisäisen turvallisuuden uhkia. Työn pohjalta löytyi yhdeksän keskeistä haastetta: syrjäytyminen, tapaturmien määrä, väestöryhmien väliset suhteet, väkivalta, suuronnettomuudet, yhteiskunnan haavoittuvuus, rajat ylittävä rikollisuus, tietoverkkorikollisuus sekä terrorismi ja väkivaltainen radikalisoituminen. Seuraavassa on poimintoja ohjelman tavoitteista ja toimenpiteistä.

SYRJÄYTYMINEN JA ALKOHOLIHAIATAT

Syrjäytymistä pidetään sisäisen turvallisuuden suurimpana uhkana. Uutena ilmiönä on ylisukupolvinen syrjäytyminen. Nuorten miesten syrjäytyminen on noussut viime vuosina erityisesti esiin. Alkoholi on puolestaan suurin yksittäinen tekijä väkivallan, onnettomuuksien ja tapaturmien taustalla.

Ohjelmassa halutaan mm. nostaa alkoholiveroa siten, että alkoholin kokonaiskulutus laskee vuoden 2003 tasolle tai sen alle, tehostaa varhaista puuttamista ja vakiinnuttaa varhaisen puuttu-

misen toimintamallit, kehittää nuorten työpajatoimintaa sekä luoda edellytyksiä järjestöjen tehokkaalle toiminnalle syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

KOULUTUS JA TUTKIMUS

Koulutuksen ja osaamisen kehittämisellä tuetaan väkivallan sekä onnettomuuksien ja tapaturmien määrän vähentämistä. Ohjelmassa on useita koulutukseen liittyviä toimenpiteitä. Siinä mm. esitetään, että jokainen peruskoululainen suorittaa jatkossa turvallisuuskortin, joka antaisi valmiudet arvioida arjen riskejä ja toimia onnettomuus- ja tapaturmatilanteissa. Lapsille annetaan myös turvataitokasvatusta, joka lisää lapsen kykyä suojata itseään esim. grooming-tapauksissa (netissä tapahtuva lasten hyväksikäytön valmistelu). Viranomaisten osaamista parannetaan väkivaltaan liittyvissä asioissa, mm. uhrin tunnistamisessa ja kunniaan liittyvässä väkivallassa. Ammattikoulutuksessa annetaan perusvalmiudet turvallisuuden edistämiseen ja turvallisuussuunnitteluun.

Sisäisen turvallisuuden tutkimus on vähäistä ja hajanaista. Sektoritutkimusta koskevassa raportissa tuotiin esille sisäisen turvallisuuden tutkimuksen heikko rahoitustilanne. Ohjelmalla pyritään parantamaan väkivaltaa koskevaa tietopohjaa (mm. säännölliset uhritutkimukset), liittämään avohoidon tilastointiin tapaturmien ja väkivallan seuranta ja toteuttamaan yhteinen tutkimusohjelma elinkeinoelämän kanssa.

PAIKALLINEN TURVALLISUUSUUNNITTELU

Paikallisen turvallisuussuunnittelun tavoitteena on parantaa turvallisuutta vähentämällä onnettomuuksien, tapaturmien, rikosten ja häiriöiden määrää ja lisätä turvallisuuden tunnetta.

Ohjelman mukaan turvallisuussuunnitelmat käsitellään kunnanvaltuustoissa viimeistään vuoden 2010 aikana, varmistetaan alueellinen sisäisen turvallisuuden yhteistyö, varmistetaan harvaan asuttujen seutujen turvallisuuspalvelut, otetaan yhteisöllisyyden kannalta tärkeä kylätoiminta sekä maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt mukaan turvallisuussuunnitteluun.

Lisäksi ohjelma pyrkii ottamaan turvallisuusseikat huomioon rakennetun ympäristön suunnittelussa nykyistä paremmin. Tarkoitus on koota olemassa oleva kotimainen ja ulkomainen tutkimustieto aiheesta ja laatia turvallisuuskysymyksiä yhteiskuntasuunnittelussa käsittelevä manuaali ja verkkosivusto sekä järjestää koulutusta ja tiedotusta.

VÄKIVALLAN VÄHENTÄMINEN

Väkivaltarikollisuuden taso on Suomessa korkea. Esimerkiksi henkirikoksia tehdään Suomessa suhteutettuna väkilukuun noin kaksi kertaa enemmän kuin muissa länsimaissa. Tavoitteena on, että henkirikokset vähenevät alle sataan vuodessa 2015 mennessä, kun vuosina 2003–2006 niitä on ollut keskimäärin 120.

Ohjelmassa on monenlaisia toimenpiteitä. Lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi turvataitokasvatuksen lisäksi kehitetään Lastentalo-toimintamalli, jolla autetaan seksuaalisen ja fyysisen hyväksikäytön uhriksi joutuneita lapsia, selvitetään alle 2-vuotiaina epäselvissä olosuhteissa kuolleiden lasten tarkka kuolinsyy sekä kriminalisoidaan lasten houkuttelemisen tapaamiseen seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa Euroopan neuvoston yleissopimuksen mukaisesti ja varmistetaan lainsäädännön toimeenpano viranomaistoimin ja viranomaisten yhteistyöllä. Rikoksen uhrin palveluja parannetaan valtakun-

nallistamalla turvakoti- ja rikosuhripäivystyksen toiminta. Lisäksi vahvistetaan lähisuhde- ja perheväkivallan resursseja ja koordinaatiota.

MAAHANMUUTTAJIEN TURVALLISUUS

Suomessa asuu noin 160 000 äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvaa henkilöä. Turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen paranemisen kannalta on tärkeää, että kaikki voivat saada palveluita yhdenmukaisesti.

Ohjelmalla rasistisiin rikoksiin puututaan tehokkaasti, parannetaan maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen tietoisuutta Suomen lainsäädännöstä ja palvelujärjestelmästä, otetaan heidän asiansa osaksi palvelujen ja toiminnan suunnittelua ja edistetään vähemmistöjen edustajien rekrytoitumista julkisen sektorin tehtäviin.

MUITA TOIMENPITEITÄ

Lisäksi ohjelmalla monin toimenpitein pyritään esimerkiksi estämään ihmiskauppaa ja siihen rinnastettavaa rikollisuutta, parantamaan rajaturvallisuutta ja estämään laitonta maahantuloa, torjumaan järjestäytyntä rikollisuutta, torjumaan tietoverkkorikollisuutta ja internetin käyttöön liittyviä riskejä sekä torjumaan terrorismia ja ehkäisemään ennalta ääriliikkeiden laitonta toimintaa ja väkivaltaista radikalisoitumista.

Sisäisen turvallisuuden ohjelma sekä seitsemän asiantuntijatyöryhmän raportit ovat saatavissa verkkosivuilta www.intermin.fi/sisainenurvallisuus.

Luottamus poliisiin säilynyt vahvana

Luottamus poliisiin on säilynyt vahvana (94 %) ja kansalaiset kohtaavat poliisiin aiempaa useammin. Kokemukset asioinnista poliisin kanssa ovat parantuneet ja poliisiin koettiin onnistuneen tehtävissään vähintään yhtä hyvin kuin aiemmin. Poliisitoiminnan laatua arvioitiin sisäasiainministeriön tilaamassa poliisibarometrissa, jossa haastateltiin noin tuhatta 15–79-vuotiasta. Tutkimus tehtiin nyt viidennen kerran.

Vastaajien mielestä ilmoitus poliisille johti aiempaa paremmin lähialueen turvallisuuden parantamiseen. Ilmoitettu epäkohta tai häiriö poistettiin yhä useamman mielestä melko välittömästi.

Poliisin asennoituminen koettiin entistä ymmärtäväisemmäksi, asiallisemmaksi ja puolueettommaksi. Poliisi toimi ammattitaitoisesti ja ripeästi sekä antoi aiempaa useamman mielestä riittävästi tietoa. Poliisin toimintaa arvostettiin erityisesti lupa-asioissa ja liikenne rikkomusten käsittelyssä, mutta järjestyshäiriötilanteissa arviot olivat kriittisempiä. Poliisin suhtautumisen eri kulttuureihin ja rotuihin koettiin tiukentuneen ensimmäisen kerran kahdeksaan vuoteen. 45 prosenttia vastaajista arvioi, että vähemmistöihin suhtaudutaan samalla tavalla kuin muihin suomalaisiin.

Kansalaisten kiinnostus talousrikollisuuteen ja sen yhteiskunnalle aiheuttamiin vahinkoihin on kasvanut. Eri rikollisuusilmiöistä eniten huolestuttivat rattijuoppous, huumeiden käyttö ja myynti, ampuma-aseella tehdyt rikokset sekä pahoinpitelyt. Huolestuneisuus eri ilmiöistä on kasvanut, erityisesti seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan osalta.

Poliisin tehtävistä tärkeimpinä pidettiin kiireellisiin hälytyksiin vastaamista, väkivaltarikosten selvittämistä ja torjuntaa, huumerikosten selvittämistä ja paljastamista sekä kotiväkivaltaan puuttumista.

Poliisien koetaan onnistuneen erityisesti huumerikosten selvittämisessä ja paljastamisessa sekä kotiväkivaltaan puuttumisessa. Päihtyneiden huostaanotossa arviot olivat aiempaa heikompia.

Poliisibarometrissa selvitettiin uutena asiana kansalaisten mielipiteitä poliisin toiminnan eettisyydestä ja korruptoituneisuudesta. Kahdeksan kymmenestä (79%) pitää melko tai erittäin epätodennäköisenä sitä, että poliisi yrittää toimia epäeettisesti kansalaisia tai yhteiskunnan muita toimijoita kohtaan. 17 prosenttia uskoi, että esimerkiksi tietojen väärinkäyttö, tietojen vuotaminen julkisuteen tai pidätettyjen ja kiinniotettujen epäasiallinen kohtelu on erittäin tai melko todennäköistä.

Neljä kymmenestä (38%) arvioi, että kansalaiset, yritykset tai muut tahot yrittävät korruptoida tai häiritä poliisin toimintaa epäeettisellä tavalla, esimerkiksi vaikuttamalla rikostutkintaan. Joka neljäs (26%) uskoi, että poliisin sisällä esiintyy korruptiota tai epäeettistä toimintaa, kuten sisäisiä varkauksia, petoksia, valtion omaisuuden väärinkäyttöä tai työtöveiden seksuaalista häirintää.

HAASTE syksyllä

Haaste ilmestyy syksyllä seuraavasti:
– 22. syyskuuta (aineisto 18.8.)
– 8. joulukuuta (aineisto 3.11.).

Toimitukselle voi lähettää artikkeleliehdotuksia, keskustelupuheen-
voroja ja juttuideoita. Yhteystiedot
löytyvät sivulta 3.

Perheväkivallan ehkäisy osaksi kuntien turvallisuussuunnittelua

Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto suosittelivat lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn ottamista huomioon kuntien toiminnassa. Toimien suositellaan olevan osa kuntien hyvinvointistrategiaa ja turvallisuussuunnittelua. Ehkäisevä työ vaatii poikkihallinnollista ja moniammatillista otetta.

Suosituksia perustuvat Suomessa eri hankkeissa kehitettyihin toimintamalleihin sekä kansainvälisiin suosituksiin. Hyväksi havaittujen työmuotojen toivotaan juurtuvan osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityispalveluja. Näin voidaan turvata väkivallan ehkäisytyön kattavuus, jatkuvuus ja pysyvyys.

Suosituksia ”Tunnista, turvaa ja toimi” esitteli toukokuun tiedotustilaisuudessa Stakesin kehittämispäällikkö **Helena Ewalds**. Hänen mukaansa suosituksissa on olennaista, että kunnissa on väkivallan ehkäisytyön toimintamalli, joka sisältää ongelmia ehkäisevää toimintaa, matalan kynnyksen palveluita, akuuttipalveluita, kuten turvakoteja ja kriisipua, väkivallan ehkäisytyöhön erikoistuneita palve-

luita sekä pitkäaikaista tukea ja terapiaa väkivallan uhreille.

Suosituksen mukaan väkivallan vastaisen työn pitää olla koordinoitua ja mallinnettua. Kunnassa on määriteltävä eri hallintokuntien välinen työnjako ja se, kuka vastaa ja johtaa työtä. Tärkeää on myös parantaa henkilöstön ammatillisia valmiuksia puuttua väkivaltaan ja lisätä aihepiiriin tutkimus- ja kehittämistyötä.

Väkivallasta kärsiville eri ryhmille tarvitaan asianmukaisia palvelu- ja hoitomalleja, jotka vastaavat väkivaltaa perheissä kokevien lasten ja nuorten ja siitä kärsivien vanhusten, vammaisten ja kehitysvammaisten tarpeisiin.

Väkivaltaa voidaan tehokkaasti ehkäistä ja vähentää tarjoamalla väkivaltaa käyttäville henkilöille pitkäjänteistä apua väkivaltaisen käyttäytymisen lopettamiseksi.

Lisäksi suosituksissa korostetaan, että kansalaistoiminta on kunnissa tärkeää kytkeä mukaan väkivallan ehkäisytyöhön. Myös tiedottamisella ja vaikuttamistoiminnalla on suuri merkitys.

Peruspalveluministeri **Paula Risikko**

myönsi, että palvelujärjestelmässä on yhä puutteita auttaa väkivallan kohteeksi joutuneita. Palvelut eivät myöskään ole kaikkien apua tarvitsevien saatavilla, vaikka näihin ongelmiin on pyritty puuttumaan sekä lainsäädännön keinoin että erillisillä kehittämishankkeilla jo yli kymmenen vuoden ajan.

– Suositusten tarkoituksena on ohjata kuntia rakentamaan selkeät ohjaamisen ja johtamisen rakenteet lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisylle uudistuvassa kunta- ja palvelurakennetyössä. Sosiaali- ja terveystoimelle on luonnollista ottaa vastuu työn koordinoimisesta. Tämä ei tarkoita, että perheväkivallan ehkäisy olisi ainoastaan sen vastuulla. Vastuu on kaikilla toimijoilla, jotka kohtaavat ihmisiä, joilla on hätä.

Tarkoitus on, että lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn rakenteet ovat kunnissa kunnossa vuonna 2011.

Suosituksia on julkaistu STM:n ja Kuntaliiton verkkosivuilla: www.stm.fi/julkaisut, www.kunnat.net/soster.

Kotirauhaa-kampanja käynnissä parisuhdeväkivaltaa vastaan

Kotirauhaa on naiseen kohdistuvan parisuhdeväkivallan vastainen viestintäkampanja Suomessa. Sen taustalla on Euroopan neuvoston suositus, jossa pyydettiin jokaista jäsenmaata kampanjoimaan asian puolesta. Huippukokouksessaan vuonna 2005 Euroopan neuvosto velvoitti kaikki jäsenvaltiot toteuttamaan naiseen kohdistuvan väkivallan vastaisen kampanjan.

Euroopan neuvoston keräämien tilastotietojen mukaan parisuhdeväkivallasta on kärsinyt 12–15 prosenttia kaikista yli 16-vuotiaista naisista. Neuvosto mää-

rittelee naiseen kohdistuvan väkivallan ihmisoikeusrikkomukseksi. Parisuhdeväkivallan nostaminen julkisuuteen, siitä puhuminen ja sen ennaltaehkäisy ovat ihmisoikeustyötä.

Kotirauhaa-kampanjan tavoitteena on herättää keskustelua ja lisätä tietoa naiseen kohdistuvasta parisuhdeväkivallasta Suomessa. Kampanjan avulla halutaan muuttaa asenteita niin, ettei sen enempää henkistä kuin fyysistä väkivaltaa hyväksytä parisuhteessa. Maaliskuussa käynnistyneeseen vuoden kampanjaan kuuluu mm. televisio-, lehti- ja radiomai-

nontaa sekä tiedotusta. Kampanja näkyi myös useissa urheilutapahtumissa vuoden aikana.

Kampanjan toteuttaa Suomessa Väestöliitto yhdessä muiden kansalaisjärjestöjen sekä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Kampanjan rahoittaa RAY eli Raha-automaattiyhdistys.

Kampanjan verkkosivuilla **www.kotirauhaa.fi** saa tietoa parisuhdeväkivallasta ja toimivasta parisuhteesta, ajankohtaisista tapahtumista, voi vastata kyselyyn ja testiin sekä kertoa omista kokemuksistaan.

Koulukiusaaminen lisääntyy peruskoulun yläluokilla

Vähintään kerran viikossa koulukiusaamisen kohteeksi joutuneiden peruskoulun yläluokkien oppilaiden osuus kasvoi 7 prosentista 8 prosenttiin viimeisen seitsemän vuoden aikana. Pojilla koulukiusaaminen lisääntyi 8 prosentista 10 prosenttiin. Koulukiusaaminen on yhteydessä niin kotiin ja ystäviin, kouluoloihin kuin terveyteenkin.

Opetusministeriön tilaamassa tutkimuksessa tarkasteltiin koulukiusaamisen yleisyyttä, kiusaamiseen puuttumista sekä kiusaamiseen liittyviä tekijöitä peruskoulun yläluokilla. Tutkimuksessa käytettiin Stakesin Kouluterveyskyselyn aineistoa.

Toistuvasti kiusatuksi joutui pojista 10 ja tytöistä 6 prosenttia. Kiusaamiseen osallistuminen oli pojilla yhtä yleistä ja tytöillä puolet harvinaisempaa kuin kiusatuksi joutuminen. Pojista 3 prosenttia

ja tytöistä yksi prosentti sekä kiusasivat että joutuivat kiusatuiksi.

Koulukiusaaminen ei vähentynyt misään maakunnassa. Kiusatuksi joutuneiden osuus lisääntyi erityisesti Länsi-Suomessa. Huolimatta kiusattujen osuuden kasvusta kiusaajien ja oppilaiden, jotka sekä kiusasivat että joutuivat kiusatuiksi, määrä on pysynyt samana viime vuosina. Koulun ja kunnan koolla ei ollut vaikutusta kiusaamisen yleisyyteen. Tutkimuksessa todetaan, että kiusaamisen vähentäminen vaatisi toimenpiteitä joka puolella Suomea koulun koosta riippumatta.

Vain noin neljäsosa koulukiusaamisen osapuolista ilmoitti, että kiusaamiseen on puututtu koulussa. Kiusaamisen havaitsemiseen tarvitaankin lisää keinoja. Jokaisen koulun täytyisi laatia lain edellyttämät suunnitelmat ja toimintamallit koulukiusaamisen ehkäisemiseksi ja sii-

hen puuttumiseksi. Lisäksi koulujen tulisi kerätä systemaattisemmin tietoa kiusaamisen yleisyydestä.

Koulukiusaaminen liittyi huonoon työilmapiiriin, koulun omaisuuden turmelemiseen ja vaikeuksiin opiskelussa. Nämä voivat olla merkkejä kiusaamisen esiintymisestä ja niihin puuttuminen voi auttaa vähentämään sitä. Koska kiusaaminen on yhteydessä myös terveyteen, tutkimuksessa ehdotetaan, että kouluterveydenhuollossa kartoitettaisiin, esiintyykö kiusaamista mahdollisesti paljon oirehtivilla, masentuneilla ja ylipainoisilla oppilailla. Koulun sisällä ongelmaan tarttumisen lisäksi kiusaamisen ehkäisyssä olisi vahvistettava myös yhteistyötä vanhempien kanssa.

Pauliina Luopa, Minna Pietikäinen, Jukka Jokela: Koulukiusaaminen peruskoulun yläluokilla 2000–2007. Opetusministeriön selvityksiä 2008:7.

Turvallisuussuunnittelun pilottihankkeet koottu julkaisuun

Paikallisen turvallisuussuunnittelun etenemistä päätettiin seurata vuonna 2006 neljän pilottihankkeen avulla. Nämä olivat alueellisen pelastuslaitoksen rooli onnettomuuksien ennaltaehkäisyssä, toimintaohjelma lähisuhte- ja perheväkivallan vähentämiseksi, seudullisen turvallisuussuunnittelun kehittäminen sekä viranomaisten ja elinkeinoelämän yhteistyö turvallisuussuunnittelussa. Pilottihankkeiden tavoitteena oli koota käytännön kokemuksia turvallisuussuunnittelun kehittämisestä. Hankkeet on kuvattu ja arvioitu sisäasiainministeriön julkaisemassa raportissa.

Keski-Uudenmaan pelastuslaitos pyrkii kehittämään onnettomuuksien ehkäisytyötä. Yhden osaprojektin tavoitteena oli hyödyntää aiempaa monipuolisemmin paikkatietoaineistoa, toisessa selkeytettiin pelas-

tuslaitoksen roolia kaavoitusprosessissa, kolmannessa keskityttiin turvallisuusprosessiin merkittävässä rakennushankkeessa, neljännessä pilotoitiin kumppanuutta turvallisuusviestinnässä ja viidennessä kehitettiin palotarkastustoimintaa.

Etelä-Suomen Lähisuhteissa ja perheissä tapahtuvan väkivallan ehkäisy 2004–2007 -hankkeen tavoitteena oli saada lähisuhte- ja perheväkivaltaosio osaksi turvallisuussuunnitelmaa. Hanke on osoittanut sen, että perheväkivallan ehkäisytyö on aikaisemmin kulkenut laajasta turvallisuussuunnittelusta irrallisena osiona. Työn tuominen turvallisuusyhteistyön sateenvarjon alle on perusteltua, koska siellä pitäisi olla kaikkien niiden, joiden ratkaisulla ja toimilla moniammatilliset työryhmät saadaan toimimaan.

Hyvinkään ja Riihimäen seudullinen yhteistyö osoittaa, että toimivalla ja suunnitelmallisella turvallisuusyhteistyöllä voidaan saavuttaa merkittäviä etuja. Useiden kuntien yhteistyö vaatii jatkuvaa organisoitua sekä tehokasta tietojen vaihtoa. Alueen turvallisuusverkoston toimintaa ja rakenteita tulee vahvistaa ja kehittää edelleen. Toimiakseen verkosto tarvitsee koordinoitua.

Lempäälän kunnan ja Ideaparkin hankekuvauksessa kerrotaan konkreettisesti, millaisia asioita ja asenteita tulee eteen viranomaisten ja elinkeinoelämän käytännön turvallisuusyhteistyössä. Siinä tuodaan esille myös vaikeita asioita. On tärkeää, että turvallisuussuunnittelua tarkastellaan myös muusta kuin viranomaisen näkökulmasta.

Kun kodista tulee vankila – sähköinen valvonta rangaistuksena

Joukko pohjoismaisia ja virolaisia rikosseuraamusalan ammattilaisia koontui huhtikuussa Helsinkiin pohtimaan sähköisen valvonnan mahdollisuuksia ja rajoja.

Sähköisellä valvonnalla tarkoitetaan yleensä valvottavan henkilön (vangin) varustamista elektronisella laitteella, joka vähimmäismuodossaan aiheuttaa hälytyksen, jos vanki poistuu rangaistuksen sovittamiseen tarkoitettulta alueelta, joka yleensä on oma koti.

Pohjoismaissa sähköisen valvonnan käyttöönotto rangaistusmuotona on tapahtunut kahdessa "aallossa". Ruotsissa joitakin vankeja on valvottu sähköisesti vuodesta 1994 lähtien, ensin kokeiluna. Käyttö on lisääntynyt rajusti. Tanskassa rangaistumuoto tuli käyttöön vuonna 2005 ja Virossa vuonna 2006. Norjassa käytöstä on kokemuksia vuoden 2008 alusta ja Suomessa valmistellaan parhailaan sähköisen valvonnan rangaistuksena mahdollistavaa lainsäädäntöä. Hankkeen edetessä suunnitellun mukaisesti ensimmäinen sähköinen valvontarangaistus aloitettaisiin vuonna 2010.

Valvontaa käytetään kahdella tavalla. Ns. takaovijärjestelmä ("back door" system) mahdollistaa vangin aikaisemman vapauttamisen sähköisen valvonnan avulla. Tätä vaihtoehtoa ei kuitenkaan käytetä esimerkiksi Tanskassa. Sähköinen valvonta käsittää yleensä kokonaisen rangaistuksen ("front door system"). Suomessa ajatuksena on nimenomaan käyttää valvontaa, jos esimerkiksi aikaisemmat tuomiot estävät rangaistuksen muuntamisen yhdyskuntapalveluksi.

Kaikkien valvontaa käyttävien maiden valvontarangaistukseen on liitetty ehto valvottavan aktivoimisesta. Valvottavan on osallistuttava palkkatyöhön, koulu-

tukseen tai kuntoutukseen rangaistuksen aikana. Tanskassa tämän vaateen täyttäminen on havaittu hankalaksi, sillä valvottava on monesti työtön, ja työn löytymisen valvontarangaistuksen suorittamista varten voi olla haastavaa. Aktivoimisehto on toki tärkeä sanktiomuodon yhteiskuntasiteitä ylläpitävän luonteen perustelu.

HUMAANI VAIHTOEHTO

Syyt sähköisen valvonnan käyttöönottamiselle vaihtelevat osittain maasta toiseen. Lainsäätäjät perustelee sanktiota kaikissa maissa vankilarangaistusta humanimpana vaihtoehtona. Sillä, että henkilöä ei kokonaan eristetä sosiaalisesta ympäristöstään, on monia etuja. Tämä voi jatkaa palkkatyössään tai opinnoissaan, ja mahdollisen perheen taloudellinen tilanne ei järky tarpeettomasti. Myös kontakti perheeseen säilyy ainakin silloin kun perhe asuu samassa osoitteessa kuin rangaistusta suorittava. Kuitenkin on kysytty, kuinka suuri vaikutus nykyisenlaisella valvontarangaistuksella on sosiaalisten suhteiden ylläpitoon, jos rangaistuksen pituus on kovin lyhyt. Ensikertalainen kolmen kuukauden tuomion saaja pääsee vankilasta kahden kuukauden kuluttua ja on kyseenalaisista, olisiko sähköisellä valvonnalla saatu samassa ajassa turvattua perhesuhteet sen paremmin. Kuitenkin on nähty, että myös lyhyellä vankilatuomiolla voi olla negatiivisia vaikutuksia, joten valvonta on perusteltua.

Mutta onko valvontarangaistus todella kaikilta osin humanimpi vaihtoehto? Kodin muuttuminen valvontarangaistuksen kentäksi ja eristetyksi ympäristöksi vaikuttanee koko perheen elämään sekä abstraktilla tasolla että kriminaalihuollon työntekijöiden kontrollikäyntien ja muiden interventoiden ja valvonnan muodossa. Täten se vaikuttaa koko perheen

yksityisyyteen. Lisäksi esimerkiksi ulkoilulle on yleensä varattu aikaa tunnista kahteen viikossa, mikä on monesti vähemmän kuin vankilassa.

VANKILUVUN VÄHENTÄMINEN

Suomessa ja Tanskassa valvontarangaistuksen käyttämisen julkilausuttuna tavoitteena pidetään vankiluvun vähentämistä ja Tanskassa toivotaan, että sanktio vähentäisi tarvetta uuden vankilan rakentamiselle. Norjassa taas toiveena on ns. vankilajonon purkaminen: ihmiset odottavat jatkuvasti tuomioiden täytäntöönpanoa useista kuukausista jopa vuoteen. Ruotsissa käyttöönotto ei ole vähentänyt vankimäärää eikä liioin muiden vaihtoehtojen sanktioiden käyttöä. Monissa Pohjoismaissa pelätäänkin ns. "net widening" vaikutusta, jossa valvontarangaistus vain lisää käytössä olevien sanktioiden määrää kuitenkin vähentämättä vankilukua.

Virossa sen sijaan on saatu vähennettyä vankilukua valvontarangaistuksen käyttöönoton avulla todella paljon. Tämä pitää kuitenkin nähdä suhteessa Viron ankaraan rangaistuskäytäntöön, joka on osittain perua Neuvostovalan ajoilta. Keskimääräinen rangaistusaika Virossa on jopa 4–5 vuotta, kun se Pohjoismaissa vaihtelee 80–90 päivästä 8,4 kuukauteen.

KÄYTÖN LAAJENTAMINEN

Tanskassa, Suomessa ja Norjassa sähköistä valvontarangaistusta käytetään maksimissaan kolmen kuukauden rangaistusten suorittamiseen. Ruotsissa vielä kuuden kuukauden mittaisen tuomion saanut voi suorittaa sen sähköisessä valvonnassa, mutta ajatuksia on esitetty sanktion käytön laajentamisesta entisestään. Millä tavoin valvontaa voisi liittää esimerkiksi perheväkivallan tai seksuaalirikkomusten sanktioimiseen ja

valvontaan? Tällä hetkellä valvonta on pelkästään sanktiomuoto, mutta kun sen käyttö Ruotsin mallin mukaisesti laajenee esimerkiksi vankilomien valvonnaksi, on epäselvää, onko kyseessä pelkkä rangaistus vai enemmänkin rikollisen tarkkailu silloin, kun sitä aiemman käytännön mukaan ei pidetty tarpeellisena.

KUSTANNUSSÄÄSTÖT

Valvontarangaistusta pidetään yleisesti vankilarangaistusta halvempana. Laajassa käytössä se vähentää vankilahenkilökunnan tarvetta, mutta nostaa valvontahenkilökunnan tarvetta. Lisääntyviä

henkilökustannuksia ja muita oheiskustannuksia ei aina oteta riittävästi huomioon arvioitaessa valvontarangaistuksen kustannuksia. Kuitenkin useimmat arviot tukevat käsitystä valvontarangaistuksen vankilarangaistusta pienemmistä kustannuksista. Ruotsissa oletetaan valvonnan tähän mennessä vähentäneen vankeinhoidon kustannuksia jopa noin 100 000 eurolla. Kuitenkin on merkitystä sillä, verrataanko valvontarangaistuksen kustannuksia kalliin suljetun vankilan kustannuksiin, joka Suomessa on tärkein vankilarangaistuksen suorittamisen muoto, vai avovankilan kustannuksiin, jossa

tuomion suorittaminen on huomattavasti halvempaa ja jota muissa Pohjoismaissa käytetään huomattavasti enemmän. Suomessa on arvioitu, että verrattuna noin 130 euron hintaiseen vankipäivään sähköisesti valvottavan rangaistuspäivän hinta olisi noin 47 euroa.

Helsingin kokouksessa päätettiin entisestään tiivistää pohjoismaista yhteistyötä sähköisen valvonnan saralla. Todettiin, että erilaisuuksista huolimatta Pohjoismaissa ovat samankaltaiset tarpeet sähköiselle valvonnalle, ja yhteistyö valvontalaitteiden hankinnassa ja laitekehityksessä on tärkeää.

■ R I I K K A K O S T I A I N E N

Lapsi vankilassa haastaa vankeinhoidon

Vankivanhemman lapsi jää rikosseuraamustyön käytännöissä usein näkymättömiin. Tuore tutkimus suosittaa vankeinhoidolle ja lastensuojelulle selkeitä ohjeita lapsen edun arviointiin sekä käytäntöjä lapsisensitiivisen vankilatyön toteuttamiseen.

Tutkija **Rosi Enroosin** selvitys "Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa" tuotti tietoa vankilassa varhaislapsuuttaan viettävistä lapsista sekä lapsen arjen ja kasvuolosuhteiden järjestelyistä. Kaikille Suomen naisvangeille tehdyn kyselyn mukaan vastanneista 145 naisesta sata kantoi äidillistä vastuuta yhteensä 213 lapsesta. Ajalla 2000–2006 vankilassa oli vanhempansa kanssa ollut noin sata lasta.

Alle kolmevuotias lapsi voidaan sijoittaa vanhempansa (yleensä äidin) mukana vankilaan äiti-lapsiosastolle. Vankeuslain mukaan sijoittamispäätös perustuu ensisijaisesti arviointiin lapsen edun toteutumisesta. Valtaosa vankilaan sijoitetuista on ollut vankilassa muutamien kuukausien jakson. On kuitenkin myös lapsia, jotka

ovat viettäneet vankilassa useita vuosia tai olleet vankilassa useaan otteeseen.

Toistaiseksi Suomesta puuttuvat valtakunnalliset suositukset ja ohjeet lapsen vankilaan sijoittamispäätöksen tueksi. Alustavan arvion mukaan lapsen edun tarkastelu onkin sijoittamispäätöstä tehtäessä jäänyt niukaksi, mitä osaltaan selittää sekä Vankeuslain (2006) että Lastensuojelulain (2008) tuoreus.

Tutkimuksen mukaan vain harva äitilapsiosastolla ollut äiti piti lapsen ottamista vankilaan ongelmallisena. Osa lapsista syntyi vankeuden aikana ja suuri osa kyselyyn vastanneista äideistä katsoi, ettei vaihtoehtoja lapsen vankilaan ottamiselle ollut. Henkilökunnan keskuudessa suhtautuminen oli ristiriitaisempaa. Toisaalta koettiin, että pienen lapsen etu on olla lähellä äitiään ja että vankila-aika saattoi tarjota lapselle äidin ongelmalaistuneeseen siviilielämään verrattuna mahdollisuuden tasapainoisempaan arkeen. Samalla kannettiin kuitenkin huolta siitä, että äidin tarpeiden rinnalla lapsen

omat oikeudet voivat unohtua ja lapsen etu muuttua äidin eduksi.

Selvityksestä ilmenee, että vankilatyöntekijät ovat havahtuneet pohtimaan lapsen asemaa vankeinhoidon käytännöissä. Rangaistusajan suunnitelma tiedostettiin mahdollisuudeksi tarkastella vankiäidin suhdetta lapseensa uudella tavalla. Toisaalta vastauksista kävi ilmi, että henkilökunnalla on vain rajalliset mahdollisuudet tukea vankiäitejä näiden äidin roolissa sekä huomioida lasten erityistarpeita vankilan päivärutiineissa.

Rikosseuraamustyön eri toimijat osoittivat selvityksessä halua ja tarvetta tehdä lapsista näkyviä ja panostaa myös äidin vankeuden psykososiaaliseen ulottuuteen lapsen näkökulmasta. Enroosin mielestä lapsen aseman ja edun arviointi tulee tulevaisuudessa ottaa jämäkämmin osaksi vankeinhoidon ja lastensuojelun kehittämistyötä ja käytäntöjä.

Rosi Enroos: Vankila lapsuudessa – lapset vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2008.

RIIKKA KOSTIAINEN

Kidutuksesta säännökset rikoslakiin

Rikoslakiin aiotaan lisätä erityiset rangaistussäännökset kidutuksesta. Oikeusministeriön työryhmä painottaa, että kidutuksen nimenomaisella kriminalisoinnilla vahvistettaisiin perustuslain ja kansainvälisen oikeuden mukaista kidutuksen ehdotonta kieltoa sekä ilmaistaisiin sen erityinen moitittavuus. Näin annettaisiin myös kansainväliselle yhteisölle viesti siitä, että Suomi tukee kidutuksen ehdotonta kieltoa kaikissa olosuhteissa.

Kidutukseksi katsottavat teot ovat Suomen rikoslain mukaan nykyisinkin rangaistavia, mutta eivät omana erityisenä rikostyyppinä. Rikoslaita poistettiin vuonna 1995 rangaistussäännös, joka koski tunnustukseen kiduttamista.

Kidutuksenvastaisen YK:n yleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova komitea on Suomea ja muita Pohjoismaita koskevissa suosituksissaan katsonut, että maiden tulisi säätää kidutusta koskeva

erityinen rangaistussäännös.

Työryhmän ehdotuksen mukaan kidutusta koskevat säännökset lisättäisiin sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan koskevaan rikoslain lukuun. Kidutus olisi tahallista voimakkaan henkisen tai ruumiillisen kärsimyksen aiheuttamista toiselle tarkoituksena saada esimerkiksi tunnustus tai tietoja taikka rangaista, pelotella tai pakottaa johonkin.

Kidutuksen määrittely noudattelisi pääosin kidutuksenvastaisen yleissopimuksen määritelmää. Tästä poiketen työryhmä ehdottaa, että kidutukseen voisi syllistyä myös muu henkilö kuin virkamies tai muu julkista valtaa käyttävä henkilö. Kidutuksen tekijäpiiri halutaan näin yhtä laajaksi kuin se oli vuonna 1995 poistetussa säännöksessä.

Kidutuksen poikkeuksellisen vakavuuden vuoksi sen rangaistukseksi ehdotetaan vankeutta vähintään kaksi ja enintään kaksitoista vuotta.

Sotarikokset rikoslakiin

Rikoslakiin lisätään säännökset sotarikoksista ja rikoksista ihmisyyttä vastaan. Suomen rikoslaki saadaan näin täsmällisemmin vastaamaan Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön määritelmiä joukkotuhonnasta, rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista. Suomi saa siten nykyistä paremmat mahdollisuudet käsitellä itsenäisesti perussäännössä määritellyjä erittäin vakavia rikoksia.

Rikoksista ihmisyyttä vastaan ja sotarikoksista voidaan tuomita jopa elinkautiseen vankeuteen. Kyseiset rikokset ovat nykyisinkin Suomessa rangaistavia, mutta eivät välttämättä ihmisoikeusrikoksina. Uusilla säännöksillä korvataan nykyiset ihmisoikeuksien loukkaamiset poikkeuksellisissa oloissa ja sodankäyntirikokset. Joukkotuhonnan tunnusmerkistöön tehdään vähäisiä muutoksia.

KRIS-Tampere toimii aktiivisesti

KRIS-Tampere on yhdistys, joka tähtää vankilasta vapautuvien ihmisten auttamiseksi päihde- ja vankilakierteestä takaisin yhteiskuntaan vertaistukiperiaatteella. Vertaistukitoiminta on uutta Suomen vankeinhoidon jälkihuoltotyössä. KRIS-Tampere on itsenäinen paikallisyhdistys ja se on yksi aktiivisimmista alan toimijoista.

– Saavutuksemme ja toimintamuotomme vapaaehtoisessa kriminaali- huoltotyössä ovat saaneet kiitosta vankeinhoidon ja vankien keskuudessa. Valvottu koevapausohjelma, työharjoittelut ja RAY:n tukema Siviili-kurssi vapautuneille vangeille, vankiläkäynnit ja vapautteen valmentavat ohjelmat van-

kilassa ovat vain yksi osa tekemäämme työtä. Naisten ja miesten ryhmätoimintot ja työllisyysprojekti ovat uusia menetelmiä toiminnassamme tänä vuonna, toiminnanjohtaja **Timo Valkama** kertoo.

– Olemme toimineet Tampereella 2004 alkaen ja toimintamme on kasvanut ja tarve tämänkaltaiselle toiminnalle on suuri. Olemme merkittävä toimija myös valtakunnallisesti. Toimintaan kuuluu mm. tukitapaamiset vankilassa, toimintakeskus arkisin, päivystyspuhe- lin 24/7, tukihenkilötoiminta, naisten ja miesten ryhmäillat, Valmiutta vapautteen -projekti, liikunta (futis, salibandy), vertaistalous- ja velkaneuvontapiste,

valvottu koevapausohjelma ja työelämän valmennus.

Yli sata vierasta mm. vankiloista ja muista sidosryhmistä kävi tutustumassa KRIS-Tampereen uusiin tiloihin kaupungin ydinkeskustassa.

MATTI KID HYTÖNEN

Kirjoittaja on oikeushistorian dosentti.

Uudempaa Matthias Caloniuksen historiaa

Suomen oikeustieteen isä, **Matthias Calonius** (1738–1817) oli Turun akatemian lainopin professori ja hallituskonseljin prokuraattori. Hän oli oman aikansa ja myöhempienkin aikojen merkittävin lainoppinut, vaikkei ollut suorittanut mitään tutkintoa. Caloniuksen jälkimaine on vaihdellut, mutta nykyisin hän kuuluu kiistatta Suomen suurmiehiin. Viimeisten vuosikymmenten aikana historiaa on oikaistu Caloniuksen hyväksi.

Caloniusta on aivan viime aikoinakin pidetty konservatiivisena luonnonoikeuden edustajana. **Matti Klinge** on kuitenkin kirjassaan *Professoreita* (1984) osoittanut, että Calonius korosti myös voimassa olevaa oikeutta, lakien oikeushistoriallista taustaa ja roomalaisen oikeuden moraalia. Klinge myös muistuttaa, ettei Calonius *Siviilioikeuden luennoissaan* hyväksynyt kristinoppia orjuuden lopettamisen syyksi, varsinkin kun kukaan ei kohdellut orjiaan tylymmin kuin piispat. Todellinen syy Caloniuksen mukaan oli aateliston ja suurtilallisten vallan horjuminen, yhteiskunnallista vapautta edistävän kuninkaanvallan vahvistuminen ja yhteiskunnallisen vapauden laajentuminen.

Calonius oli kolme kertaa akatemian rehtorina. Rehtorinvaihtotilaisuudessa 22.6.1808, jolloin Turku oli jo venäläisten miehittämä, Calonius piti rohkean puheen, jossa hän korosti Ruotsin alamaisten asemaa sodan kestäessä. Pe-

rinteisessä historiankirjoituksessa on katsottu, että Calonius joutui puheensa takia keisarin epäsuosiioon. Tosiasiassa keisari Aleksanteri I arvosti Caloniuksen kaltaisia periaatteen miehiä enemmän kuin myötäilijöitä. Vieraillessaan Turussa Porvoon maapäivien jälkeen keisari osoitti erityistä huomiota Caloniukselle ja onnistui rakastettavuudellaan voittamaan 71-vuotiaan ”lujaluonteisen, pelottoman ja pyyteettömän” Caloniuksen omaksi mieheksen.

Kun maapäivien säädöt saivat ensi kertaa ehdottaa hallituskonseljin jäsenet sekä oikeusosastoon että talousosastoon, ehdokkaita oli 19 ja jäsenpaikkoja 14. Kenraalikuvernööri, kenraali **Mihail Barclay de Tolly** ratkaisi ongelman niin, että 14 ehdokasta valittiin hallituskonseljin jäseniksi ja muut ehdokkaat nimitettiin hallituskonseljin virkoihin. Konseljin oikeusosaston jäseniksi Barclay ehdotti sekä Caloniusta että laamanni **Carl Edvard Gyldenstolpea**, joista molemmat olivat saaneet kaikkien säätyjen äännet, minkä lisäksi hän ehdotti molempia myös prokuraattoriksi.

Prokuraattorin tehtävä oli Barclayn mielestä suurimerkityksinen, ja siihen tarvittiin asioista hyvin perillä oleva lujaluontoinen mies, joka vailla pelkoa ja oman voiton pyyteitä oikeudenmukaisesti täytti velvollisuutensa. Professori Calonius täytti Barclayn mielestä tehtävän vaatimukset, mutta jos keisari ei häntä hyväksyisi, ei Barclay ”osannut

ehdottaa muita kuin” Willebrandia hänen tilalleen. Perinteisessä historiankirjoituksessa on siinäkin arveltu ”rohkean puheen” perusteella, että Caloniuksen nimittäminen prokuraattoriksi olisi ollut hänen vähättelyään.

Alkuperäisessä hallituskonseljin ohjesääntöehdotuksessa puhuttiinkin konseljin ”kanneviskaalista”. Ohjesäännön ranskankielisessä versiossa käytettiin kanneviskaalista nimitystä ”*procurateur*”, josta viime vaiheissa tuli prokuraattori (ruotsiksi ”*Conseillers Procurator*” ja suomeksi ”*Raadin Procurator*”). Prokuraattorin tärkeyttä osoittivat Barclayn perustelut ja prokuraattorin sijoittaminen konseljin jäsen ehdokkaiden listan ensimmäiseksi. Barclay halusi nimenomaan Caloniuksen lainopilliseksi neuvonantajakseen.

Barclay de Tollin ehdotuksesta ja Caloniuksen prokuraattoriehdokkuuteen liittyen prokuraattorin palkka nostettiin ehdotetusta 1 000 ruplasta 2 000 ruplaan eli samaksi kuin jäsenten. Kysymyksessä ei kuitenkaan ollut vain palkka, vaan myös se, että prokuraattori oli elinikäiksi nimitetty virkamies, toisin kuin määräaikaiset konseljin jäsenet. Calonius sai lisäksi säilyttää professorin viran ja siihen liittyvät palkkaedut. Porvoon maapäivät eivät olleet hyväksyneet oikeuskansleria, mutta prokuraattori sai suuremmat valtuudet kuin Ruotsin oikeuskansleri kansanaan. ■

HAASTE

ASiantuntevasti
rikosentorjunnasta
ja kriminaalipolitiikasta

HAASTE-lehdestä saa tietoa rikollisuudesta, kriminaalipolitiikasta ja rikosentorjunnasta, tutkimuksesta ja käytännön työstä Suomessa ja muualla. Lehdessä eri tahot keskustelevat ja kirjoittavat samalla foorumilla ajankohtaisista ja periaatteellisista kysymyksistä. Lehteä julkaisevat oikeusministeriö ja rikosentorjuntaneuvosto.

HAASTE kertoo rikoksista ja rangaistuksista, tekijöistä ja uhreista, rikosentorjunnasta sekä lainsäädännöstä ja tutkimuksesta. Lehdessä julkaistaan asiantuntija-artikkeleita, kannanottoja, haastatteluja, uutisia sekä kuvauksia käytännön paikallisesta rikosentorjuntatyöstä.

HAASTE on tarkoitettu rikollisuuteen liittyvien ongelmien parissa työskenteleville sekä aihepiiristä muutoin kiinnostuneille. Erityisesti lehdestä on hyötyä niille, jotka tekevät rikosentorjuntatyötä poliisissa, sosiaali- ja nuorisotoimessa, yhdyskuntasuunnittelussa, elinkeinoelämässä, vakuutus- alalla, kirkossa ja kansalaisjärjestöissä.

HAASTE ilmestyy neljä kertaa vuodessa. Lehden vuositilaus maksaa 25 euroa. Lasku lähetetään erikseen.

Tilaa HAASTE oheisella tilauskortilla, faksilla (09) 1606 7518 tai sähköpostitse haaste@om.fi.

HAASTE

- Tilaa HAASTE-lehden hintaan 25 euroa/4 numeroa/12 kk
- kestotilaus, tilaukseni jatkuu, kunnes ilmoitan sen päätymisestä (laskutusväli 12 kk)
 - määräaikaistilaus (12 kk)

Tilaaaja

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Puhelinnumero _____

Lehden saaja (mikäli eri kuin tilaaaja)

Nimi _____

Yritys/Yhteisö _____

Lähiosoite _____

Postinumero ja -toimipaikka _____

Vastaanottaja
maksaa
postimaksun

Rikosentorjuntaneuvosto
VASTAUSLÄHETYS
Tunnus 5011705
00003 Helsinki